

Uit

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Institutt for sosiologi, statsvitenskap og samfunnsplanlegging

“Altså.. du rører ved en hellig ku”

En kvalitativ studie av kvinners forvaltning av avhold fra alkohol og betydningen av moral

—

Rahma Søvik

Masteroppgave i samfunnsplanlegging og kulturforståelse - januar 2014

Sammendrag

Denne studien tar for seg ulike kvinners nære avholdserfaringer i et forhandlings- og forvaltningsperspektiv. Analysen sikter mot å løfte frem noe av mangfoldet av bakgrunner, motiver og utlevelser av et ønske om å avstå fra alkohol. Med utgangspunkt i en narrativ tilnærming, utforskes den gjensidige påvirkningen mellom kvinnenens avholdsforvaltning og deres forhandlinger om identitet og sosialiseringer. Videre reflekteres det over betydninger av moral for hvordan avhold snakkes om og forvaltes, ved å ha et blikk mot verdiprioriteringer og håndtering av ambivalensen som preger enkeltmenneskers- og samfunnets relasjon til alkohol. Gjennom en analyse av kvinnenens motiver til å avstå fra alkoholbruk, andres reaksjoner, og kvinnenens forvaltningsstrategier i sosiale møter, bidrar denne studien til økt kunnskap om hva det vil si å avstå fra alkohol i dag. Samtidig vil jeg argumentere for at en slik analyse kan bidra til økt forståelse for kompleksiteten og ambivalensen som preger moderne identitetskonstruksjoner.

Forord

Med dette avrundes noen ubeskrivelig lærerike år ved UiT – Norges arktiske universitet. Det er med en stor dose nostalgi. Tromsø har siden 2007 vært en lun og fruktbar oase. Nå åpner verden seg! En stor, stor takk til ansatte ved instituttet for god undervisning og faglig inspirasjon. Takk til mine medstudenter Ingvild og Maja for noen fine år sammen.

Takk til Eva som oppmuntret meg til å påbegynne masterprogrammet, og som veiledet meg frem til det endelige fokuset. Hjertelig takk Anniken, du blir omtalt som en svært dyktig veileder, og jeg kunne ikke vært mer enig.

Mamma og “mimmi-Mona,” takk for at dere kom og hjalp til med barn, hus og hjem under innspurten. Takk pappa, for gjennomlesinger, oppmuntring og for at du var med oss frem til levering. Takk Anja, Heba, Kadija og Shahida for barnepass, jentene storkoser seg med dere. Så heldig jeg er som har dere alle!

Kjære informanter. Det var med stor ydmykhet jeg pakket ned lydopptakeren etter samtalene. Å få møte dere var en sterk og lærerik opplevelse. Takk for alt dere delte med meg av nære tanker og erfaringer. Jeg ønsker dere alt godt.

Alhamdulillah, wa huwa 'alaa kulli shay'in qadeer.

Rahma Søvik

Januar 2014

Innhold

Sammendrag	II
Forord	III
1. Innledning.....	1
Den offentlige diskurs om bruk og avhold.....	2
Et tilbakeblikk på avhold.....	5
Måtehold.....	6
Inn bakkdøren til forskningsfeltet	8
Problemstilling	12
2. En narrativ tilnærming til kvinnenes avholdsforvaltning og betydningen av moral.....	14
Med narrativ tilnærming til alkoholfeltet	14
Alkoholbruk som en meningsbærende og kommunikativ handling.....	17
Sosial identitet, samhandling og moral	20
3. Historien om prosjektet; metodologiske refleksjoner	26
Valg av tema og fokus.....	26
Nærhet til tematikken	27
Det verdifulle ved kvalitativ tilnærming	28
Intervju som metode.....	29
Narrativ tematisk analyse	33
Kvalitetsvurdering	35
Etiske refleksjoner.....	37
4. Kvinnenes bakgrunner og motiver for å avholde seg fra alkohol	39
Ønsker om avhold preget av ambivalens.....	39
Ønsker om avhold preget av sikkerhet	45
Alkohol unødvendig, solidaritet en nødvendighet.....	50
Rusens ubehag.....	51
Oppsummering	53

5. Reaksjoner på avhold	55
Arbeidsplassen som en sentral arena	55
Konkrete forhandlingsinnlegg for konvensjonelt alkoholbruk	55
Avhold; et forventningsbrudd som vekker usikkerhet?	58
Reaksjoner opplevd som stigmatisering	59
Reaksjoner som uttrykk for stor tilgjengelighet	61
Oppsummering	65
6. Forvaltningsstrategier i sosiale møter der alkohol inngår	67
Forhandlingsinnlegg imot konvensjonelt alkoholbruk	67
Unngåelse av ulikhet og ubehag	70
Tilgjengelighet og tilstedeværelse	76
Oppsummering	81
7. Avsluttende og oppsummerende refleksjoner	84
Relevante verdikategorier	84
Ambivalensen vi deler; moralske holdninger til alkoholbruk	85
Betydninger av moral for kvinnes måter å snakke om avhold	87
Betydninger av moral for kvinnes avholdsforvaltning	88
Utfordringer og potensialer	92
Til slutt	93
Litteraturliste	94
Vedlegg	98
1. Fra transkripsjon til narrativ	98
2. Informasjonsskriv og intervjuforespørsel	99
3. Intervjuguide/Temaliste	100

1. Innledning

Men.. det er jo på en måte noen mekanismer som får en da til å *ta et standpunkt*, da. Ikke sant. Det hadde vært enklere hvis.. (...) Hvis folk hadde opplevd det som uproblematisk, så hadde jeg kanskje fortsatt med den der, ta litt nå og da. Folk krever på en måte at man skal *take a stand* (...), for det har jeg opplevd på jobb også, at folk blir utrygge når du sier at ”nei, tar meg bare et glass av og til.” For de skjønner ikke helt når det er greit og når det ikke er greit (...), men det er ikke før det siste året i grunn at jeg kan si ”nei, jeg drikker ikke,” og jeg føler meg helt trygg nå på å si det. (Mette)

Mette forteller engasjert, med korte, tankefulle pauser. Settingen er et avtalt intervju i et lunt, sentrumsnært undervisningsrom. Hun vet jeg vil snakke med akkurat henne grunnet hennes relasjon til alkohol. Hvem er kvinnene som takker nei til alkohol, og hva har de å fortelle?

Studien bygger på samtaler med Mette og syv andre avholdne kvinner i Tromsø. Samtalene er rike på beretninger om meninger og erfaringer de har gjort seg i forhold til alkohol og rus. Kvinnenes personlige refleksjoner rundt alkoholbruk dreier seg i stor grad om deres syn på mennesket, samfunn og verdier. De snakker om hva det vil si å være et godt menneske, og om hva det gode samfunn og personlige liv innebærer av valg og prioriteringer. Vi kan lese ut av Mettes fortelling at bakgrunnen for å avholde seg fra alkohol kan være kompleks, ikke nødvendigvis komplett selvvalgt eller lett å sette ord på. Nåtidens drikkemåter er heller ingen enkel sak å få oversikt over. De er underlagt skiftende normer om når, hvor og i hvilke situasjoner man kan drikke hva, hvordan og hvor mye. I dette bildet vil alkoholens og avholdets plass og betydning variere, og normene og bruddsanksjonene likeså. Drikkemåtene er under konstant forhandling og endring, og preges av et sammensurium av ulike, og ofte motstridende utviklingstrekk. De stadig tilbakevendende diskusjonene om alkoholbruk i forhold til arenaer som idrett, politikk, arbeidsliv, integrering, familie, kulturarrangementer, helse, matlaging, feiring og natteliv, viser at alkohol er et tema som opprettholder sin aktualitet. Alkoholbruk er årsak til både nytelse og lidelse, og er grunnet denne tosidigheten ladet av følelser og moral. Gjennom alkoholpolitiske retningslinjer forsøker man å redusere

brukens negative konsekvenser, uten å vekke protester. Mer eller mindre felles moralske holdepunkter knyttet til bruk bidrar til det samme. Et sentralt tema i diskusjonene er hvor grensene skal trekkes for individets rett til selvbestemmelse hva gjelder bruk av alkohol og hvem som skal sette disse.

Ambisjonen med å løfte frem avholdne kvinners fortellinger, er å belyse hva valget om å avstå fra alkohol impliserer, og hvilken betydning avholdet får for deres identitetskonstruksjoner. Jeg vil vise hvordan avhold forvaltes i sosial interaksjon der alkohol tas i bruk eller snakkes om, sett i lys av en bakenforliggende antagelse om at kvinnene kan møte sanksjoner ved å takke nei.

Den offentlige diskurs om bruk og avhold

Det er mange faktorer som er med på å forme tanker og meninger om alkoholbruk. Psykiater, overlege og rusforsker Hans Olav Fekjær (2008) løfter frem den sentrale rollen media har i forhold til for hvordan meninger oppstår, spesielt hva angår temaer vi ikke har god kjennskap til. Hvilke holdninger til alkohol og alkoholbruk kommuniseres gjennom ulike media?

Alkoholens ambivalente posisjon

Samtidig som narkotika kontinuerlig knyttes til tragedier, blir alkohol fremstilt som en kjær ingrediens i det gode liv (Lippestad 1992 referert i Fekjær 2008). Fekjær (2008) skildrer dette ved å henvise til medias oppslag om juledrammen, utepilsen, og den brusende champagnen ved feiringer og markeringer. Etter at Dagbladet opprettet vinspalte i 1982, fulgte mange aviser og magasiner etter. Vinspaltene gav signaler om at det var noe edelt ved å kjenne til vinens bakgrunn og kjennetegn, og i tiden som fulgte økte vinforbruket fra 5 til 15 liter per innbygger per år (ibid). Fekjær (2008) skriver i den sammenheng at media utviser en manglende interesse for rusforskningens funn om effektive alkoholpolitiske virkemidler for å redusere brukens uheldige konsekvenser. Han mener dette kan skyldes at rusmidler ikke lenger er av nyhetens interesse (ibid), eller det problematiske ved å definere sosiale problemer: *“Fiender bør ikke defineres slik at en mektig gruppe i samfunnet stiller seg bakom denne fienden og protesterer mot en slik definisjon av det sosiale problemet”* (Christie og Bruun referert i Fekjær 2008: 327). Slik jeg forstår Fekjær underkommuniseres alkoholbrukens negative konsekvenser fordi alkohol brukes i alle samfunnslag for fest og nytelse, samtidig som bruk fremmes av en verdensomspennende og ressurssterk industri.

Samtidig som media skildrer alkoholbrukens positive sider, preges nyhetsformidlingen også av kriminelle handlinger der alkohol er innblandet, selv om alkoholens rolle ikke alltid gjøres eksplisitt (Fekjær 2008). Skog og Bjørk (1988 referert i Reinås 1994) viser et klart årsaksforhold mellom alkoholbruk og voldskriminalitet. Man kan anta at for hver liter alkohol som konsumeres av en voksen, vil volden øke med 16-18 prosent. Funnet gjenfinnes i flere nordiske land. Rundt halvparten av all kvinnemishandling i nære relasjoner, skjer under alkoholpåvirkning (Høigård og Snare 1983 referert i Reinås 1994), og det samme gjelder selvmord og selvmordsforsøk (Teige og Fleischer 1981 referert i *ibid*). Mange mennesker står nær noen som åpent eller skjult har et problemfylt forhold til alkohol. Ingen vil bli betraktet som en som har bukket under for alkoholen. Misbruk og avhengighet er fortsatt noe sterkt tabupreget, og fører til sanksjoner, fordommer og ekskludering. En kvinnelig akademiker har skrevet om veien ut av avhengighet under pseudonymet Bente Sandvik (2008). Hun skildrer den smertefulle kampen det var å anerkjenne eget alkoholproblem og behov for hjelp, samt overgangen til å leve et videre sosialt liv med avhold:

Gråten stod i halsen mens jeg betraktet alle de sommerglade menneskene med sine glass og sin latter. Jeg er så lei Farris! Menneskeheten må fort ha lært at rusen tar oss med til høydepunkter av letthet – og sender oss ned i avgrunner av bedrag, forsoffenhet, svik og mord. I alkoholens gleder vaker det demoniske (Sandvik 2008: 158)

Ifølge Fanny Duckert (2008: 159) fremstiller media kvinner og menns alkoholbruk forskjellig, Formidlingen av kvinners alkoholbruk preges i større grad av en ensidig fokusering på mulige helsekonsekvenser. Månsson (2011) bekrefter mediens mer demoniserende omtale av kvinners alkoholbruk i svenske aviser, med et fokus på suksessfulle karrierekvinnens høye forbruk, unge jenters risikofylte bruk, og alkoholbruk blant gravide og ammende (Bogren 2011 referert i *ibid*). Parallelt glamoriseres og oppmuntres alkoholbruk i populære kvinnemagasiner. Suksessfulle kvinner avbildet med alkoholholdig drikke, vises som en del av en moderne livsstil (Lyons, Dalton og Hoy 2006 referert i Månsson 2011). Uklare grenser for hva som er “akseptert” bruk, virker inn på kvinners tanker om – og omgang med alkohol. En studie gjort av rusmiddelvaner i det kvinnedominerte arbeidslivet, kan illustrere dette. Skutle, Buvik og Iversen (2009) fant at kvinner i ledende stillinger drikker mer enn andre kvinner, men mindre enn mannlige ledere. De føler seg som synlige rollemodeller, og ønsker å balansere konsumet på en måte som gjør at de beholder kontrollen, uten at de oppfattes som snerpete.

Meningsstrømninger om avhold og restriktivitet

“Det er veldig krevende å være avholds i samfunnet i dag”, sier bildeteksten under reportasjebildet som viser tre kvinner oppvokst med avhold fra alkohol, men som i midten av tyveårene gikk over til et moderat bruk. Reportasjen har overskriften *“Måtehold kan være bedre avhold”* (Westerveld og Grundseth, Aftenposten. 28.08.09), og dreier seg om nylige forskningsfunn som tyder på at avholdne har 30 prosent større risiko for angst, og 50 prosent større risiko for depresjon. Andre aviser fremstiller de samme forskningsfunnene med overskriftene: *“Ensomhet, depresjon og lite sex på unge avholdsfolk* (VG 08.01.13) og *“Unge avholdsfolk har minst sex og er mest deprimert”* (Hattrem, Dagbladet 08.01.13). Dagbladet trykker to dager senere et motsvar skrevet av lederne for avholdsorganisasjonene Juvente og IOGT med tittelen: *“Avhold gjør deg ikke deprimert”* (Widnes og Gamst, 10.01.13). De hevder at sammenhengen mellom avhold og dårlig sosial integrasjon ikke nødvendigvis betyr at det første fører til det andre, og støtter seg til en av forskernes egne kommentarer om at sammenhengen kan skyldes andre faktorer, samt at bakgrunnen for avhold ikke ble etterspurt og at avhold ble definert som å ha avstått fra å drikke de siste fire ukene. De avslutter innlegget med en oppfordring til å se det som et samfunnsproblem at ungdom føler alkoholkonsum som en nødvendighet for å bli sosialt integrert: *“Ungdom med psykososiale problemer får det ikke bedre av å begynne å drikke. De får det bedre av å bli møtt med aksept av folk de møter på byen og på fest.”*

Flere kronikker og intervjuer dukker opp i kjølvannet av mediernes formidling av forskningsfunnene, blant annet et intervju med fem avholdne ungdommer som deler sine positive erfaringer med å avholde seg fra alkohol. Elisabet Norheim intervjues av OsloBy (Aldridge, 29.09.13): *“Det er ingen sykdom å være avholds.”* Hun hadde tidligere skrevet ytringen *“Avholdsbevegelsen trenger et løft”* (Norheim, NRK, 26.04.13). I ytringen spurte hun hvorfor nordmenn skulle *“dynke alle sosiale settinger i alkohol”* for å vekke og provosere, og for å få en slutt på å bli spurt om hvorfor hun ikke drikker. Innlegget skapte et stort engasjement på NRKs sider, både blant mennesker som stilte de samme spørsmålene som Norheim, og hos andre som betvilte hennes ærend og mente hun ville påtvinge alle et avhold. I førstnevnte Aftenposten-artikkel (Westerveld og Grundseth, Aftenposten 28.08.09) siteres profilerte politikere på sine erfaringer med å avstå fra alkoholbruk; Knut Storberget, Abid Raja og Inger-Lise Hansen. Jonas Gahr Støre fortalte under et besøk hos Lindmo (NRK1, 15.01.2013) at han som helseminister har blitt preget etter møter med rusavhengige.

Både i jobb og privat vil han oftere si nei til alkohol. Avisen Vårt Land tok opp tråden og trykket et intervju med ham under overskriften “*Støre sier nei til alkohol*” (Våge, Vårt Land. 16.1.13). Her fortalte Støre at han hadde blitt oppmerksom på at han går i sosiale situasjoner der alkohol er en selvfølge: “*Det har fått meg til å tenke: Er det slik at man i enhver sosial sammenheng, enten det er hverdag eller fest, så er alkoholen med og du må si et aktivt nei for å komme unna? Er vi i så fall bevisste på dette?*” I 2012 lanserte helsedirektoratet en kampanje ved navn «Hvite uker». Med en bred markedsføring med kjente personer i spissen, ville helsedirektoratet gjøre folk bevisste sitt alkoholbruk, og oppmuntre til hvite uker (Helsedirektoratet 10.04.12).

Det overnevnte er bare en brøkdel av all informasjonen vi kontinuerlig møter om alkohol, beruselse og avhold. Den offentlige diskursen både former og speiler “korrekt bruk” i ulike situasjoner, og den “korrekte holdningen” til alkohol og rus. Relasjoner til alkohol er innvevd i våre moralske forestillinger om “den gode måteholdne borgeren”, “den umoralske stordrikkere” og “den prapne avholdne”. Hvordan har disse betegnelsene fått sitt innhold?

Et tilbakeblikk på avhold

Avhold er et velbrukt begrep for å beskrive ikke-bruk. Å være *avholds* er for mange et ord med dunst av mørk fortid. Siri, en av kvinnene vi skal møte i denne studien, sa: “*..kanskje det henger litt igjen med at (...) når noen sier at du er avholdsmenneske og kristen og kjedelig og.. (...) Så det ligger en hel pakke i det. (...) Det er kanskje derfor jeg bevisst sier at jeg er egentlig ikke totalt avholdsmenneske.*” Norge er ett av flere land der myndighetene i lang tid har regulert alkoholbruken. Avholdsdiskursenes «opprinnelse» kan spores tilbake til tiårene etter 1816, da et mangeårig brennevinsforbud ble opphevet. Da ble en rekke måteholdsforeninger dannet, og i 1859 kom den første totalavholdsforeningen. I 1919 nådde avholdsbevegelsen 257 000 medlemmer, som da utgjorde 10 prosent av befolkningen. Samtidig var en stor del av befolkningen sympatisører uten å tegne medlemskap (Fekjær 2008). Schrumpf (2003) påpeker et særtrekk ved denne historiske utviklingen. Selv om nærmere en tiendepart av befolkningen var engasjert i avholdsbevegelsen, var gjennomsnittsförbruket relativt lavt og hadde allerede vært synkende i flere tiår. Bevegelsen oppstod også i området der bruken var lavest. I byggingen av det moderne Norge i overgangen til 1900-tallet, var kampen mot alkohol et viktig bidrag. Det nå spesialiserte samfunns- og arbeidslivet stilte høyere krav til ytelse og presisjon: “*..rusen ble oppfattet som*

et avvik fra normen om mennesket som årvåkent, arbeidsomt og fornuftsstyrt. Rusen åpnet for det ufornuftige, uforutsigbare og "primitive" i mennesket (Schrumpf 2003: 12). Avholdsbevegelsen mistet innflytelse utover 1920-tallet (Fekjær 2008), men rakk å sette dype kulturhistoriske spor ved å gripe inn i væremåter og livsformer (Schrumpf 2003):

Endringer i forståelse av alkohol og alkoholbruk trakk usynlige grenser mellom akseptert og ikke-akseptert atferd, og et sterkt avholdsengasjement førte til kraftige meningsskiller og polariserte oppfatninger av drikk, rus og avhold. Satt på spissen formet det norske avholdsprosjektet en forståelse om at det ikke fantes noe mellom *avhold* på den ene siden og *alkoholmisbruk* på den andre. (Schrumpf 2003: 11)

Siden den gang har majoritetsforståelsene av rus, alkoholbruk og avhold utviklet seg. Alkoholbruk kan ifølge Lars Østnor (2000) sees som et symbol på individets frihet og løsrivelse fra hverdagens konformitet. Ifølge Marianne Gullestad (1989) har bekledning og innredning en symbolverdi for utspill av mer prestisjefylte livsstiler. Jeg vil mene at forvaltning av et måtehold kan ha tilsvarende symbolverdi, som den moralske forestillingen om "den gode måteholdne borgeren" illustrerer.

Måtehold

Mette og de syv andre kvinnene i studien, er blant de 10 prosentene av den norske, voksne befolkningen over 15 år som oppga at de ikke har drukket alkohol det siste året. I forklaringer av de statistiske fremstillingene, beskrives denne prosentandelen som befolkningens avholdne. Selv om alkohol er det mest utbredte rusmidlet i Norge, er bruken svært skjevfordelt: Bare 10 prosent av befolkningen står for omtrent halvparten av det totale forbruket (Ravndal 2008), et forhold som viser seg å være konstant i Norge og andre land til tross for forsøk på å utbre måteholdet (Fekjær 2008). Myndighetenes tiltak for å forebygge alkoholskader, rettes mot normalbefolkningen, da det er her størsteparten av alkoholbrukens negative konsekvenser oppstår. Ikke i form av alkoholforgiftning og leverskader, men som en sentral medvirkende faktor til diverse ulykker knyttet til fall, drukning og bilkjøring (Fekjær referert i Bull 2000: 191). Nyere undersøkelser viser at flere nordmenn enn tidligere støtter restriktive alkoholpolitiske tiltak (Storvoll, Rossow og Lie 2013). Samtidig som flere synes alkohol har blitt for dyrt (26 prosent i 2005, og 41 prosent i 2009), svarer flere at de anser høye priser og avgifter på alkohol, som et effektivt bidrag til å hindre alkoholrelaterte skader (fra 25- til 33 prosent). Flere var enige i at salg av vin og sprit forbeholdt vinmonopolet ville være effektivt (fra 31- til 40 prosent). En sentral forklaring som nevnes, er at flere tror reguleringene vil hjelpe for å begrense alkoholbrukens negative konsekvenser, og at flere har

fått oppleve nært de negative konsekvensene i takt med den økte tilgjengeligheten (Storvoll, Rossow og Lie 2013).

Det økte vinforbruket knyttes til inntoget av kontinentale drikkemåter ved at det drikkes oftere, men i mindre mengder. Fekjær (2008) skriver at vi velger alkoholvare som franskmenn (vin), men at vi drikker som nordmenn (høyere konsum per drikketilfelle). Vi drakk over 30 prosent mer alkohol hver gang vi drakk i 1999 enn vi gjorde i 1973. Uavhengig om det finnes et typisk norsk bruksmønster, gir følgende tall et visst bilde av hvordan alkohol tas i bruk: 20 prosent drikker minst en type alkoholvare til søndagsmiddagen. 15 prosent drakk alkohol i går, og 45 prosent drakk alkohol forrige uke. De fleste voksne nordmenn drikker altså alkohol sjeldnere enn en gang i uken (Fekjær 2008). Flesteparten av drikkesituasjonene foregår i eget hjem, og alkoholinntaket er større når drikkingen skjer utenfor ens eget hjem. Svært få oppgir at de drikker alene, og kvinner enda sjeldnere enn menn (Horverak og Bye 2007 referert i Ravndal 2008). Horverak og Bye (referert i *ibid*) beskriver en ugift Oslo-mann i tyveårene med god utdanning og inntekt som en potensiell “stordrikker”, og en eldre kvinne bosatt på bygda som en potensiell “smådrikker”. Alkoholbruken varierer mellom ulike befolkningsgrupper og lag. Ungdom bruker alkohol mest til fyll, og de fleste berusede er mellom 15 og 30 år. Ved 50 – 60 års alderen er beruselse sjelden. Alkoholbruken til de eldre beskriver Fekjær (2008) som et hyggeritual. Det er fortsatt flere kvinner enn menn som avstår fra alkoholbruk (Horverak og Bye 2007 referert i Ravndal 2008). Mens antallet har holdt seg noenlunde uendret blant menn, har kvinneandelen sunket. Fra å være på 23 prosent i 1973, var andelen kvinner 15 prosent i 2004. Norge har relativt få mennesker som avstår fra alkohol sammenlignet med andre europeiske land (Ravndal 2008).

Bevegelse og kontinuitet

Vi har vært innom de endringer og utviklingsprosesser som har preget alkoholbruk. Gullestad (1996) argumenterer for nødvendigheten av å ha et fokus på *kontinuerlige* prosesser og strukturer, fremfor endringer som både ideologisk og sosialt skyves i forgrunnen. Utviklingen av alkoholbruk i tilknytning til arbeidslivet, kan illustrere både kontinuitet og bevegelse hva gjelder normer for alkoholkonsum. Sverre Nesvåg (2004) har forsket på arbeidslivets alkoholkulturer, og ser to motstridende utviklingstrekk. Det ene er en forsterket formening om at alkoholbruk i arbeidstiden ikke kan aksepteres. 94 prosent svarte i en undersøkelse at alkohol ikke burde drikkes “på jobb” (MMI/Alkokutt 1999 referert i *ibid*). Et annet utviklingstrekk er det økte antallet anledninger for bruk som har oppstått i kjølvannet av

endringene i arbeidslivet. Bare 11 prosent svarer i samme undersøkelse at alkohol *ikke* burde drikkes under jobberelaterte arrangementer i grenselandet mellom arbeid og fritid, som julebord, sommerfester og sosialisering under kursvirksomhet. Synet på beruselse som et hinder for effektivitet og lønnsomhet i arbeidslivet, står med andre ord fortsatt sterkt.

Jeg vil nevne to andre eksempler på kontinuitet relatert til alkoholbruk. Det første er den fortsatt eksisterende ulikheten mellom kvinner og menns alkoholbruk. Wilsnack og Wilsnack (1997 referert i Holmila og Raitasalo 2004) anser dette som en av få universelle kjønnsforskjeller i vår sosiale atferd. Det andre eksempelet gjelder avhold og restriktivitet. Det eksisterer fortsatt avholdsforeninger med aktive barne- og ungdomsgrupper som samler mennesker på tvers av samfunnslag og livssyn. Store kampanjer initieres for å skape bevissthet rundt ansvarlig alkoholbruk, for eksempel «hvite uker». Organisasjonen Av og Til jobber kontinuerlig med å løfte frem syv arenaer som bør være alkoholfrie. Disse er arbeidsplassen, samvær med barn og unge, graviditet, i trafikken, på sjøen, i livskriser, og idrett og friluftsliv (www.avogtil.no). Så lenge misbruk av alkohol eksisterer i utstrakt grad, vil det være et ønske om å regulere alkoholbruk. Det kan sies å være et sentralt element som opprettholder kontinuitet relatert til alkoholbruk.

Inn bakdøren til forskningsfeltet

Et utgangspunkt i de avholdnes perspektiv kan sees som å gå inn bakdøren til forskningsfeltet, som i stor grad domineres av medisinske og samfunnsvitenskapelige studier med mål om å redusere alkoholbrukens negative konsekvenser. Studier av menneskers ønske om å avstå fra alkohol og forvaltningen av dette ønsket, kan innebære en utforskning av hva som skjer når normer brytes: *“Det annerledes, det usædvanlige kan bidrage til synliggjørelsen af det sædvanlige. En kulturs eller subkulturs randpersoner kan derfor ofte bidrage med væsentlig kundskab om kulturens indforståede ordener gennem deres annerledes udtryk og væren”* (Søndergaard 2000: 15). Søndergaard vil studere koder og konstruksjoner av kjønn for å invitere leseren til medrefleksjon og videreutvikling av egne vinklinger (ibid). Jeg vil inspirere til videre interesse for menneskers ulike opplevelser av- og relasjoner til alkohol, samt gi et nyttig bidrag til forskningslitteraturen der kvinners avholdserfaringer er lite belyst.

Kvinnens alkoholbruk

Ifølge Edle Ravndal (2008) har mye av alkoholforskningen behandlet kjønn som en bakgrunnsfaktor der kvinnen har blitt sammenlignet med mannen. Fortsatt preges forskningslitteraturen av lite systematisert kunnskap om kvinners bruk og alkoholrelaterte problemer. Den kvinnespesifikke forskningen på feltet var på 70-tallet fortsatt minimal internasjonalt og tilnærmet ikke-eksisterende i Norden. Med kvinnebevegelsens fremvekst ble kvinners liv og atferd tatt på alvor. Kvinners ulike former for avvik fikk fornyet interesse, også i forhold til alkohol (Vaglum 1987 mfl. referert i Ravndal 2008). Siden har stadig flere søkt kunnskap om forskjellene på kjønnenes drikkekultur. Utviklingen har vært stor de siste 10-20 årene, og nå analyseres kvinners bruk i forhold til nasjonalitet, alder, sivilstatus, kultur, livsstil, yrke, urbanisering, svangerskap, vold, seksualitet, etc. Derimot er få av disse gjennomført i Norden, og majoriteten av studiene er ikke generaliserbare utover stedet de er gjort (ibid).

I vår del av verden har livsvilkårene for mann og kvinne blitt mer og mer like. Likevel drikker kvinner mindre enn menn (Ravndal 2008), selv om de nå drikker større mengder. For 30 år siden drakk menn tre og en halv gang mer enn kvinner, mens menn i dag drikker mindre enn to og en halv gang mer (Fekjær 2008). Fordoblingen av kvinners alkoholbruk i perioden 1973 – 2004, kobles til det økte vinforbruket. Denne utviklingen kommenterer Ravndal (2008) med at vinflasken på flere arenaer har erstattet kaffekanna. Undersøkelser verden over viser at kjønnenes ulike bruk påvirkes av kjønnsroller og normer for akseptabel drikkeatferd. Ifølge Ravndal (2008) styres kvinners konsum av forventningene i miljøene hun ferdes i til enhver tid, enten det gjelder høyt eller lavt forbruk. Flere studier søker å forklare hva som ligger bak økningen i kvinners alkoholbruk. En mer urban livsstil og hyppig bruk blant de nærmeste i familien (spesielt partneren) og andre sosiale nettverk, er sentrale faktorer (Hammer & Vaglum 1989 referert i Ravndal 2008). Andre faktorer er høy utdanning, singelstatus, type arbeidsplass og alder (ved at bruken reduseres med alderen). For å kunne besvare spørsmål på hvorfor kvinner i ulike kulturer og aldersgrupper bruker alkohol på måten de gjør, etterspør Ravndal (ibid) mer relevant forskning. Hun fremholder at det er viktigere å undersøke *forskjellige* former for kvinnelig alkoholforbruk og alkoholproblemer enn å sammenligne kvinner og menn generelt:

Kvinneliv i dag er ingen ensartet størrelse, og det er bare i et større samfunnsperspektiv hvor en trekker inn både genetiske, medisinske, psykologiske, sosiale og kulturelle dimensjoner at vi kan øke vår forståelse

av hvilken betydning bruk av alkohol har i kvinners livssammenheng.”
(Ravndal 2008: 48)

Ulike kvinners avhold fra alkohol står i den ene enden av dette mangfoldet av kvinneliv. Hvilken betydning har avhold for kvinners liv, og hvilke betydninger får det i sosiale situasjoner der alkohol inngår?

Alkoholforskning gjennom «de andres» erfaringer

Det finnes foreløpig få samfunnsvitenskapelige kvalitative studier gjort fra de avholdnes perspektiv. Rossow (2010) skriver at alkoholforskning som all annen forskning, preges av begrensede ressurser. Noe av utfordringen ligger ved tematiske prioriteringer. Prosjekter vurderes etter hva som har høyest samfunnsmessig relevans og anvendbarhet både i Norge og internasjonalt (ibid), og sannsynligvis står ikke avholdserfaringer øverst på listen. Studiene jeg har funnet, er gjort blant minoriteter der avhold er mer normen enn unntaket. Jon Håkon Schultz (2007) har studert innvandrerungdoms møter med norske rusvaner, og fant at mange opplever den norske alkoholkulturen som et hinder for integrasjon. Han viser hvordan mange drikker akkurat nok til at de blir en del av fellesskapet, men ikke mer enn de kan akseptere i forhold til egne grenser. I en studie gjort av Ida Kahlbom (2012), forteller minoritetsansatte om den samme erfaringen fra sine møter med alkoholbruk tilknyttet arbeidsplassen, altså at alkohol virker som en nøkkel for integrering og som gir adgang til karrierestigen. Mange velger å balansere sitt forbruk på samme måte som ungdommene med innvandrerbakgrunn. Lundin (2008) skrev sin masteroppgave om organisert ungdom i avholdsorganisasjonen Juvente. Hun så nærmere på avholdskulturen de er en del av, og tolket deres møter med drikkekultur med utgangspunkt i Ervin Goffmans teorier. Hun ville finne ut hvorvidt avholdsstandpunktet kan kalles et stigma, og brukte funnene i en utforsking av alkoholbruk som mening og symbol. Balanseringen av det å omfavne og usynliggjøre avholdet, beskriver hun som en vesentlig del av deres avholdsforvaltning i drikkesituasjoner.

Dette er grundige og gode studier gjort på spesifikke minoriteter der en alkoholfri livsstil er det forventede. Ligner erfaringene som innvandrerungdom, organisert avholdsungdom og minoritetsansatte har gjort seg i møte med norske drikkevaner, erfaringene til avholdne kvinner på tvers av disse gruppene? Rundt 10 prosent av den voksne, norske befolkningen avstår fra alkohol, og majoriteten av disse er kvinner. De er mange selv om de er få, og utgjør sammen et mangfold vi mangler kunnskap om. Schultz skriver om sitt valg av tema:

Å studere innvandrerdoms opplevelser av norsk ruskultur er som å holde opp et speil. Gjennom deres øyne får vi hjelp til å se oss selv, vi ser den norske ruskulturen på en måte vi ikke er vant til – Speilrefleksjonen hjelper oss å stille spørsmålsteget ved vedtatte sannheter og etablerte mønstre.” (Schultz 2007: 8)

Slik norsk ruskultur belyses fra en annen vinkel gjennom innvandrerdoms erfaringer og refleksjoner, kan vi gjennom avholdne kvinners refleksjoner om- og utlevelse av avhold, utforske avvikende holdninger til den konvensjonelle alkoholbruken, og forhandlinger om denne. Her følger en kort presentasjon av kvinnene jeg har intervjuet under arbeidet med denne studien. For å forstå deres begrunnelser, erfaringer og strategier relatert til alkohol, må vi få anledning til å bli kjent med dem og verdenene de står i. Motivene jeg her presenterer, er de motivene kvinnene selv trekker frem som viktigst. Som vi kommer tilbake til, er motivene mer sammensatte og komplekse enn hva som fremkommer her.

Mette er i trettiårene, jobber med barn, og er etablert med mann og barn. Gjennom årene har hun hatt et variert forhold til alkohol. Samtidig som hennes mann avstår fra alkohol av religiøse årsaker, har hun en sykdom som gjør henne sensitiv overfor alkoholbruk.

Siri er i førtiårene, jobber med ungdommer og er etablert med samboer. Hun har hatt et variert forhold til alkohol. Hun har en sunn og aktiv livsstil, og opplevde tidlig å få en sykdom som gjorde alkoholbruk uaktuelt. Hun har også store problemer med å nyte smaken.

Hanne er i sekstiårene, selvstendig næringsdrivende innen helse. Hun er etablert med samboer, og har rukket å få barnebarn. Hun har gjennom årene hatt et skiftende forhold til alkohol. En økende bevissthet over hva vi tar inn i kroppene våre, gjorde henne lite villig til å bruke alkohol.

Maren er i tyveårene, jobber med vanskeligstilte barn og er etablert med mann og barn. Hun har hatt et variert forhold til alkohol, og vektlegger frykten for beruselse og den vonde smaken som gode grunner til å la det være.

Iman er i tyveårene, jobber med regnskap i en større norsk bedrift, og er foreløpig uetablert. Hun er av østafrikansk opprinnelse, men vokste opp i et arabisk land og i Norge. Hun har aldri brukt alkohol. Alkoholbruk er for Iman fremmed og uforståelig.

Ingvild er i femtiårene og jobber med regnskap. Hun er gift og har barn som har nådd voksen alder. Hun har aldri brukt alkohol. Hun vokste opp som medlem i en avholdsorganisasjon og har fortsatt engasjementet i dag.

Hoda er i førtiårene og student igjen etter en arbeidsulykke. Hun har barn som hun bor alene med. Hun er født og oppvokst i Nord-Afrika, men har rukket å bo lenge i Tromsø. Hun har aldri brukt alkohol og vektlegger sunnhet og sunne sosiale samlivsformer som sterke grunner til å la være.

Eli er i sekstiårene, selvstendig næringsdrivende innen regnskap, og har voksne barn. Hun har gjennom årene hatt et variert forhold til alkohol. Da hun ble praktiserende kristen i voksen alder, ble alkohol noe hun ikke lenger klarte smaken på, og har ikke brukt det siden.

Problemstilling

Jeg ønsker å studere ulike kvinners forvaltning av avhold fra alkohol gjennom det de forteller om bakgrunner og motiver, og om erfaringer fra deltagelse i sosiale møter der alkoholbruk har inngått. Jeg har vært interessert i betydninger moral har. Problemstillingen ble dermed:

Hvilken betydning har moral for hvordan avhold fra alkohol forvaltes og forhandles i sosiale situasjoner der alkoholbruk inngår?

For å operasjonalisere problemstillingen, har jeg med utgangspunkt i 8 kvinner i Tromsø jobbet med følgende underspørsmål:

- 1) *Hva løfter kvinnene frem av bakgrunner og motiver for å avholde seg fra alkohol?*
- 2) *Hvordan opplever kvinnene å bli møtt i sosiale situasjoner der alkohol inngår?*
- 3) *Hvilke strategier preger kvinnenenes avholdsforvaltning?*

Jeg har hatt nytte av Gullestads inndeling i “ulike grader av abstraksjon i analyser av kulturelle temaer” som hun redegjør for i boken “Kultur og hverdagsliv” (1989: 111). Første grad (nivå) omhandler “sosial identitet”; den identiteten man ønsker for seg selv og de identitetene man tilskrives av andre. Særlig første underspørsmål utforskes (i 4.kapittel) på

dette nivået ved å ha et fokus på hvordan behovet for anerkjennelse virker inn på kvinnenes relasjoner til avhold.

Andre nivå kaller Gullestad (1989: 111) det del- eller subkulturelle nivået som omhandler forskjeller i levesett; de regler og kategorier tilknyttet de forskjellige levesettene, og tegnene som brukes for å signalisere og tolke disse. Jeg tar i bruk dette analytiske nivået hovedsakelig i utforskingen av andre og tredje spørsmål, som utgjør femte og sjette kapittel. De normer og symbolske meninger som er knyttet til måteholdet, vil være et bakteppe for å forstå kvinnenes samhandling med andre, i situasjoner der alkoholbruk inngår. Jeg anser disse møtene som arenaer der kvinnene forvalter avholdet, og der den konvensjonelle alkoholbruken (måteholdet) forhandles.

Det neste nivået omhandler *“overordnede temaer i kulturen som former hvorledes vi oppfatter, definerer og fortolker forskjeller i levesett”* (ibid). Gullestad skriver at disse vil kunne oppspores og analyseres gjennom de overnevnte punkter. De overordnede verdiene kvinnene trekker på og utfordrer i sine fortellinger, vil jeg komme innom i de følgende kapitlene. I syvende kapittel tar jeg verdiene i bruk i en avsluttende refleksjon over hvilke betydninger moral har for hvordan avhold snakkes om og forvaltes.

2. En narrativ tilnærming til kvinnenes avholdsforvaltning og betydningen av moral

Bak studien ligger et ønske om å forstå noen kvinners meninger, tanker og handlinger knyttet til ønsket om å avstå fra alkoholbruk. I dette kapittelet vil studiens teoretiske ramme og analytiske inntak, presenteres. Første del av kapittelet omhandler studiens narrative tilnærming til temaet. Metoden kom som en naturlig konsekvens av ønsket om å ta i bruk det fenomenologiske prinsippet om empiri-nær forskning; å bevare kvinnenes egne stemmer og uttryksmåter i analysearbeidet. I et fenomenologisk prosjekt vil forskerrollen være å søke viten om de meninger og intensjoner som ligger bak deltagelse i konkrete, hverdagslige sammenhenger som menneskers virkeligheter utgjøres av. Å forklare virkeligheten til bunns vil derimot være en umulig oppgave (Fuglsang og Olsen 2004). Å bruke menneskers egne fortellinger kan være et nyttig grep for å bygge kunnskap om hva et ønske om avhold impliserer i dag, og hvordan avhold på ulike måter formidles og forvaltes som noe meningsfylt og verdifullt. I andre del redegjør jeg for hvordan alkoholbruk kan sees som en meningsfull handling i sosialt samvær. Dette er relevant for å forstå de reaksjonene som kvinnene opplever at avhold vekker i spesifikke situasjoner, samt kvinnenes reaksjoner og valg av forvaltningsstrategier i disse situasjonene. Siste del handler om forbindelsene mellom identitetskonstruksjoner, identitetsutspill, konformitet, verdier, normer og moral. Dette er relevant for å forstå kvinnenes valg og prioriteringer knyttet til en håndtering av avhold fra alkohol.

Med narrativ tilnærming til alkoholfeltet

Forskningslitteraturen utgjøres i stor grad av kvantitative studier som gir bred oversikt over norske alkoholvaner, og nordmenns holdninger til alkoholbruk og rus. Funnene motiverer til å gå i dybden i de spesifikke forhold og fenomener som tallene fremstiller. Trond Waage, som skrev sin hovedfagsoppgave om ungdommers utfordringer i Kabelvåg, formulerte behovet for (kvalitative) dybdestudier i en artikkel der han belyste en rekke uheldige konsekvenser av nyttetenkningen og problemorienteringen som preger store deler av den samfunnsvitenskapelige forskningen. “Han” i sitatet refererer til forskeren som utførte en kvantitativ studie på ungdommenes rusvaner på samme sted og til samme tid:

Han har den kvantitative forskers avstand og distanse. Han tar med seg tallene, ut av ungdommenes verden og den sammenheng de er oppstått i, og setter dem inn i politiske målsetninger. På denne måten utvider ikke forskningen kunnskapshorisonten, den snarere bekrefter noe vi har hørt før.

(Videre skriver han)

Skal vi produsere forskning som er anvendelig for mer enn byråkratiske modeller, må vi være mer ydmyke, tematisere vår egen innvirkning på det vi forstår, høre på folk og la dem være med i forskningsprosessen fram til det ferdige resultat (Waage 1994: 6, 8).

Samtidig som kvantitative forskningsfunn kan gi god oversikt, kan altså avstanden mellom forsker og folk føre til at menneskers reelle erfaringer og betraktninger dekkes over. Abu-Lughod (1991) uttrykker noe av den samme skepsisen. Hun vektlegger spesielt bruk av generalisering for å oppnå og formidle kunnskap som problematisk, da generalisering fryser forskjeller, motsetninger, interessekonflikter, tvil og argumenter, samt endrede motivasjoner. Hun argumenterer for viktigheten og nytten av å bygge kunnskap ved å rette oppmerksomheten mot det spesifikke ved menneskers liv, siden effektene av overlokale krefter og langsiktige prosesser er produsert og manifestert i våre kropper, handlinger og ord. Vi bør få tak på folks argumenter om-; rettferdiggjøring av-; og tolkninger av hva de og andre gjør via narrativer, forstått som skriftlige måter å representere *hvordan* det skjer, og hvorfor mennesker tror og sier det de hevdes å gjøre (Abu-Lughod 1991). Måten jeg ønsker å følge Abu – Lughod sitt råd, er å ha forvaltnings- og forhandlingsperspektivet stående sentralt i analysearbeidet. Søndergaard (2000) skriver at vi opprettholder og videreutvikler ulikt de kulturformene vi har fått integrert gjennom livsløpet, og at det konstant pågår forhandlinger ved brytninger mellom individers enten reflekterte eller ikke-reflekterte uttrykk:

“Et kulturkonventionelt uttrykk er ikke et “neutralt uttrykk”, eller “fravær av uttrykk”, det er et forhandlingsindlæg til fordel for konventionelt køn og dermed et bidrag inden for de krefter, der i et givent samfund virker for opretholdelsen af det allerede eksisterende, for forbliven ved status quo og nedtoning af bevægelse og forandring. Hovedsagen er således, at ingen kan undlade at udtrykke noget, ingen kan melde sig ut af forhandlingerne.” (Søndergaard 2000: 35)

Uavhengig av om det er reflektert eller ikke, kan eksempelvis avvisning av bruk sees som et forhandlingsinnlegg som utfordrer den konvensjonelle alkoholbruken. Det er gjennom kvinnenes temarelaterte fortellinger at vi kan få tak på hvordan forhandlingene ser ut til å foregå.

Å fortelle historier; å skape og fremføre identitet

Kvale og Brinkman (2010) beskriver fortellinger som en av de naturlige kognitive og språklige formene vi prøver å organisere og uttrykke mening og kunnskap gjennom.

Fragmenterte og kaotiske minner ordnes og gjøres meningsfulle ved å fortelle dem (Frank 1995; White & Wepston 1990 i *ibid*). Vi velger ut, organiserer og knytter hendelsene som anses som viktige og meningsfulle for bestemte lyttere, og bruker fortellinger for å overbevise og engasjere lyttere til å leve seg inn i våre perspektiver (Riessman 2008). En stor del av den narrative forskningen tar for seg den dynamiske konstruksjonen- og fremføringen av identiteter (*ibid*). Siden identitet ikke lenger er gitt, må individer konstruere hvem man er og hva man vil bli kjent som, på samme måte som grupper, organisasjoner og nasjoner (*ibid*). Det gjelder også å tydeliggjøre hva man *ikke* er. Identitet kan forstås som flytende i form av en kombinasjon av å være og prosessen det er å bli, å tilhøre og det å ønske å høre til. Denne dualiteten reflekteres ofte i narrativer om identitet (Yuval – Davis 2006 i Riessman 2008). Gullestad kobler identitetsforvaltning til moral og overordnede verdibegreper: «*Det er et nært forhold mellom identitetsforvaltning og verdier i et samfunn, ettersom et menneske vanligvis ønsker å være noe det finner verdifullt. Både livshistorier og selvbilder er derfor avhengig av verdibegreper og moral*» (Gullestad 1996: 27).

Kunnskapsproduksjon via fortellinger

Med 80-tallets narrative vending som allerede på 60-tallet begynte å spire, ble historier analysert og ikke bare presentert. De ble lest for mening i lys av forskningsspørsmål, teorier, filosofiske posisjoner og biografier (Riessman 2008). Viktige spørsmål kunne være hvilke kulturer eller ressurser fortellingen drar på eller tar for gitt; hva vedkommende oppnår med å fortelle historien, og hva det er som *ikke fortelles* (*ibid*).

Som Georgankopoulous sitt sitat viser, kan narrativ være så mangt: “*..elusive, contested and indeterminate (...) variously used as an epistemology, a methodological perspective, an antidote to positivist research, a communication mode, a supra-genre, a text-type*” (Georgankopoulous 2006: 1 referert i Riessman 2008: 183). Narrativer operasjonaliseres ulikt blant samfunnsvitenskapelige - og humanistiske forskere som jobber med informanternes tale i sin forskning (Riessman 2008). Innenfor sosiologi er personlige narrativer lange talesegmenter om livet i kontekst fra ett eller flere intervjuer, og i humaniora er de ofte tekster som på ulike nivå overlapper; historier fortalt av informanter (som er tolket), forskernes tolkninger av dem (historier om historier), samt narrative som leserne konstruerer (Riessman 2008: 6). I denne studien tar jeg i bruk denne vide narrativedefinisjonen ofte brukt i sosiologiske studier, ved at både korte og lange intervjuutsagn der informanter forteller om sine liv i kontekst, forstås som narrativer/fortellinger. Altså fortellinger som omhandler

avhold og alkohol; forståelser av alkohol og rus, bakgrunner og motiver for å avstå, erfaringer de har gjort seg i sosiale møter der alkohol inngår, og deres måter å forvalte avholdet. Ofte bekrefter kvinnene sine poenger etter lengre argumentasjonsrekker, og/eller illustreres med fortellinger basert på egne eller andres erfaringer og følelser. I metodekapittelet vil jeg redegjøre for valgene jeg tok i konstruksjonen av narrativer.

Alkoholbruk som en meningsbærende og kommunikativ handling

En utforskning av avholdserfaringer vekker et behov for innsikt i hvordan alkoholbruk inngår i ulike sosiale kontekster, som ifølge Nesvåg (2004) muliggjøres ved å se til normer, forventninger og meninger som er knyttet til alkoholbruk. Innledningsvis skrev jeg om typiske trekk ved måteholdet forstått som den konvensjonelle alkoholbruken, som jeg her vil komme nærmere inn på ved å fokusere på noen av alkoholens sentrale brukssammenhenger og symbolske funksjoner.

Alkohol som symbol

Studerer alkohol eller alkoholbruk som et symbol, forstår man det slik at alkohol står for et spesifikt *noe*. Oppfattelsen av hva dette *noe* er, betinger sosialt etablerte koder som mennesker i samhandling må dele (Heradstveit og Bjørge 1987). Ifølge Ferdinand de Saussure kan ikke tegnet/symbolets mening forklares ut fra tingen eller objektet, men ut fra et «system av distinksjoner.» ”(...) *their most precise characteristics is that they are what the others are not*” (Saussure 1974: 117 referert i *ibid*: 25). Begreper får altså mening ved å bli plassert i opposisjon til andre begreper, og meningskonstruksjonens styrke avhenger av symbolets posisjonsverdi. Sidsel Eriksen (1999) drar nytte av denne tenkningen idet hun vil se hvordan drikkemåter har blitt tatt i bruk for å symbolisere mandighet og kvinnelighet. Hun benytter seg av drikkemønstre som “arkeologiske lag” for å forstå tilblivelsen av den feminine rollen og dens begrensninger. Historisk sett har offentlig drikking vært et mandighetssymbol, og edruelighet i privaten et symbol på kvinnelighet. Mandighetssymbolets kraft (posisjonsverdi) var avhengig av en omfavelse av at edruelighet privat symboliserte kvinnelighet. Eriksen skriver at alkoholbruk som et symbol på mandighet ble sterkt svekket da kvinnene i økende grad gikk vekk fra koden som definerte kvinnelighet og brukte alkohol på samme måte som menn. Dette fant sted i Danmark ved overgangen til 1900-tallet ved at progressive kvinnesirkler utfordret med å drikke offentlig. Eriksen (1999) skriver at kvinnene må ha vært klare over at de ved å drikke offentlig, plasserte seg selv i en forhandlende posisjon der de

utfordret grensene for sitt kjønns frihet og handlingsrom. I større grad enn det faktiske alkoholkonsumet, var symbolverdien avgjørende for evalueringen av det de gjorde. Med dette søker Eriksen å vise hvordan symboler kan spille en aktiv og sentral rolle i endringer av konvensjoner og praksis, og ikke nødvendigvis bare være uttrykk for dem.

I denne studien tas det utgangspunkt i at alkoholbruk kan symbolisere individets frihet og løsrivelse (Østnor 2000), og at denne symbolikken får konsekvenser for hvilke forestillinger som knyttes til avhold. Som Eriksen (1999: 45) skriver, er det konstruksjonen som *best passer den rådende sosiale tilstanden* som dominerer. Avholdsstandpunktet må i den sammenheng virke som en motsats for at alkoholbruk skal opprettholde en sterk posisjonsverdi som et frihetssymbol.

Alkoholens symbolfunksjoner i sekulære ritualer

Ritualer er et velkjent begrep innenfor sosialantropologien. Goffman utga boken *Interaction Ritual: Essays in face to face behavior* i 2005. Her skriver han blant annet om hvordan våre opptredener i hverdagslivets møter, preges av seremonielle regler som sikrer situasjonenes flyt og opprettholdelse. Begrepet ritual henviser til våre sosiale møter der vi utviser aktelse og respekt både for de andre involverte, og for selve situasjonen (Goffman 2005 referert i Lundin 2008). I motsetning til Durkheim (1971 referert i Lundin 2008) sin definisjon av ritual, er ikke ritualer nødvendigvis noe religiøst. Ritualer er i seg selv de sosiale interaksjonene i møter mellom folk, og ved gjensidig involvering og bekreftelse blir de hellige og harmoniske (Goffman 1973: 63 referert i Lundin 2008). Allan Sande (1996) skriver at dagens alkoholbruk som russefeiring, natteliv på byen og privatfester, kan forstås som *sekulariserte* ritualer. En viktig forskjell er at de sekulære ritualene har individet i sentrum, der de er frie til å skape og velge sin egen livsstil, identitet og fellesskap. Alkoholbruken har på sett og vis utviklet seg til noe mer individualisert og privatisert ved å inngå i individets selvtolkninger og motiver.

De sekulære ritualene er frikoblet fra de moralske referanserammene i de religiøse- og lokale miljøene. Et eksempel på dette er forståelsen av alkoholbruk som en type grenseoverskridelse for dannelse av fellesskap med sitt eget moralske univers (Turner 1969; 1977, referert i Sande 1996). Helgefestene kan forstås som brudd i hverdagslivet der man får «*en ekstraordinær mulighet til å skape en alternativ virkelighet på utsiden av livets alvor*» (Sande 1996: 7). Rusbruk fortolket som time-out fra virkeligheten, refereres til Goffman (1961 i *ibid*) og Hanzan (1987 i *ibid*). Ifølge Fekjær (2008) må vi ha kjennskap til vår bruk av symboler som

hjelpemidler til å oppnå ønskelige sinnstemninger, dersom vi skal forstå alkoholbruk. En av alkoholens sentrale symbolfunksjoner i vår tid, er å understreke skillet mellom hverdag og fritid. Vin til hverdagslige, mindre formelle sosiale samvær, er et eksempel på et slikt brudd i hverdagslivet (Fekjær 2008).

Sammenhengene der alkohol konsumeres i fellesskap med mennesker man enten står nære eller skal knytte nærmere bånd med, forstår Skinhøy (1993 referert i Sande 1996) som «forbrødringsritualer». Nesvåg kjønns-nøytraliserer begrepet med integrering (2004: 86). Dan Porsfeldt beskriver alkohol som sosialt lim med henvisning til en rådende forståelse av alkoholbruk som inkluderende (2003 referert i Kahlbom 2013). I disse situasjonene kan man uttrykke om man hører til eller ikke med å drikke alkohol, noe som viser seg i en større eller mindre følelse av drikkepress (Fekjær 2008). Vurderinger av om man skal motstå eller “la seg føye”, må ses i lys av normer og konvensjoner for alkoholbruk og hva brudd kan få av konsekvenser, uten at de må forstås som betingende. For å unngå tautologiske normforklaringer for atferd, velger Nesvåg å bruke det mer dynamiske normperspektivet til Freilich, kalt “*Guides for the proper*” (1970 i Nesvåg 2004), der hva som er passende og upassende kan tøyes, tilpasses og forhandles i de spesifikke situasjonene man står overfor (ibid). Kvinnenes fortellinger kan illustrere et behov for en slik oppfatning av normer.

Kvinnenes håndtering av situasjoner der alkoholbruk forventes, må også sees i lys av hvilke forståelser av alkoholbruk de veksler mellom å vektlegge. Nesvåg (2004) skriver hvordan eksistensen av ulike forståelsesformer¹ påvirker hvordan enkeltmennesker eller mindre fellesskap forstår fenomener ved å plukke elementer ved flere forståelsesformer i utformingen av sin egen. Nesvåg skriver videre om muligheten man har til å skifte mellom forståelsesformer i spesifikke situasjoner, samt la de avløse hverandre, som Strauss omtaler som “compartmentalization” (1997 referert i Nesvåg 2004: 83). Flere av kvinnene veksler mellom å vektlegge forståelsen av alkoholbruk som en viktig faktor ved sosiale møter, og forståelsen av beruselse som noe negativt og dermed noe de vil unngå. Det vil si at de både vil delta i viktige sosiale møter med kolleger og venner uavhengig om alkohol tas i bruk, samtidig som de helst vil unngå å være tilstede i situasjoner der alkoholbruk fører til beruselse. Hvordan forvalter kvinnene avhold ved dilemmaer som dette?

---

¹ Nesvågs oversettelse av Geertz begrep “webs of meaning” 1973:5, i Nesvåg 2004

Sosial identitet, samhandling og moral

Alkoholfeltets evne til å vekke engasjement og følelser, kan knyttes til spenningen mellom utviklingen av alkoholbruk (som ifølge Sande (1996) har blitt noe privatisert og individualisert), og den pågående reguleringen av alkoholbruken. Det er i lys av denne spenningen og de følgende teoretiske perspektiver, kvinnes avholdsforvaltning skal utforskes nærmere.

Identitetskamp; konstruksjoner, forhandling og forvaltning

Gullestad (1989) beskriver begrepet sosial identitet som møtepunktet mellom kulturen og selvet. Det gjensidige påvirkningsforholdet mellom det sosiokulturelle systemet og selvet, skjer gjennom identitetsutspill: Våre livsstiler uttrykker både det vi har felles og vår spesielle identitet; altså vår likhet med andre og det unike ved oss. Sosial identitet rommer både personlighetene vi ønsker for oss selv, og andres vurderinger og respons. Våre sosiale identiteter skapes gjennom måtene de kommer til uttrykk og avhenger av å bli bekreftet: *“Satt på spissen er vi vitne til livstilskonkurranser hvor gevinsten er en bekreftet og anerkjent sosial identitet”* (Gullestad 1989: 105). Livsstil har ifølge Gullestad, blitt et viktig uttrykk for hvem vi er, og tolkes som karakteriserende for *hvem* og *hvordan* vi er. Livsstiler er rangerte: Ved at noen anses som prestisjefylte, vurderes mindre prestisjefylte levesett ofte negativt som ved at enkelttrekk tas ut av kontekst og fordømmes moralsk (ibid: 113). Bauman og May skriver følgende om behovet for bekreftelse:

..trangen til å bli forstått er en desperat oppfordring til andre om å sette seg i vårt sted, om å se tingene fra vårt ståsted og å akseptere uten begrunnelse at vi har et ståsted som bør respekteres av den enkle grunn at det er vårt. Det vi søker i slike situasjoner, er en bekreftelse på våre egne, private erfaringer, dvs. våre indre motiver, våre forestillinger om det ideelle livet og om oss selv og våre sorger og gleder. (Bauman og May 2004: 109).

Kvinnenes fortellinger viser at det å avstå fra alkohol kan knyttes til eksplisitte ønsker om en alkoholfri livsstil. Fortellingene viser også at kvinnenes avholdne livsstil vurderes som en manglende omfavning av alkoholens mening og rolle i sosialt samvær. Identitetskampen blir i denne sammenheng en kamp mot at ens ønsker om avhold tas ut av sine sammenhenger og tolkes negativt, da en negativ tolkning av ens livsstil innebærer en negativ tolkning av hvem de er.

Konformitet

Rangeringen av livsstiler kan sees i sammenheng med det Krange og Øia (2005) kaller modernitetens standardisering. De skriver at normer og koder for atferd og valg virker kontrollerende for kompleksiteten, bevegelsene og åpenheten som karakteriserer tiden vi lever i, der individet står i sentrum. Det legges bånd på individets frihet til å konstruere egne identiteter (ibid). Retningsgivende og uformelle regler for kontakt og samværsformer, har ofte moralske overtoner ved at de kommuniserer hva som passer seg og hva folk flest gjør (Gullestad 1989). *“Den sterke vekten på valg i samtidens ideologier innebærer at den enkelte til en viss grad tvinges til å velge og til å skape identiteter som andre kan akseptere”* (Gullestad 1996: 29). Konformitet blir fluktmekanismen *“som flertallet av normale individer finner i det moderne samfunnet”* (Fromm 1965: 130 referert i Krange og Øia 2005: 228). Ifølge Krange og Øia kan postmodernistiske teoretikere som Beck og Giddens sies å underkommunisere eller overse trekket ved det moderne samfunnet, som trekker oss mot likhet og standardisering i stedet for autensitet, refleksivitet og unikhhet: *“De unges dyrking av forskjellighet og frihet beveger seg innenfor felles koder og forståelsesrammer hvor det settes klare grenser”* (Krange og Øia 2005: 225).

Ifølge Vetlesen og Henriksen (2003) har varianten av moderne individualisme som preger samfunnet, kommet i konflikt med selvrealiseringen den er ment å fremme: Vi antas å være egoister, men er vi heller for lite egoistiske? Personlig integritet og autensitet som tidligere ble betraktet som beundringsverdig, har blitt noe forstyrrende (ibid). Taylor har definert personlig autensitet som *“en standard som individet søker å leve opp til i sitt selvforhold”* (Taylor 1992 referert i Vetlesen og Henriksen 2003: 77), der man ser seg selv som et unikt individ, tro mot seg selv og som stiller spørsmål til samfunnets konvensjoner fremfor passiv overtakelse. Integritet er et annet sentralt begrep for Taylor (1992 referert i ibid) som også har en utovervendt side: En med integritet gjør ikke det de ikke kan stå for. Vedkommende tar valgene de anser alle burde ha tatt.

Kvinnenes fortellinger kan illustrere individets begrensede frihet til å ta selvstendige valg, dersom disse valgene setter en utenfor grensene til det konforme.

Norm om likhet som likeverd² og håndtering av ulikhet

Jeg vil utforske hvorvidt denne trangen til konformitet i kombinasjon med behovet for å integrere det spesielle ved en selv (i denne sammenheng et ønske om avhold), virker inn på kvinnenens sosiale samhandling med andre, som i spesifikke situasjoner i det minste vektlegger andre forståelsesformer av alkohol. Konformitetspresset kan sees i lys av likhetstanken som Gullestad (1989) beskrives som en sentral verdi i det norske samfunnet. Den fører til en samhandlingsstil der vi fremhever det vi har felles (likhet), og holder “taktfullt utenfor samtalen” det som skiller oss. Det gjelder spesielt under samhandling med fremmede, for å unngå konflikter man ser kan komme (ibid: 117). Gullestad ser så på koblingen mellom likhet og likeverd, og tar i bruk begrepene tilgjengelighet og utilgjengelighet om våre måter å forholde oss til likhet og ulikhet på i sosiale situasjoner. Vi gjør oss tilgjengelige overfor mennesker vi anser som like oss selv. Ifølge Gullestad, handler sosiale situasjoner ofte om “forhandlinger om sentrale identiteter”. Vi søker etter “relevante støttespillere”, som Gullestad beskriver som de som er villige til å dempe ulikhet, gi bekræftelse, samt dele opplevelsen av likeverd: *“Ulikhet må innskriveres i og legitimeres i forhold til en klar norm om likeverd som likhet. På denne måten kan små forskjeller mellom mennesker likevel få ganske stor betydning”* (1989: 118).

Avstandsskaping og territorialitet er to andre begreper Gullestad nevner med referanse til Suttles (1972 referert i Gullestad 1989), som begge innebærer stereotyper av andre. Mens territorialitet defineres som uttrykk for mer bastante oppdelinger av oss og dem, er avstandsskaping uttrykk for mer nyanserte begreper som søker å mene noe om andre (ibid). Det er når likhet ikke lenger kan vedlikeholdes i sosial interaksjon, at unngåelse blir nødvendig for å unngå konfrontasjon. Konfliktunngåelse beskriver Gullestad som en overordnet verdi i vårt samfunn. Hun beskriver tre grader av avstandsskaping (Suttles 1972 i Gullestad 1989: 118): Den første er høflig avvisning, som hun definerer som symbolske gjerder. Den andre er begrenset kontakt, som hun definerer som en viss utilgjengelighetsmarkering. Den tredje er følelsesmessige nære relasjoner, som Gullestad definerer som stor tilgjengelighet. Hensikten med å etablere sosiale gjerder, er ifølge Gullestad (1989) et ønske om å verne om den sosiale identiteten definert innenfor en gruppe. En konsekvens av avstandsskaping, er at den dekker over og gjør de sosiale grensene og skillelinjene subtile.

---

² Gullestad 1989

I analysen av kvinnenes avholdsforvaltning, tolker jeg de meninger, reaksjoner og strategier kvinnene forteller om, som måter å håndtere ulikhet på. Jeg tolker de også som hjelpemidler til å konstruere egne sosiale identiteter, blant annet ved å trekke på hva de *ikke* er.

Situasjoner der vi står overfor mennesker vi er usikre på, kan oppfattes “..som en trussel snarere enn som en mulighet til å lære mer om seg selv gjennom større kunnskap om andre” (Bauman og May 2004: 50). Vi kvier oss for å havne i en posisjon der vi er nødt til å forklare og rettferdiggjøre våre handlinger, da det oppfattes som undergravende, fornærmende og truende (ibid). Ikke bare talte ord kan skape disse følelsene av å ville forsvare seg:

Selv om nykommerne lar være å stille ubehagelige spørsmål, vil deres måte å oppføre seg på i hverdagen likevel utgjøre et problem. (...) Nykommernes nærvær tvinger gruppens medlemmer til å undersøke sine egne vaner og forventninger med en solid porsjon ironi. Selv om deres alminnelige velvære aldri er blitt direkte problematisert, er det blitt røkket ved det, og derfor ytes det motstand (Bauman og May 2004: 52).

De skriver her om møter med mennesker som har innvandret fra annetsteds, men kunne også ha gjaldt situasjoner der noens avvisning av alkoholbruk vekker videre refleksjoner over det forutinntatte, og noen ganger motstand. Kulturens normative sentrum kan dekonstrueres gjennom spørsmål som etterspør hva som er så normalt ved det normale, og hva som skal til for å benevnes som normal (Eng 2009). Ifølge Eng muliggjør en slik tilnærming til det forutinntatte, beskrivelser av “..representasjoner, livspraksis og mennesker som ikke føler seg tilpass verken i majoritetsposisjon eller i minoritetsposisjon” (Eng 2009: 146). Beskrivelsen gjelder mennesker med mindre utbredte seksuelle legninger, men kunne likeså godt ha gjaldt mennesker med ønsker om avhold. Kvinnene forteller at de verken føler seg komfortabel med den konvensjonelle alkoholbruken, eller med det som anses å høre med avhold. Et viktig poeng hos blant andre Bauman og May, er at kulturens normative kjerne ikke er en gitt størrelse: “Fortolkninger vil alltid virke tilbake på selve rammeforestillingen, slik at den praksisen og de forventningene som ligger i det ideelle rammeverket hele tiden preger og omformer hverandre” (Bauman og May 2004: 74). På samme måte som Nielsen (2009) undersøker subjektposisjoner de ulike diskursene muliggjør, kan vi undersøke hvilke posisjoner kvinnene opplever det er mulig å innta i forhold til alkoholbruk. Vi kan også undersøke hvordan kvinnene eventuelt bidrar til endringer gjennom deltagelse i sosiale møter der alkohol inngår.

Verdier, normer og moral

Verdier kan forstås som både materielle og åndelige som vi som handlende subjekter alene eller sammen med andre bærer, opplever og formidler (Giddens 1995 referert i Lingås 2000). De er ofte diffuse, men kommer til syne idet de trues, som religionsfriheten, eller når vi opplever å miste dem, som bevegelsesfriheten (Lingås 2000). Knut Tranøy tar opp to andre sentrale verdier; moralsk selvråderett og åndsfrihet. Førstnevnte handler om at vi selv kan definere hva som angår vår personlige velferd, og sistnevnte handler om alles rett til å engasjere seg i kritisk refleksjon “..på et hvilket som helst område av menneskelig virksomhet hvor verdier skapes og brukes, forvaltes og bevares, respekteres og krenkes” (Tranøy 1998: 209). Ethiske normer har verdi i form av at de beskytter verdiene, slik normen om ikke å lyve beskytter verdien tillit. Det er når vi forstår verdiene at vi får øynene opp for de etiske normene de beskyttes av, skriver Johansen og Vetlesen (1996). Siden verdier er bakteppet for enhver etisk refleksjon, er det viktig at vi kjenner til dem (Lingås 2000).

Moral har ifølge Gullestad (1996) historisk sett vært tenkt som en indre stemme som fortalte den enkelte hva som var det mest riktige å gjøre. Bauman og May skriver følgende om moralske relasjoner: “*En menneskelig relasjon er moralsk hvis den fremkaller en følelse av ansvar for den “andres” velferd og velbefinnende*” (2004: 57). Mangel på moralsk nærhet, kan føre til «*moralsk likegyldighet, hjerteløshet og ringeakt for andres behov*” (ibid). Allmenmoralen beskriver Tranøy (1998) som utgjort – og betinget av verdier og normer i en balansert kombinasjon. Som Vetlesen og Henriksen (2003: 172) skriver, avhenger moralen av «*kulturen*» som vi praktiserer med hverandre, og av refleksjon. Johansen og Vetlesen (1996) skriver at moral bygger på følelser, holdninger og meninger. Alkoholbruk kan sies å engasjere både moralsk disponerte følelser, holdninger, meninger og handlinger. Først og fremst moraliseres uansvarlig bruk, men som vi skal se, aktiverer også avhold fra alkohol moralske holdninger og reaksjoner. Alkoholbruk kan oppleves som problematisk å reflektere åpent over. For eksempel sier Mette: “*Folk har mange refleksjoner rundt det med alkohol (...) hvis man først på en måte åpner opp for at de skal komme med det. Det er jo ikke alle som på en måte stiller seg åpen for sånne samtaler.*” Samtaler om alkoholbruk kan lett utvikle seg til større etiske refleksjoner rundt menneske- og samfunnsliv. Diskusjon over hva slags samfunn vi vil ha og hva det gode liv består av, er diskusjonstemaer som Vetlesen og Henriksen (2003) skriver har blitt vanskelige å ta. Spørsmålet har i seg selv blitt avsosialisert og privatisert idet *mangfoldet* av forestillinger om det gode samfunn blir ansett som et gode i seg selv. På dette grunnlaget finnes det ingen gode grunner å henvise til, for å bry seg med andre menneskers

verdi- og moralsyn. De skriver også at man vil møte sterk motstand om man gjør det (Vetlesen og Henriksen 2003). De setter på spissen uviljen til å bli kritisert for våre handlinger: “*Setter det ikke min suverenitet – vel å merke: over meg selv, ikke over noen andre – i fare?*” (Vetlesen og Henriksen 2003: 30). Men som de skriver, er det rom for å reagere i møte med utlevelser av moralske verdier som ikke sammenfaller med det konvensjonelle. I femte kapittel utforskes reaksjonene kvinnene opplever å bli møtt med, idet avholdet aktiveres.

Tranøy (1998) drøfter hvorvidt det gir mening å omtale moralske forandringer som enten fremskritt eller forfall. Gullestad (1996) benytter seg av mange menneskers livsbiografier for å vise til et *skifte* i hverdagens erfaringer og i den moralske tenkningen, fremfor en svekkelse. Tranøy (1998) skriver at mye av det som kan oppfattes som moralsk forfall, skyldes endringer i normene som mange vil oppfatte som fremskritt. Fremskritt på et område kan veie opp for tilbakegang på et annet område. Slik kan det tenkes at allmenmoralen verken er bedre eller verre enn tidligere. Tranøy (ibid) skildrer en sterk moralsk bevisstgjøring som jeg vil hevde også streifer alkoholbruk. Hvilke moralske refleksjoner gjør vi oss overfor eget og andres forhold til alkohol? Hvilken betydning har moralske mellommenneskelige relasjoner, moralske holdninger og synspunkter for hvordan vi håndterer ulike meninger og ståsteder i forhold til alkoholbruk?

3. Historien om prosjektet; metodologiske refleksjoner

Metodekapittelet er historien om forskningsprosjektet hvor jeg redegjør for sentrale trekk ved forskningsprosessen og drøfter konsekvensene av valg jeg stod overfor. Hvordan har jeg gått frem for å sikre nyttig og etisk kunnskap om et knippe kvinners erfaringer med avhold fra alkohol?

Valg av tema og fokus

Det eneste jeg var skråsikker på da tema for masteroppgave skulle velges, var at jeg skulle jobbe videre med alkoholforskning. Interessen oppstod under arbeidet med bacheloroppgaven om stedets betydning i en lokal alkoholpolitisk konflikt. Jeg undersøkte hvordan de ulike aktørene i Døgnvilldebatten sine forståelser av Tromsø, virket inn på deres evne til å løse konflikten om skjenking som de stod overfor. Temaet engasjerte til videre engasjement med organisasjonen "det norske totalavholdsselskap." Jeg var med på å arrangere «Internasjonalt Seminar» der en sentral representant for FORUT holdt en innledning om alkoholindustriens aggressive markedsføring i utviklingsland. Under debattrunden la jeg merke til at mange av de som stilte spørsmål eller kommenterte, innledet med å poengtere at de *ikke* var avholds. Det samme gjaldt flere av dem som strakk opp hånden under folkemøtet som omhandlet skjenking på Døgnvillfestivalen. Det slo meg hvor betent temaet alkohol er.

Jeg holdt meg til alkoholfeltet i masteroppgaven, men var klar for et annet perspektiv. Jeg begynte å lete etter hullene i alkoholforskningslitteraturen, og kom over forbindelsene mellom alkoholbruk og offentlig rom. En studie av erfaringer med avhold i arbeidslivet virket interessant, siden 40 prosent av det totale konsumet skjer i arbeidsrelaterte situasjoner, og siden majoriteten anser alkohol som viktig ved denne sosialiseringen (Nesvåg 2004). Hvordan virker arbeidsrelatert alkoholbruk inn på blant annet trivselen hos avholdne arbeidstakere? Fra et fokus på sammenhengen mellom alkoholvaner, arbeidsmiljøloven og integrering, nærmet jeg meg i det endelige fokuset som ble avholdne kvinners tanker om-, erfaringer med- og forvaltning av avhold fra alkohol. Jeg tenkte at jeg på den måten kunne få anledning til å utforske hva som gjør alkohol til et anspent tema.

Jeg valgte altså å begrense fokuset til å gjelde kvinner. Et kvinneperspektiv er faglig relevant da bruk, erfaring og utfordringer tilknyttet alkoholbruk varierer med kjønn. Flere instanser har

som mål å øke kunnskapen om betydningen av kjønn når det gjelder rusmiddelvaner, og ønsker om å se på kvinners situasjon (Skutle, Buvik og Iversen 2009). Underveis i intervjuene ble arbeidsplassens betydning redusert til å være en viktig erfaringsarena der kvinnene møter på situasjoner der det drikkes. Jeg kom i gang med prosjektet med en samling forskningsspørsmål som bygget på antagelsene jeg hadde gjort meg etter lesing av tidligere forskning, samt mine egne erfaringer og opplevelser. For å forhindre at dette skulle virke fastlåsende for prosjektets videre gang, var jeg fokusert på å holde døren åpen for endringer. Dersom kvinnes perspektiv gikk i andre retninger, skulle jeg stå klar til å skifte fokus. Tilnærmingen til temaet og analysen er derfor i all hovedsak induktiv. Jeg har vært opptatt av selv å finne mønstre, temaer og kategorier i datamaterialet, fremfor å analysere dataen gjennom et forhåndsdefinert rammeverk (Patton 2002 referert i Nilssen 2012).

Nærhet til tematikken

Viljen til å holde på åpenheten, skyldtes en stor nysgjerrighet på hva kvinnene selv ser avhold i sammenheng med, og hvordan avholdet preger deres samhandling med andre mennesker i situasjoner der det drikkes. På flere måter føler jeg nærhet til tematikken og kvinnene jeg har samtalt med. Som muslimsk ung kvinne har jeg på mange måter en annen livsstil enn majoriteten i Norge. Uavhengig av mitt livssyn kan jeg nok generelt beskrives som prinsippfast. Jeg sluttet å drikke alkohol i motsetning til de fleste rundt meg, da jeg tenkte at jeg støttet alkoholindustrien ved å ha et personlig bruk. Som oppvokst på Oslos østkant, var jeg ikke vant til at det ble satt krav til alkoholkonsum. Det var heller vanlig at alkohol ikke var i bildet. Valget var med andre ord ikke vanskelig.

I intervjusituasjoner der samtalen har omhandlet min identitet som muslimsk kvinne, har jeg følt på det vanskelige ved å sette ord på situasjoner, erfaringer og tanker som gjør de begripelige for "utenforstående". For å bli forstått har jeg vært nødt til å trekke på begrepsapparat jeg i utgangspunktet har villet unngå. Det har ikke holdt å si at jeg føler meg fri i min hijab eller at jeg er en fredelig muslim. Jeg har måttet understreke at jeg *ikke* er radikal, islamist eller ekstrem; at jeg *ikke* er hjernevasket; *ikke* tvunget. På den måten kan jeg se muligheten for at kvinnes beretninger ikke nødvendigvis er en "direkte tilgang" til deres faktiske erfaringer, men at mye kan ligge imellom. Flere av kvinnene forteller at de helst unngår å komme inn på temaet alkohol, og noen forteller om uviljen mot å kobles til "avholdspakka". De kan ha kjent på følelsen av å måtte innstille seg i en type forsvarsmodus

dersom temaet dukker opp. De forteller også at de noen ganger bruker andre argumentasjonsrekker for å understreke selvstendigheten, rasjonaliteten og logikken knyttet til valget. Det kan ha vært en fordel at jeg som intervjuer ikke drikker alkohol ved at de har åpnet seg, men i kombinasjon med anonymiteten kan det også ha ført til en større ubetenksomhet i måten å uttrykke frustrasjon over sterk beruselse på. Nærheten kan ha gjort at jeg ikke klarte å fange opp flere anledninger til å by på utfordringer gjennom kritiske spørsmål, i kombinasjon med at jeg kan ha vært overforsiktig i min kritiske tilnærming grunnet den mer grunnleggende forestillingen om “ikke å legge noen føringer” på deres fortellinger. Under veiledning forstod jeg at jeg hadde misforstått litt intervjurollen; at jeg ikke hadde tenkt å være så forsiktig. Det er en lærdom og erfaring jeg tar med meg videre i eventuelle fremtidige intervjusituasjoner.

Det verdifulle ved kvalitativ tilnærming

For å kunne forstå og beskrive kvinnenenes relasjoner til avhold, var det nødvendig å snakke med dem. Det var nødvendig å gjøre en kvalitativ undersøkelse. Jeg vurderte heller ikke å basere prosjektet på en kvantitativ tilnærming. For eksempel ville ikke utsendelser av spørreskjemaer til avholdne kvinner ha gitt den samme muligheten til å gå i dybden i deres fortellinger, eller å forfølge det de vektlegger. Jeg tiltrekkes fenomenologiens tankegods og metoder der man som Postholm (2005) beskriver, søker å fange menneskers subjektive opplevelser og erfaringer av temaet som forskeren ønsker å utvikle en forståelse av. Fuglsang og Olsen (2004) skriver at fenomenologien også har et ønske om å frembringe kunnskap om sosiale felt som synliggjør prinsippene som organiserer aktørenes liv; opplevelser og meningsdannelser (ibid). Alkoholbruk kan anses som et fenomen og kulturelt uttrykk. Den er ilagt roller og betydninger som individer forholder seg ulikt til gjennom valgene de tar, og hvordan de opptrer i diverse sammenhenger. Nærmere studier av avholdnes erfaringer, kan gi oss et perspektiv på hvordan de ser på livet og verden.

Husserls, en av filosofene fenomenologien bygger på, mente at forskeren kunne oppnå slik vitenskapelig kunnskap gjennom tenkning og refleksjon under studier av erfaringer. *Intensjonalitet* står som et viktig begrep i hans tenkning, som en mulig vei til ny viten (Postholm 2005). Begrepet refererer til vår indre erfaring av at bevisstheten vår er rettet mot behovene våre. Fuglsang og Olsen (2004) skriver at samtidig som vi har det fenomenologiske grunnlaget felles, er våre livsverdener forskjellige. Avhold studeres her som et fenomen som eksisterer gjennom ulike kvinners personlige meninger, erfaringer, utlevelser og behov.

Fenomenet avhold eksisterer også gjennom den offentlige diskursen som delvis bygger på avholdsbevegelsens storhetstid, nåtidige drikkemåter, debatter om moral og verdier, og menneskers identitetskonstruksjoner i form av vurderinger av hvilken plass alkohol har i deres ønskede moderne selv, og på hvilket grunnlag.

Intervju som metode

Postholm (2005) beskriver intervju som normalt sett den eneste strategien å ta i bruk i fenomenologiske studier for å kunne innhente menneskers erfaringer og opplevelser som har vært. Gubrium og Holstein (2002: 4 referert i Marvasti 2004: 15) foreslår at “*the democratization of opinions*” er en av grunnpremissene for moderne forskningsintervju. Det innebærer antagelsen om at alle i samfunnet har valide meninger om verden, og at summen av disse tegner et bredt bilde av vår sosiale virkelighet. Postholm (2005) skriver at vi bare kan få tak i visse aspekter ved informantenes virkelighetsversjoner, og at disse formes av det vi bringer inn av tematikk, fokus, tidligere forskning og teorivalg. Widerberg (2001) mener intervjuer kan sees som en sjangerfortelling som skaper en viss type tale. Ved å analysere disse kan man fange opp at det som ble sagt, ble sagt ut ifra de forestillinger både forsker og informant hadde om temaet og deres ideer om hva man kan spørre om og svare på. Å ha et blikk for hvordan temaet snakkes om, kan avsløre et spenningsfelt i samfunn og samhandling (ibid). Silverman (2006) understreker at vi må akseptere at informantene kan beskrive seg selv – eller bli beskrevet, på svært mange forskjellige måter, og at beskrivelsene avhenger av de ulike situasjonene de står overfor.

Hovedsakelig preges måten jeg har gjennomført- og håndtert intervjuene av et tematisk fokus. Jeg var først og fremst opptatt av at vi sammen skulle komme i dybden i deres tanker, følelser og erfaringer knyttet til avhold. Kanskje kunne det være at det hos den enkelte var flere og konfliktfylte holdninger til temaet som vi kunne bringe frem, som Johnson beskriver som et mål for dybdeintervjuer (2002 referert i Marvasti 2004). For å unngå fenomenisering (Widerberg 2001), her ved at alkohol og avhold løftes ut av sine sammenhenger og gis en betydning som det kanskje ikke har når det utgjør en del av en annen sammenheng, skriver Widerberg at man kan be intervjupersonene redegjøre for hvordan de oppførte seg i spesifikke samtaler. Kvinnene tok flittig i bruk eksempler fra tidligere erfaringer for å understreke sine poenger. Å sende tilbake tekster underveis, var en måte jeg kunne føle meg tryggere på at kvinnene kjente seg igjen i tolkningene.

Forberedelser

Wolff (2002 referert i Postholm 2005) foreslår at man forbereder seg til intervju med en liste med temaer som skal tas opp i løpet av samtalen, som Fontana og Frey (1994/2000 referert i *ibid*) beskriver som det halvstrukturerte intervjuet. Jeg så for meg åpne samtaler med håp om at kvinnene i størst grad skulle føle det var rom for å snakke om det som opptok dem i forhold til temaet, uten å føle begrensninger. For å være sikker på at vi likevel kom innom alle de nødvendige temaene, utformet jeg en temaliste/intervjuguide med rundt 10 spørsmål som sentrerte rundt forskningsspørsmålene (se vedlegg). Foruten om ett av intervjuene som kan anses som temmelig strukturert, bar de andre preg av å være halvstrukturerte ved at samtalene fløt naturlig på tvers at mine opplistede temaer og spørsmål.

Med en ferdig utformet intervjuguide utprøvd på min mor som har et tilnærmet ikke-eksisterende alkoholbruk, gikk jeg i gang med jakten på kvinnelige informanter; de jeg forstod som personer med egenskaper eller kvalifikasjoner strategiske i forhold til prosjektets problemstilling (Thagaard 2006). Jeg var i starten klar på at kvinnene måtte ha et *avholdsstandpunkt*; at de som for eksempel bare drakk *litt* eller bare hadde perioder med avhold, ville falle utenfor. Jeg fant ut underveis i samtalene med kvinnene, at jeg hadde vært naiv i forhold til begrepet avhold. Det viste seg å være mer komplisert og problematisk, så jeg gikk vekk fra betegnelsen *standpunkt*. Ellers jaktet jeg på forskjellige kvinner som kunne utgjøre "bredde i utvalget." Jeg ønsket å ha muligheten til å vise variasjon av hvordan kvinner erfarer avhold, samtidig som jeg ville se etter gjentakende mønstre i deres beretninger. Det kunne jeg få ved å gjøre et kategoribasert utvalg (Thagaard 2006): Jeg definerte kategoriene som skulle være representert i utvalget og valgte informanter innenfor disse, noe Berg kaller *quota sampling* (2001 referert i *ibid*). Kategori-inndelingen bestod av ulike antatte årsaker for avhold: Religiøs praksis, kulturell tilhørighet, politisk/solidarisk prinsipp, sunnhet, tidligere alkoholproblemer, eller sykdom. Jeg ønsket også at en av kvinnene skulle være organisert i en avholdsforening. Siden jeg hadde et begrenset antall informanter å velge blant, lot jeg kategoriene forbli såpass vide. Thagaard (2006) skiller mellom typiske og spesielle utvalg; at det enten kan representere det typiske, eller at det settes på spissen. Jeg ønsket et typisk, mangfoldig utvalg av informanter, dog et *spesielt* utvalg med tanke på alkoholkonsum. Jeg ville ikke sette noen grense for hvilken type arbeidsplass kvinnene kunne ha, men var opptatt av at de hadde kolleger å forholde seg til. De måtte også være i ulik alder, som viser seg å være en viktig variabel gjennom undersøkelser gjort av det norske drikkemønsteret (Horverak

og Bye 2007). Jeg antok at kvinnene hadde noe til felles ved at de avstod fra alkohol som deltakende i arbeidslivet og at de på dette grunnlaget utgjorde et kulturelt felt.

Jeg henvendte meg til medstudenter og andre i mitt personlige nettverk om de visste om noen jeg kunne kontakte, og fikk mange tilbakemeldinger. Jeg hadde sett for meg fem kvinner som et maks antall, men plutselig hadde jeg sendt ut åtte forespørsler om deltagelse til et forskningsprosjekt om kvinner og avhold fra alkohol, som alle resulterte i positive svar. Thagaard (2006) beskriver det som viktig informasjon i et forskningsprosjekt, hvem som takker nei og ja til deltagelse, da konklusjonene som trekkes må sees i lys av – og diskuteres i sammenheng med *utvalgets sammensetning*. For eksempel vil høyt utdannede og mennesker som opplever mestring, ha lettere for å si ja enn andre (ibid). Jeg fikk ingen avslag. Nesten samtlige av kvinnene i studien, har stødig utdanning og stabil jobb eller studiesituasjon. Til tross for ulike erfaringer knyttet til avhold, ville de alle snakke om sine alkohol- og avholdsrelaterte opplevelser og meninger.

Iman og Hoda er to aktive muslimske kvinner jeg kjente til fra før, da muslimene utgjør en forholdsvis liten minoritet i Tromsø. Iman ble jeg tipset om av en felles venninne av oss, og Hoda spurte jeg direkte. Jeg valgte disse to da de har delvis/helt vokst opp i land der man skulle forvente at alkoholvanene var annerledes enn i Norge, samtidig som de har bodd her lenge nok til å ha møtt på norske drikkemåter. Mette var heller ikke ukjent for meg da vi har felles venninner og har møttes på diverse arrangementer. Jeg visste at hun var gift med en muslimsk mann, men ikke at hun er vokst opp i et avholdshjem og har en sykdom som gjør alkohol lite aktuelt. Dersom jeg sammenligner disse intervjuene med intervjuene jeg har gjort med kvinner som har vært helt ukjente, registrerer jeg ingen nevneverdig forskjell. Vi gikk alle inn i rollene som intervjuer og informant, og forholdt oss til temaet og spørsmålene jeg hadde utformet. Muligens kan kjennskapet ha sørget for en ekstra åpenhet for Iman som selv beskriver seg som sjenert i intervjuet. I så fall vil jeg hevde at den tidligere relasjonen har vært en fordel. Eli ble jeg tipset om av et familiemedlem da jeg etterlyste noen over 60. Ingvilds kontaktinformasjon fikk jeg av min tidligere veileder da jeg lette etter en som var organisert avholds. En venninne fortalte meg om moren sin på over 60 som jobbet med naturterapi og som generelt hadde en svært sunn livsstil. Det var en spennende bakgrunn, så jeg spurte henne (Hanne). Siri var en bekjent av bekjent, som jeg sendte en forespørsel til. Siri drakk ikke fordi hun syntes det smakte vondt, og fordi sykdom gjorde det uaktuelt. Til sammen dekket disse åtte alle kategoriene jeg hadde laget meg. Jeg fant også antallet

passende med tanke på hva jeg ville rekke å gå gjennom og håndtere. Jeg satte strek og gikk i gang.

Gjennomføring

Jeg gjennomførte 8 intervjuer i løpet av sommerferien 2011. Intervjuet med Hoda ble gjort hjemme hos henne. Intervjuet med Ingvild ble gjort på et møterom på arbeidsplassen hennes under lunsjen. De andre intervjuene ble gjort i et klasserom i en av byens moskeer/kultursentre, da de ikke hadde noen forslag. Siden lokalet er tomt på dagtid, kunne vi sikre oss et stille sted der vi kunne være alene midt i sentrum der det er lett å få seg til og fra. Med et kjøkken tilgjengelig kunne jeg lett servere noe varmt å drikke og noe å bite i, som skapte en koselig og avslappet stemning. I forespørselen (som ligger vedlagt) ble alle informert om temaet for prosjektet, om anonymiteten og muligheten til å trekke seg når som helst. Denne informasjonen gjentok jeg da vi møttes. Jeg forklarte at lydopptakeren var grei å ha for å få en ordrett skriftlig gjengivelse av intervjuet, og at ingen andre enn jeg skulle høre dem. Kvinnene virket forberedte, og flere bekreftet det før, under eller etter intervjuet med å si at de hadde tenkt over temaet i forkant. De opplevde dette som en fin anledning til å dele meninger og erfaringer. Mange hoppet rett inn på temaet, og jeg måtte skynde meg å slå på lydopptakeren. Ofte ble en rekke av mine forhåndsdefinerte spørsmål svart på rekke og rad uten at jeg hadde rukket å stille dem. Det var bare å stryke dem ut, eller nevne det dersom det var behov for en konkretisering eller oppklaring. I øyeblikk der stillhet ikke førte til videre tale fra informantene, stilte jeg enten oppfølgingsspørsmål eller tok opp et nytt fra intervjuguiden.

Postholm (2005) beskriver ulike relasjoner mellom intervjuer og informant der noen er preget av distanse, mens andre ligner et nært samarbeid. Jeg vil beskrive mitt forhold til informantene nærmere det sistnevnte ved at jeg kunne kommentere med egne erfaringer eller de andres tanker eller erfaringer om det følte passende, eller når det kunne være nyttig å gi dem en utfordring. Vi snakket om fordeler og eventuelle ulemper med at jeg som intervjuer satt i samme båt som dem når det gjaldt avhold. Ved at jeg som intervjuer bydde på meg selv og på de andre kvinnene i studien (uten at de skulle bli gjenkjent på noen måte), ble samtalen beriket og informantene fikk mer å spille på. Det viste seg særlig da jeg tok opp andres måter å forholde seg til situasjoner der det drikkes. For eksempel anså Ingvild det som negativt for avholdssaken dersom noen ekskluderte seg fra sosiale sammenkomster fordi det ble drukket alkohol. Hoda reagerte på at andre avholdne faktisk møtte opp, for ved å sitte ved samme bord

som noen som drakk, støttet man dem indirekte i å drikke. For de fleste var det viktig å understreke at de tok valg de selv kunne leve med, samtidig som de respekterte andres valg.

Etterarbeid

Hvordan transformere talte ord til narrativ tekst som avdekker historiefortellingens dynamiske prosess, spør Riessman (2008). Hun understreker nødvendigheten av å tenke nøye og kritisk over hvordan vi konstituerer de narrative tekstene vi deretter analyserer, da valgene vi tar har mye å si for hvordan leseren forstår narrative. Den samme talen kan transkriberes svært forskjellig avhengig av forskerens teoretiske perspektiv, metodologiske orientering og tematiske interesse. Valgene jeg tok var innenfor rammene til narrativ tematisk analyse, som gjør transkripsjonen mindre detaljert enn hva som hadde vært nødvendig dersom jeg gjorde en strukturell analyse, som eksempelvis kan ha sekundberegning av pauser. Men jeg noterte ned alt jeg hørte av både mine og informantenes tale. Nøling og pauser uttrykte jeg med prikker. Ord de vektla viste jeg med kursiv, og ord de fortalte med høyere røst, skrev jeg med store bokstaver. Jeg beholdt dialekter og aksenter i transkripsjonen for å sikre deres personlige preg i størst mulig grad, men skrev om til bokmål under konstruksjonen av narrativer. Mange av kvinnene snakket “utvannet” dialekt som ved å skifte mellom å si “jeg” og “ikke”, og “æ” og “ikkje”, og to av kvinnenes formuleringer bærer preg av at de har annet morsmål. Enkelte ganger så jeg meg nødt til å flytte på ord eller fylle inn manglende ord i parenteser, for å være sikker på at meningene kom frem. Jeg kommer jeg tilbake til valgene jeg tok da narrative skulle konstrueres.

Narrativ tematisk analyse

Narrativ analyse refererer til en familie av forskjellige metoder for teksttolking, som har felles en fortalt form (Riessman 2008). Som nevnt gjør jeg hovedsakelig en tematisk narrativ analyse, som også er den mest brukte ifølge Riessman (ibid). Her er fokuset hovedsakelig på *innholdet* i hva som blir sagt. Andre narrative analysemåter har fokus på fortellingens struktur, det performative, dialogiske og det visuelle. Det er derimot vanlig at man i studier drar på aspekter fra flere, da grensene imellom dem er flytende og overlappende. Tematisk narrativ analyse og grounded theory har flere likheter (Riessman 2008). Det som i størst grad skiller de fra hverandre, er de narrative forskernes case-sentrerte forpliktelse ved å ville bevare narrative og dets detaljrikdom fremfor å stykke dem opp med tematisk koding. Man vil holde historien intakt for tolking, selv om forskerens bestemmelser for når en narrativ

begynner og slutter, er en tolkingsutøvelse i seg selv. Å respektere aktørers individualitet og intensjon kan være vanskelig når caser deles opp for å lage generelle påstander, skriver Riessman (2008) Tilnærmingene gir ulike måter å kjenne et fenomen på, og leder til unike innsikter. Jeg kombinerte dem, som ifølge Riessman (ibid) kan lede til bredere innsikt.

Fra "messy talk" til narrativer

Det man som forsker har tilgjengelig for å bygge kunnskap om noens erfaringer, er minner om noe som har vært, utfoldet i "messy talk": *".. it is selective and perspectival, reflecting the power and memory to remember, forget, neglect, and amplify moments in the stream of experience."* (Riessman 2008: 29). Det er forskerens oppgave å transformere fortellinger i fortalt form til tekst, passende for narrativ analyse. Riessman (ibid) fremholder at studien av narrativ data inkluderer enhver tekst som forskeren skaper. Som nevnt definerer jeg narrativer slik de ofte defineres innenfor sosiologi og psykologi, som både korte og lange intervjuutsagn som omhandler temaet som studeres (Riessman 2008). Narrativene i denne studien er altså kvinnenens utsagn som omhandler hvordan de tenker om alkohol og avhold – og hvordan det forvaltes. De utgjøres ofte av lengre argumentasjonsrekker der poenger bekreftes, og/eller illustreres med fortellinger basert på egne eller andres erfaringer og følelser. Det var ikke alltid lett å bestemme hvor narrativene skulle starte og slutte. Oftest "gav det seg selv" ved at kvinnene introduserte og avsluttet segmentet (for eksempel: "Jeg husker den gangen..", og etter hvert stoppet å snakke etter å ha konkludert). Ellers gikk jeg for det mest hensiktsmessige valget så lenge det ikke endret meningene eller avbrøt sammenhengende tale. Jeg bestemte grensen for begynnelse og slutt ved å konsentrere meg om fokusområdet som intervjusegmentet omhandlet i størst grad.

Da fokuset først og fremst er på innholdet i kvinnenens utsagn og ikke dets struktur eller deres "performance", gjorde jeg en innsats for å tydeliggjøre hva som ble sagt. Jeg ble tryggere på det da jeg fikk tilbakemelding om at jeg ikke måtte være så redd for å bearbeide talen. Det viktigste var å gjøre narrativene forståelige. Jeg ryddet opp i tekstene ved å kutte vekk tale jeg tolket som uviktig, som halvferdige setninger og korte responser. I fortellingene er kutt markert med prikker i parentes. Noen ganger satte jeg sammen intervjusegmenter fra ulike plasser i samtalen som omhandler det samme. Det opplyser jeg om underveis i teksten, i parenteser. Jeg har satt mine spørsmål i parentes, slik det ble gjort i studiene Riessman (2008) viser til. Slik holdes fokuset på deres fortellinger, samtidig som spørsmålene som aggregerer narrativene synliggjøres, og dermed min rolle i det som blir sagt.

“Fenomenologisk reduksjon”

Måten jeg gikk fra transkripsjon til videre analyse, er tilnærmet lik måten Moustakas (1994 referert i Postholm 2005) organiserer og analyserer fenomenologisk data på, som han kaller fenomenologisk reduksjon. Første steg definerer han som innsamlingen av det materialet som kan gi svar på forskningstemaet. Det andre er *horisontalisering*; en gjennomgang av tekstene der alle utsagn behandles som likeverdige, før irrelevante, og gjentatte/overlappende uttalelser utelates. På det tredje steget organiseres uttalelsene innunder ulike temaer, før de formes til en tekst som beskriver erfaringene og opplevelsene knyttet til fenomenet. Det fjerde steget innebærer forskerens utforming av en strukturell beskrivelse av fenomenet som forklarer *hvordan* fenomenet ble erfart; først separate tekster for hver enkelt informant, deretter en samlet tekst der det opplevde fenomenet redegjøres og forklares. Jeg skrev ikke to separate tekster per informant, men skrev en samlet tekst for hvert intervju ryddet etter forskningsspørsmålene. Slik dekket jeg begge Moustakas (1994 referert i Postholm 2005) sine hensyn i en og samme tekst. Det første forskningsspørsmålet som etterspør grunnlaget for avhold, blir den tekstuelle beskrivelsen av fenomenet. De tre andre forskningsspørsmålene søker å få en oversikt over hvordan de forvalter og håndterer avholdet i drikkesituasjoner, og peker mot hva de utfordrer. Disse passer Moustakas sine beskrivelser på en strukturell tekst, altså *hvordan* avhold erfares. Derfra gikk jeg over til å sammenligne alle åtte ved fordeling av narrativene på tvers av intervjuene, innunder hvert forskningsspørsmål. Etter å ha merket meg mønstre og diversitet, gikk jeg videre med å se disse i lys av tidligere forskning og valgt teori. Noen narrativer har vært vanskelig å plassere da de liksom godt kunne ha stått innunder flere. Å bevare deres fortellinger i sine helheter gjør det litt mer komplisert og tidskrevende å tolke dem, men samtidig verdifullt ved at man får anledning til å følge tankerekker og se hva som kombineres.

Kvalitetsvurdering

Det regnes ofte som sentralt å sikre kvalitative prosjekter “validitet”. Derimot er dette begrepet, som objektivitet og representativitet, begreper fra kvantitativ forskning med et positivistisk ideal. De har blitt formulert som allmenngyldige, men er begreper som ikke automatisk kan brukes i kvalitativ forskning (Widerberg 2001). Vi kan ikke være objektive, og vi har ikke grunnlag for å si om funnene våre lar seg representere kvantitativt. Forskerens subjektivitet må synliggjøres for å sikre studien god kvalitet, og valg av tema og perspektiv må kunne sees i sammenheng med forskerens erfaringsbakgrunn og relevante interessefelt

(Postholm 2005). Ifølge Silverman (2006) bør forskningsprosessen gjøres transparent gjennom detaljerte beskrivelser av vår forskningsstrategi og dataanalysemetoder. Det er også viktig å gjøre eksplisitt det teoretiske utgangspunktet for interpretasjonen, da det produserer spesifikke interpretasjoner og utelukker andre.

Tilbakeføring av tekster

“..validity is about knowing if we called things by their right name based on the available empirical data” (Marvasti 2004: 113 med referanse til Perarkyla 1997). Tilbakeføring av tekstene vi produserer i forskningsprosessen, er en måte å forsikre seg om at funnene stemmer overens med dataen. Jeg sendte kvinnene tekster underveis og før innlevering, slik at de kunne kommentere og eventuelt rette opp i feil før jeg satte strek. Men som Silverman skriver, innebærer en slik tilbakeføring også noen utfordringer (2001 referert i Marvasti 2004): Er de interesserte i gjennomlesing, og har de det analytiske vokabularet som gjør teksten meningsfull? Og hva gjør man dersom informanten stiller seg blankt uenig i fremstillingene av seg og sin virkelighet? Jeg mottok ikke mange tilbakemeldinger, og de jeg fikk gikk gode for tekstene. En tilbakemelding inneholdt et ønske om ytterligere anonymisering. Det gjorde at jeg gikk gjennom all informasjonen studien gir av kvinnene for en mer grundig anonymisering, som jeg kommer tilbake til.

Synliggjøring av kompleksitet og motgående funn

For Latour (2005) er utgangspunktet for sosiologisk forskning nødvendigvis aktørenes egne kontroverser om hva den sosiale verden er laget av. Han ser det som feil at forskerne stabiliserer på aktørens vegne, for oversiktens eller saklighetens skyld, og mener sosiologer kan lære av aktørene som er høyst aktive i å kartlegge sine sosiale kontekster. Silverman (2006) skriver at dersom man som forsker er trofast mot de faktiske erfaringene av det sosiale, er man mer empirisk og mer vitenskapelig, og sikrer dermed en respektfull tilgang til det sosiale. Man bør aktivt adressere de avvikende dataene som ikke helt får innpass i den analytiske modellen man har bygget seg; som går imot mønstrene man har avdekket (Silverman 2001 referert i Marvasti 2004). Som Gill skriver (2000:187 referert i *ibid*: *“This may serve to disconfirm the pattern identified, or it may help to add greater sophistication to the analysis.”*

Til en viss grad bør kvalitativ forskning gi generaliserbare forklaringer, i den forstand at de har en bredere resonans enn det spesifikke enkelttilfellet som er studert (refererer til Mason i

Silverman 2006). Jeg tok i bruk statistiske funn angående nåtidige drikkemåter for å kunne gi et visst bilde av hva måtehold kan sies å innebære. Silverman skriver at relevant talldata kan gi et overblikk som lett kan mistes eller overses ved intensive, kvalitative studier: *„the reader has a chance to gain a sense of the flavour of the data as a whole”* (Silverman 2006: 201). Silverman (ibid) refererer til Flyvbjerg som mener at innsikten som kvalitative studier gir i lokale praksiser og dens rolle for å utvikle et nyansert syn på realiteten, oversees, som vi var innom i teorikapittelet gjennom argumentasjonen til Abu-Lughod (1991). Enkeltsaksstudier kan også egne seg for å nekte for formelle generaliseringer, for eksempel ved å kunne avsløre at den ”hvite” svanen ofte etter nærmere eksaminering, er svart (Silverman 2006).

Etiske refleksjoner

Kvalitativ forskning er ingen *”easy way out”*, skriver Widerberg (2001: 165): Det etiske ansvaret er generelt større og mer gjennomgripende enn hva gjelder kvantitativ forskning. Det omfatter alle leddene i forskningsprosessen; valg av tema, situasjon, informanter, hvilke metoder som kan eller bør benyttes og hvordan, analyse, tilbakeføring, redegjørelse for resultater, osv. Etikk bør være avgjørende for prosjektets utforming, og bør ligge som en rød tråd fra begynnelse til slutt. Silverman (2006) nevner viktige spørsmål vi som forskere ikke må koble oss fra: Hvorfor undersøker vi dette temaet? Vil våre funn bidra til det vi anser som et felles gode, eller er vi bare interessert i å videreføre egen utdanning og/eller karriere? Vil vi beskytte de vi studerer, eller brukes de kun som verktøy for analysene våre? Når vi studerer folks adferd eller gjør intervjuer, må vi møte våre egne verdier og ansvaret vi har (ibid). Det er ikke mange tiår siden forskere forsømte den etiske dimensjonen: Så sent som på syttitallet ble det gjennomført høyst uetiske, sosiale og medisinske studier, der mennesker ble forsket på og identiteter oppsøkt i skjul (Marvasti 2004, om studier gjort i USA). Informert samtykke kan være en utfordring, med tanke på om informantene har forstått forskningsprosjektet godt nok til at de kan gi et fullt ut informert samtykke til at vi beskriver deres meninger eller oppførsel (Silverman 2006).

Det endelige fokuset oppgaven fikk, kunne ikke kvinnene ta stilling til ved prosjektets begynnelse (se vedlagt informasjonsskriv). Jeg har ikke ansett endringen som betydningsfull. Jeg sendte også tekster underveis som gav mulighet for innspill. Ingen av kvinnene kan sies å være ekstra utsatte eller sårbare. Det ville ha aktualisert en rekke andre etiske

problemstillinger. Men de utgjør en minoritet ved å avstå fra alkoholbruk, og jeg har hatt i tankene hva Dingval (referert i Silverman 2006) skriver om å være påpasselig med ikke å karikere gruppen man ønsker en større forståelse for. Kvinnene er svært forskjellige, og jeg har søkt å skrive ut analysen på en måte som tar utgangspunkt i diversiteten fremfor å dekke over den. Jeg har gjort mitt ytterste for å forsikre meg om at kvinnene er såpass anonymiserte at de ikke kan gjenkjennes. Derfor er alle navn fiktive. Jeg har også begrenset annen informasjon som kan identifisere dem, som hvor de spesifikt er oppvokst, hvor de jobber, og antall barn.

4. Kvinnenes bakgrunner og motiver for å avholde seg fra alkohol

I dette kapittelet skildrer jeg mangfoldet av de bakgrunner og motiver kvinnene knytter til sine ønsker om å avholde seg fra alkohol. Slik jeg ser det, er det en grunnleggende forskjell på hvordan kvinnene formidler sine ønsker om avhold: De som har tatt et standpunkt og uttrykker seg avslappet og sikkert rundt det, og de som er ambivalente til hvorvidt de *egentlig* anser seg som helt avholdne. Jeg har disponert kapittelet etter dette skillet for ikke å miste de ulike meningene kvinnene har på noen områder, som spesielt viser seg i deres ulike måter å forvalte avholdet på i sosiale situasjoner. Motivene kvinnene har felles for å avholde seg fra alkohol, diskuteres i de to siste avsnittene.

Ønsker om avhold preget av ambivalens

Mette, Maren, Hanne og Siri uttrykker en “ubestemmelighet” om hvorvidt de er totalavholdne. De gir mange begrunnelser for å la være å drikke alkohol som folk flest, men forbinder et helt og holdent avhold med det ladede begrepet “avholds”, som de ikke identifiserer seg med. Tre av kvinnene henviser til behovet for avhold grunnet helsetilstanden, og alle fire argumenterer med konsekvensene av drikkingen (beruset atferd og dets mulige negative konsekvenser) fremfor drikking i seg selv. Vi skal utforske nærmere kvinnenes uvilje til å kategoriseres av andre som enten måteholden eller avholds, og deres erfaringer med at det er diskursivt vanskelig å innta en mellomposisjon. Først et blikk mot hva kvinnene forteller om oppvekst og eksperimentering.

Oppvekst, eksperimentering og sykdomserfaringer

Maren og Mette vokste begge opp i avholdshjem. En typisk antagelse er at avhold avler avhold, og for Maren (i tyveårene) ser det ut til å stemme når hun lattermildt sier at avhold “*er ballast som man bærer med seg.*” I hennes slekt har de vært avholdne gjennom flere generasjoner, men selv har hun hatt perioder med forsiktig utprøving og bruk. Hun er den eneste av disse fire som har et tydelig religiøst ståsted; hun anser seg som kristen og går jevnlig i studentgudstjenester. Også Mette (i trettiårene) vokste opp med kristne foreldre som valgte å avstå fra alkoholbruk. De ville være gode forbilder ved å vise barna at det går an å ha et godt liv uten alkohol. Hun vokste opp i miljøet tilknyttet folkehøgskolen der begge foreldrene hennes jobbet, som hun beskriver som en slags egen liten verden. Mette har også eksperimentert med alkohol. Hun har drukket ved ulike anledninger, ofte med flere år

imellom. Hun forteller om overgangen fra streng «avholdsdame» på videregående til en nysgjerrig, hybelboende universitetsstudent:

Mens jeg gikk på videregående, så var jeg *veldig*, veldig streng sånn avholdsdame. Ja, jeg provoserte nok veldig mange. (...) Altså, jeg var så trygg på meg selv, at jeg hadde liksom ikke noen problemer med å stå frem i sånne sosiale settinger og snakke og danse, og gjøre sånne ting. For jeg mente jo bestemt at de andre, de var sosialt avhengig (...) og jeg snakka ganske høyrøsta om det, så folk ble ganske provosert av det. M-m. Men jeg ble jo veldig provosert av at de drakk så mye! (...) (ler) Ja, det gikk jo utover skolearbeidet, ikke sant. (...) Jeg gikk på musikklinja, og der var det ganske sånn hard festing også. (...) Så under studietiden og sånn så var jeg som de fleste andre, tror jeg. Det der med alkohol var nytt og spennende. (...) Altså mine venner var av en kategori som satte pris på god mat og god vin (...), det var ikke først og fremst fylla som stod i fokus. (...) Det skulle være litt sånn kvalitet på det man drakk, at det skulle smake godt, og sånn. Ja, jeg var jo av den fornuftige sorten også. (...) jeg følte meg aldri *pressa* inn i det, men jeg tok et valg da og smakte.

Et nytt miljø, nye mennesker, nye inntrykk og oppdagelser; å prøve alkohol ble en del av erfaringen, og Maren og Mette understreker frivilligheten det var å prøve det ut. Maren sa: *“Da vi var på ferie i Syden for fire år siden, så tok jeg meg et glass vin. Men det var mest bare for å teste, og så kjente jeg igjen at det var ikke godt. (ler)(...) Da tok jeg ikke et glass vin liksom flere ganger.”* For Mette kan alkoholeksperimenteringen sees som en pågående prosess der hun utforsker sitt eget forhold til alkohol. Det er en utbredt antagelse at oppveksten har mye å si for ens forhold til alkohol i ungdoms- og voksenlivet. Ifølge nyere forskning på ungdom og rus (Øia 2013) er imidlertid ikke foreldrenes alkoholbruk av spesielt stor betydning. Det som virker inn på ungdommens bruk, er heller hvorvidt foreldre gir ungdommen tillatelse til å drikke, deres grad av sosial kontroll, og hvorvidt de har tillit hos sine ungdommer. Hvordan kan en alkoholfri oppvekst sies å ha påvirket kvinnenens forhold til alkohol? På bakgrunn av det Maren forklarer, kan det se ut til at det å vokse opp med avhold og forventninger om å avstå, gjør det mindre komplisert å fortsette i samme spor: *“Det har liksom mer bare blitt sånn, at jeg ikke drikker, og det har vært veldig greit da jeg har hatt det med meg siden jeg vokste opp.”* Selv om hun vet at foreldrene ville ha respektert hennes valg, har hun kjent på forventningene: *“Altså det var en selvfølge at jeg ikke skulle drikke. (...) (ler) På en måte, det ville vært en skam om de (foreldrene) hadde oppdaget at jeg drakk. Men etter hvert når jeg ble eldre, så visste jeg at det var opp til meg selv.”* Uten at foreldrenes alkoholrelasjon har vært determinerende, kan det ha innvirket i form av tydelige forventninger uten at det har vært snakk om forbud. Hanne (i sekstiårene) derimot, vokste opp i Tromsø med alkoholisererte foreldre, men er usikker på om foreldrenes avhengighet har påvirket hennes forhold til alkohol. Selv har hun alltid hatt et bevisst forhold til bruken av det, som gjennom

årene har skiftet fra et moderat bruk til mer eller mindre avhold. Siri (i førtiårene) vokste opp med foreldre som brukte alkohol som “folk flest”.

Siri, Mette og Hanne begrunner sitt mer eller mindre avhold med sykdom. Siri ble syk som ung og måtte legge idrettssatsing og alkohol på hylla: *“Det var der det (avholdet) startet.”* Mens hun tidligere likevel tok et par fester i året, har hun nå knapt smakt alkohol på 5-6 år. Også diabetesen gjør alkoholbruk komplisert, men som hun sier: *“Også liker jeg ikke alkohol, også liker jeg ikke bestandig heller så godt fulle folk. (...) Derfor så drikker jeg egentlig så å si aldri. (...) Jeg kan smake en slurk hvis noen sier smak, men så kjenner jeg.. ja.”* Samtlige av kvinnene forbinder alkohol til noe unødvendig, med en vond smak og beruset atferd. Hanne derimot, liker smaken på likør. Hun forsaket alkoholen i 5-6 år på 80-tallet i en økonomisk vanskelig periode under husbygging, men knytter avholdet først og fremst til sitt fokus på kosthold som medisin. Hun var i mange år sterkt plaget med migrene og erfarte at alkoholkutt gjorde henne bedre. For Mette skyldes ønsket om avhold blant annet sykdom og samliv med en praktiserende muslimsk mann:

Det starta med sånn akutt svimmelhet, sånn at jeg ikke kunne gå. (...) Jeg trengte støtte for å komme meg over gulvet, og bare jeg bevegde på hodet, så kasta jeg opp. Og det var egentlig det som utløste det første, sånn.. refleksjon rundt det der å drikke alkohol, fordi at *alt* som jeg forbant med den svimmelheten, det gjorde at (grøsser), nei jeg ville ikke ha. Det hendte jo jeg tok et glass vin og sånn, men nei, aldri noe mer, fordi at med en gang jeg kjente på den der rusen, så ble jeg uvel. Jeg tenkte bare på de der symptomene. (Lang pause) Så da begynte mitt forbruk av alkohol å *gå ned*, av helt naturlige årsaker, da. (...) Det var ikke lenger noen ting jeg forbandt med hygge. Men, men.. han *ektemannen, han hadde jo og et forbruk av alkohol i hele den tiden der. Så kom vi jo frem til 2006 (...), da var min sykdom blitt stabil og sånn, men da fikk *han* en nedtur. Og det var da han gikk gjennom en sånn slags religiøs vekkelse på nytt da, og det ble da fort klart at han måtte gjenoppta det å praktisere Islam. Og det første han følte han måtte gjøre, var det å få vårt forhold inn i ordnete former. (...) Så, i den prosessen før vi da gifta oss, så var det også noe vi snakket om, at både alkohol og røyk og såne her ting, det måtte på en måte bort, da. Så det skjedde veldig sånn naturlig og greit.

Mette beskriver prosessen mot et avhold basert på en rekke faktorer som gjorde overgangen til avhold nødvendig, og dermed naturlig og grei. Oppvekst i avholdshjem kan ha virket inn på kvinnenes forhold til alkohol i form av vaner og forventninger om avhold. Det kan ha vært med på å gjøre det lettere å praktisere et ikke-bruk enn å begynne å ta i bruk alkohol. Sykdom kan sees som en ytre faktor som satte i gang en tilblivelsesprosess av et etter hvert ikke-bruk hos kvinnene. Lundin (2008) finner et todelt mønster som hun fant passet med funn av Pedersen og Aas (1995 referert i Lundin 2008) om grunnene til at informantene hennes meldte seg inn i Juvente: De som tidlig var kritiske til alkohol og aktivt valgte ikke å begynne å drikke, og de som var passive i valget av diverse ytre omstendigheter, som lav sosial

integrering. For Mette, Siri og Hanne virker alkoholbruk forstyrrende for helsen, og de opplever at avhold fra bruk virker positivt inn. Det kan ha satt i gang videre refleksjoner om alkoholbruk. Reaksjoner som avhold vekker i enkelte situasjoner, kan ha forsterket denne prosessen, som vi skal komme tilbake til i neste kapittel. Marens avholdsoppvekst kan delvis forstås som en ytre faktor på grunnlag av de vaner og forventninger det ser ut til å ha båret med seg. I neste avsnitt kommer jeg inn på det kristne menneske -og verdisynet som innvirker på synet på alkohol og bruken av det, som også Maren snakker om. Denne delen av en kristenbasert avholdsoppvekst vil jeg anse som indre faktorer; det som motiverer kvinnene til å avstå fra alkoholbruk og gjør avhold verdifullt og meningsfullt.

Å føle seg og ikke føle seg "avholds"

Maren og Mette erfarer at mange har vanskelig for å forholde seg til et beskjedent og uforutsigbart bruk, og at det gjør det lettere å la være å drikke. Mette sier:

(...) Også ble jeg gravid og fikk (navn på barn) og sånn. Men det hendte i de årene der, at jeg tok et glass rødvin sånn med venninner når vi spiste middag og sånn. Men, men etter hvert så fant jeg jo ut at jeg tålte det dårligere og dårligere; bare ett glass gjorde at jeg var uvel dagen etter. Og så, i tillegg så opplevde jeg det som vanskelig for folk å *skjønne* den grensen, at jeg alltid satte grensen på så lite, ikke sant, at det var lettere å si at, "nei, jeg drikker ikke".

Grunnet sykdommen er ikke rus lenger noe Mette forbinder til noe positivt. Det førte til at alkoholkonsum også i små mengder, ble mindre aktuelt, men det ble også lettere å kommunisere og praktisere et ikke-bruk i sosiale situasjoner der alkohol inngikk. Maren sier noe lignende:

Mens når andre gjør det, så har jeg av og til tenkt, at det hadde ikke vært noe galt å ta et glass vin. Men så er det, det at om det er andre der som drikker mye, så, ofte så *tror* de da at (...) jeg drikker mye hvis at jeg tar et glass vin. Også er jeg redd for (...) hva de tenker og tror hvis at jeg drikker *litt*, og bestandig bare drikker litt. Da har jeg funnet ut at da er det bedre og bare la være.

Utsagnene kan forteller oss at Maren og Mette i utgangspunktet er åpne for, og ikke motstandere av kontinentale drikkemåter der man nipper til et glass vin til maten eller under kveldskosen med venninner. Likevel har de kommet frem til en noe vag beslutning om at det er lettere (Mette) å være tilstede i sosiale møter der det drikkes som ikke-drikkende, mens det for Maren ser ut til å være bedre å la være grunnet en redsel for hva andre mennesker skal tilskrive henne enten gjennom hva de tror er et høyt forbruk, eller gjennom det de tror er et alltid lavt bruk. På bakgrunn av annet Maren har sagt, kan denne uviljen forstås som at hun verken identifiserer seg med det hun forstår som måtehold eller med det hun forstår som "typisk avholds", i likhet med Siri. Felles for alle fire kvinnenenes fortellinger om alkohol, er at

de sentrerer rundt observasjoner av- og møter med beruselse. Det tyder på at det er rus som virker styrende for hvordan de tenker om alkohol. For Maren spesielt som aldri har brukt alkohol på en måte som har ført til beruselse da dette er noe hun bevisst har unngått, er det noe fremmed og dermed noe som ikke gir noen mening. Det viser seg i det hun forteller om at hun har registrert at hendelser under jobbfesten kvelden i forveien, blir snakket om og ledd over, som Maren anser som *“..liksom helt tåpelige ting. For meg så blir det helt.. veldig feil (ler). Jeg vil ikke være en av dem, og det er kanskje en av grunnene til at jeg ikke drikker. Jeg vil ikke være en som.. (pause) Får litt sånn, ja, kjenner det byr meg imot.”* Måteholdsforståelsen som ser ut til å ligge til grunn for denne uviljen, er tanken at måtehold vil innebære forventninger om et høyere bruk enn de er villige til, og som i enkelte situasjoner forventes å innebære beruselse.

Maren forklarer hun er redd hva folk vil tenke dersom hun alltid bare drikker litt. Basert på hennes andre utsagn, forstår jeg det i retning av å bli forbundet med noe hun ikke identifiserer seg med. I likhet med Maten og Mette, er heller ikke Siri “imot alkohol”, men de anser det å være imot alkohol som forankret i det å være avholds. De snakker derfor om sitt ønske om ikke å drikke på en måte som gjør at de unnslipper å bli tilskrevet det de oppfatter som typiske egenskaper og holdninger hos en “avholds”: Jeg spør Siri og Mette om hva de tenker om begrepet “avholds”:

Litt spennende at du stiller det spørsmålet, for jeg er veldig påpasselig med å si: ”Jeg er *ikke* avholdsmenneske.” Så det er noe som trigger meg (ler)(...)I det å være avholds (...), der ligger det noe mer, og kanskje det henger litt igjen med at(...)når noen sier at du er avholdsmenneske og kristen og kjedelig og (...), så det ligger en hel pakke i det. (...) Jeg er ikke totalt *imot* at folk drikker alkohol men jeg er imot at folk må drikke seg rusa. (...) Hva er det som gjør at du må ruse deg? (...) Om det er på alkohol eller på piller, eller.. hva slags samfunn lever vi i hvor vi må.. for det er jo en flukt. (...) Også tenkte jeg at hvis jeg hadde vært helt avholdsmenneske så hadde jeg ikke drukket et glass vin, da kan jeg ikke gjøre det. (...) Det er mange som blir alkoholikere. Det er jo trasig (...), men at man drikker et glass vin til maten.. det er jo *mengden*. (Siri)

«Å-ja, du er avholds du», liksom, for å si det på den måten, men det er kanskje en av grunnene til at jeg ofte sier «jeg drikker ikke», heller enn å si at jeg er avholds. Men kanskje fordi jeg ikke har følt meg som avholds, fordi at jeg av og til har smakt, tidligere (...), og hvis jeg selv bare hadde bestemt meg for det, en eller annen gang, at jeg skulle (...) smake på et glass med vin fordi at mannen min fikk en vinflaske på jobb, og han hadde lyst til å ta seg et glass – så kunne det godt hende at jeg hadde smakt. Det er ikke sånn at jeg mener at det er så forbudt for meg (...) å ta alkohol i min munn. (...) Så derfor har jeg vel ikke (...) kalt meg for avholds, fordi at jeg føler at det kan slå tilbake på meg selv, at «du er ikke avholds, fordi du tok deg en munnfull med vin i forrige uke», liksom (vi ler). Men det går kanskje tre år mellom hver gang jeg har prøvd å ha alkohol i min munn, og det er aldri sånn at jeg har sittet og drukket alkohol. (...) På en annen side så føler jeg meg ganske avholds fordi at jeg (ler) (...) Jeg skal ikke si det sikkert, men jeg tror ikke jeg kommer til å drikke alkohol. (...) Det er ikke sånn at jeg

har *lovd* meg selv å aldri i mitt liv smake på alkohol, det har mer blitt sånn fordi at jeg ikke liker det. (Maren)

I likhet med Maren og Mette, har heller ikke Siri noen opposisjon mot kontinentale drikkemåter; det er heller drikkemåter der beruselse er målet hun er kritisk til, og som hun utfordrer gjennom å sette spørsmålstejn ved, flere ganger i intervjuet. Maren både føler og føler seg ikke som avholds. Hun anser ikke alkohol som noe hun trenger å utelukke, selv om hun ikke liker det eller ser for seg et bruk i fremtiden, men hun klarer ikke å nyte smaken eller se frem til en eventuell beruselse. Hvordan er det så med Hanne? Hun er den eneste av kvinnene som sier at hun har sansen for smaken av en alkoholholdig vare. Hun forteller ikke om situasjoner der hun har følt seg nødt til å tydeliggjøre sitt forhold til alkohol. Hun vektlegger sitt overordnede fokus på et sunt kosthold, mat som medisin som en sentral bakgrunn for å avstå fra alkohol.

Det ligger jo ikke noe mellom sånn altså. Jeg bestemmer meg vel for at, nei, det gidder jeg ikke *heller*. Og kanskje har jeg bestemt meg for det, at jeg ikke skal ta mer likør. (...) Sist jeg drakk alkohol (...), jeg tror det er fjorten år siden, og jeg tror at jeg har tatt i mellomtida tre-fire små glass likør, for å sitte og nippe. Jeg liker smaken på (...) likøren, men jeg vet det er jo det samme i det (giftstoffer), og derfor nipper jeg bare. (...) Jeg er *veldig* opptatt av (...) kosthold som medisin. (...) (Jeg) merker jo det at jeg har fått et mye bedre *indre* liv, og tanker (...), og mindre smerter. (...) Så jeg driver enda og finner ut maten for å få resten bort. (Senere sier hun) Jeg er jo ikke *imot* alkohol, det tenker jeg er opp til hver enkelt, hva de gjør, om de vil drikke alkohol eller ikke. Men hadde det blitt en avstemning i dag (...), så hadde jeg stemt nei, enten om å innføre det i landet eller få det bort fra butikken, eller polet. (...) Jeg tenker på de guttene som jeg vokste opp i lag med, som reiste til sjøs og var borte i atten måneder (...), reine alkoholikere i dag. Helt ødelagte, mange av dem er døde. Mange av dem er hjerneskadet rett og slett. Det er klart konsekvenser. (...) Noen har jo ikke klart å skaffe seg familie; noen har det, men har gått over styr både en og to ganger. Så det har veldig store ringvirkninger når skadene kommer, hele familier i dragsuget. Så, sånn sett så kan du godt si jeg kunne tenkt meg et alkoholfritt samfunn, det hadde vært helt okay det. Så blir det avstemning så håper jeg (at jeg) lever så lenge at jeg kan få skrive under på den.

I likhet med Siri, Mette og Maren, er ikke Hanne grunnleggende imot alkohol. At de understreker dette, kan være et uttrykk for omfavnelsen av ethvert individs rett til selvbestemmelse; til å ta selvstendige valg for sine liv. Men de er tydelige på at de er imot bruk som fører til beruselse, som Hanne argumenterer for her med de negative konsekvenser det kan føre til, og som gjør at hun gjerne kunne ha sett for seg et alkoholfritt samfunn. Jeg kommer tilbake til hvordan kvinnene balanserer omfavnelsen av individets frihet, med hensynet til de som bukker under for denne friheten gjennom eget eller andres misbruk. Først skal vi møte de fire andre kvinnene.

Ønsker om avhold preget av sikkerhet

Iman, Ingvild, Hoda og Eli snakker om sine personlige avholdsstandpunkter uten å knytte valget til ambivalens eller tvil. I likhet med de andre kvinnene er begrunnelsene sammensatte hos hver av dem, men fortellingene speiler særlig to bakgrunner: Et religiøst eller politisk tankegodt med tilhørende tydelige, avholdne fellesskap, og anseelsen av alkohol som skadelig på flere måter, som utelukker tanken om bruk. Unntatt Eli har kvinnene felles et livslangt avhold; de har aldri smakt alkohol og har mest sannsynlig vært mindre i drikkesituasjoner enn de andre.

Oppvekst og religiøse plattformer

Ingvild og Iman vokste opp i avholdshjem, og Hoda delvis. For Ingvild (i femtiårene) har det å være avholds vært en livsstil bestandig. Foreldrene hennes var medlemmer av en avholdsorganisasjon, og selv gikk hun i organisasjonens barnegruppe fra hun var åtte og frem til hun ble stor nok for ungdomsgruppa, og fortsatte det aktive medlemskapet som voksen: *“Jeg har på en måte vært avholdsmenneske hele livet (...) født inn i det, på en måte.”* Men hun understreker at det ikke er noen selvfølge at man beholder avholdsstandpunktet. Hennes egen bror gikk vekk fra det i voksen alder og det samme gjorde Mettes bror. Iman (i tyveårene) er den eneste av kvinnene som nesten aldri har vært borti situasjoner der alkohol konsumeres. Hun vokste opp i en religiøst orientert familie, delvis i et arabisk land der alkohol ble sensurert bort fra magasiner og TV-skjermer. Hoda (i førtiårene) vokste opp i et muslimsk land der man lett tenker seg alkoholbruk som en mer eller mindre lyssky aktivitet. Hun er født og oppvokst i Nord-Afrika og kom til Norge via ekteskap for over ti år siden, men er i dag alenemor for barna sine. Hoda forklarer at den muslimske familien hun vokste opp i var mer preget av kultur og tradisjoner enn av den rene islamske lære. Det ikke var før hun kom til Norge i voksen alder at hun ble opptatt av sin barndomsreligion. Iman har en svært begrenset kunnskap om alkohol, hva det brukes til og hva det gjør med kroppen. Hennes inntrykk baserer seg i stor grad på hennes få møter med berusede nordmenn under skoletiden og kollegenes historier. Eli (i sekstiårene) er kristen i likhet med Maren, men har ikke alltid vært troende. Det var ikke før i trettiårene at hun under en vanskelig tid vendte seg til Gud og ble troende, og knyttet seg til menigheten hun hadde kjennskap til via sin daværende mann. Menigheten stiller et avholdskrav til enkelte av medlemmene, og knyttes til et grunnleggende solidaritetsprinsipp.

Ingvild understreker at det ikke er en selvfølge at man fortsetter å avholde seg i sitt voksne liv selv om man har vokst opp med det, og Eli, Iman og Hoda understreker at deres avholdsstandpunkter ikke kan tilskrives religionen. Eli poengterer at hun ville ha beholdt standpunktet selv om hun ikke var del av menigheten. Iman henviser til sin personlighet med å si at det er “ikke henne” å drikke, og Hoda henviser til sin fornuft og menneskelighet. Jeg tolker denne understrekingen i lys av viljen til å tydeliggjøre at valget om å avstå fra alkohol er noe frivillig. Avhold er noe de selv ønsker for sine liv; det ikke er noe som er tredd på dem. Gullestad (1996) skriver at vår nødvendighet av å begrunne våre verdier utelukkende ut fra egne overbevisninger, er tilknyttet idealet om «å være seg selv». Kvinnene ser ut til å knytte sitt ønske om avhold til konkrete verdier, og uttrykker motstand mot at ytre strukturer som religion, anses å ha tatt valget for dem. Hoda forklarer hvordan hun som oppvokst i en stor by i Nord-Afrika, valgte å ligge unna alkohol selv om hun var i miljøer der bruk var akseptert:

Under min utdanning innen turisme og management hadde vi et åpent miljø hvor jenter drikker, jenter røyker. (...) Jeg tror det er mer enn her i Europa. Så det er flere som (...) ser på muslimske land, arabiske land (og tenker): «Nei, de er undertrykt (kvinnene)», nei. Vi var ikke det. (...) Jenter og gutter brukte å være der (på party) bak familiens rygg. Men jeg har *aldri* tenkt på å drikke eller røyke. Aldri. Det er ikke på grunn av Islam. Nei, for jeg var (...) opptatt av at jeg må passe på huden og kroppen min. (Ier) (...) Jeg leste mye om at det er ikke bra med tanke på dehydrering. Ikke bare drikking, men røyking også, og særlig for kvinner. (...) Det er hundre prosent sikkert at det var grunnen til at jeg ikke rørte, eller ikke tenkte på å drikke. For jeg brukte å sitte ved bord hvor det var forskjellige typer vin og alkohol (...), og mens jeg jobbet med italienere i et firma med høy lønn. (...) Jeg hadde penger og luksus, *takk Gud*, men jeg tenkte aldri det (å drikke). I tillegg var jeg opptatt av idrett, jeg trente hele tiden.

Et helse- og skjønnhetsfokus gjorde at Hoda insisterte på å avstå fra alkohol og røyk selv om alkoholbruk var noe spennende og luksuriøst i miljøene hun gikk i. Eli forteller om overgangen fra å være en vinkjenner til ikke å like smaken, og forklarer hvordan det kristne menneskesynet gjør avhold meningsfylt:

Det mest naturlige var ikke for meg å bli med i (navn på menigheten) sånn egentlig, selv om han som jeg hadde vært gift med, hadde vært med i (navn på menigheten). Men jeg hadde liksom ikke tanke på at det var det jeg skulle vende meg til, men det som skjedde, var at (...) plutselig så smakte det stygt (alkohol). Det var en veldig merkelig sånn, opplevelse, for jeg hadde jo hatt synspunkter som folk flest at det var jo hyggelig (...) og status det å kunne navn på viner, og status å kunne si hvilke viner som var gode og hvilke viner som ikke var gode (...), og plutselig så smakte alt stygt. (...) Så selv om jeg ikke var i *menigheten i dag (...), så ville jeg opprettholde det å ikke drikke alkohol lenger (Senere spør jeg hva det er ved avholdsstandpunktet som gjør det viktig for henne) I (navn på menigheten) så røyker man ikke heller; det er et røykeforbud (...). Man skal være så sunn i kroppen sin som mulig. Hovedårsaken, det er det at som kristen så tror jeg at Gud har bolig i mennesker, at mennesker er skapt i Guds bilde. (...) Jeg tror ikke at Gud vil at man skal ødelegge kroppen sin (...) eller at man skal ta inn ting som gjør at, at man kan komme til skade for å ødelegge andre. Så jeg tror at mennesket er utrolig fint, og dyrebart, og verdifullt, og det kjenner jeg er en holdning som gjennomsyrrer hele meg, og det er grunnen til at, at jeg ikke drikker, fordi jeg tror

alkohol gjør dårlige ting med mennesker. Det har jeg sett på nært hold i veldig mange tilfeller også, da. Faren til (navn på datter) var alkoholiker og døde altfor tidlig (alder). Drakk seg i hjel, egentlig. (...) Du møter folk som sliter med alkoholen at de klarer ikke stoppe. Må bare drikke, og, og ende opp med å gjøre idiotiske ting, og angre dagen etter, og.. Ja. Så jeg syns ikke at mennesket som sådan skal skjemme seg ut og skade omgivelsene sine, sine barn, og ja, ektefelle og i familien ellers, for det tror jeg at alkohol ofte gjør. Så tror jeg at det er litt som å gi fanden lillefingeren, så tar han hele hånden. Det tror jeg også, at noen mennesker er mer disponerte enn andre for å bli alkoholikere, og det vet du ikke før det er for sent. (...) Altså selv om man ser bort i fra rusmidler og røyk (...), så har jeg en sånn *uendelig* tro på at mennesker burde bli alt de kan bli, uten noen sånne hindringer. (...) Det at et menneske har (...) hatt det litt tøft og strevd med saker og ting; å se det mennesket gradvis komme seg på fote, syns jeg er fantastisk.

Både Eli og Maren fremhever at et kristent menneske- og verdisyn ikke krever avhold. Maren sier: *“Det står ikke noe i Bibelen om at det ikke er lov til å drikke alkohol. Men du skal drikke det med måte og ikke drikke deg full, sant.”* Begge ser det som skjemmende for mennesket å drikke seg så beruset at man ender med å gjøre ting de beskriver som «teite» og «idiotiske». I motsetning til kristendommen, står det skrevet i de islamske tekstene at konsum av alkohol er forbudt for de troende, siden den bærer med seg flere bakdelene enn fordelene. Verken Hoda eller Iman satte ord på det. Det kan skyldes et ønske om å underkommunisere religionens tydelige avholdskrav, for å løfte frem det selvstendige og frie valget. Iman koblet inn sitt religiøse ståsted da hun fortalte om en observasjon som oppskaket henne:

Jeg ble sjokkert en gang da jeg var i (navn på sted). Jeg satt på bussholdeplassen, og så ved siden av bussen var en butikk, alkoholbutikk, hva heter det.. (...) (Vinmonopol, sier jeg). Vinmonopol. Husket ikke. (ler) Og en dame var der med en flaske hun gav til kassedama. Så tar hun en tusenlapp, også fikk hun bare noen kroner igjen. En *tusenlapp*, og fikk bare tilbake noen mynter. Tenk på det. Jeg bare.. (sjokkert uttrykk i ansiktet.) Tenk. Jeg tror de er slaver til alkohol, de jobber, jobber, jobber, og bruker sine penger på alkohol. (...) Jeg var sjokkert den dagen, *aldri* glemmer jeg det. En tusenlapp, bare en flaske. Hva er vitsen? Wollah (jeg sverger), hva er vitsen. Jeg (...) føler de er stakkars (...) for de skjønner ikke hva islam egentlig er, hva er *virkeligheten*. Jeg tenkte på hvis han dør sånn, sitte og drikke. Tenk (...) hvordan skal han stå foran Allah, wollah (...), men de forstår ikke.

Iman stiller seg helt og holdent uforstående til hvordan noen kan betale alkohol fra egen lomme, og uttrykker tristhet rundt det hun ser på som mennesker som tar så lett på noe som etter hennes ståsted som muslim, er preget av stort alvor; å drikke og forholde seg trivielt til døden og den dagen da alle skal stå foran Gud og bevitne sine handlinger.

Avholdne fellesskap med tilgang til anerkjennelse

Ingvild er ikke religiøs, men vokste opp med som medlem i en avholdsforening, som hun tok med seg videre inn i voksenlivet. Hun beskriver avhold som en så korporert del av seg at det er en uvirkelig tanke å gå vekk fra det:

(Jeg spør hva som egentlig er grunnen til at hun ikke er fornøyd med et kontrollert måtehold) Jeg tror jo at hvis jeg hadde begynt å drikke nå, så hadde jeg ganske sikkert klart å holde et veldig godt måtehold, men, men da kommer det politiske inn igjen. For det første så ville jeg følt at jeg svikta hele mitt tidligere liv! Og for det andre (...), det er den der politiske delen, altså. Da har du på en måte ikke noe å vise til. (...) Altså, hvis alle kunne være måteholdne, så hadde jo ikke alkohol representert noe problem i det hele tatt. Men hva gjør alkohol? Det representerer et kjempestort samfunnsproblem, og ved og ikke drikke i det hele tatt så gjør jeg en forskjell, tenker jeg, for da viser jeg at det faktisk går an å leve et ålreit liv uten å drikke alkohol.

Ingvilds vurdering om hva som er passende for hennes liv og ikke, kan forstås gjennom fokuset den narrative etikken inntar (Heiene 2000): Vi mennesker er ikke bare opptatt av om en handling eller holdning er rett ifølge noen spesifikke normer, men også av om de spiller positivt med i prosjektet om å sikre sammenheng i livene våre og for utviklingen av en fast identitet. Vi vurderer handlinger og holdninger i forhold til hvem vi er, vil være og i forhold til målene vi har satt oss, for å sikre sammenheng og konsekvens (ibid). Sett i lys av dette, blir spørsmålet om å gå vekk fra et avhold langt fra noe trivielt. Ingvild forteller at fire kvinner på hennes alder fra samme miljø, gikk vekk fra avholdsstandpunktet. Hun sa om den ene kvinnen: *“Hun var litt lei av å være annerledes. (...) Det var både det å være diabetiker og ikke drikke. (...) Det er veldig pussig, for hun er en veldig sterk jente ellers.”* Ingvild forteller at hun anså kvinnen til å være sterk nok til å holde ut annerledesheten som avhold kan aktivere: *«Det synes jeg er veldig pussig (...) at du da ikke har vært såpass ‘uttafor’ så lenge at du kan fortsette å være det.»* Kvinnens valg kan illustrere at selv de sterkeste preges av konformitet; å ta de mest tilrettelagte valgene og innta de mest aksepterte holdningene. Gullestad (1996) beskriver de mest selvstendige som de mest sårbare ved at de får et større behov for bekreftelse av hvem de ønsker å være, og hva de ønsker å gjøre. Kan det å forlate avhold forstås som en konsekvens av å ha levd et langt liv uten å få den delen av seg bekreftet? Ingvild, Hoda, Eli og Iman har sterke og tydelige avholdne fellesskap rundt seg der de får bekreftelse, støtte og trygghet omkring sin identitet som avholds. Det har ikke de andre fire i like stor grad. Ingvild setter her ord på dette:

Jeg hadde det så bra i det miljøet (ungdomsgruppa), og da frista egentlig ikke noe annet, altså. For det var hele ungdomsmiljøet mitt sånn fra A til Å, nærmest. Og jeg ser jo nå også (...) de beste vennene våre, det er sånne «*navn på org.*»-par som fant hverandre på sytti-tallet, og som fortsatt holder sammen. (...) Det er jo veldig praktisk og enkelt, da (...), det er liksom ikke diskusjoner i det hele tatt. Det er kanskje litt snevert på en måte, men, jeg er jo sammen med andre folk og, men de store tingene, de feirer vi sammen. Bursdager og sånn er vi sammen, og. (Hun sier senere) Det blir vel sikkert noe *a la* dere muslimer, dere får et sånt eget fellesskap ikke sant, så vi har på en måte en lik forankring, og derfor er vi tryggere på hverandre enn vi er på omverdenen. Vi har noe felles.

Verken Eli, Iman eller Hoda setter ord på betydningen av fellesskapene, der avhold er normen fremfor avviket. En mulig grunn er at avhold i de religiøse fellesskapene er en inkorporert del av det å sette religionenes visdom ut i praksis, mens avholdet i avholdsorganisasjonen er den politiske overbevisningen som samler medlemmer på tvers av tilhørigheter og livssyn. Vi skal i kapittel seks komme tilbake til hvordan Maren og Mette bevisst søker seg til mennesker i sine jobb- og vennenettverk som har tanker om- og forhold til alkohol likt de selv, uten at det nødvendigvis er å avstå.

Forståelser av bruk som misbruk?

Ingvild poengterer som Mette, Maren og Siri at hun ikke er imot alkohol. Iman og Hoda derimot, gjør ingen forskjell på lite eller stort bruk, mens Hoda og Hanne omtaler alkohol som et giftstoff man bør unngå for helsens skyld, men også på bakgrunn av de negative sider alkoholbruk har. De kan med det sies å oppfylle det aspektet ved “avholds” kategorien som spesielt Maren og Mette ikke vil forbindes med. Iman forklarer at hun velger ikke å snakke om alkohol så vel som sin religion, fordi “de uansett ikke vil forstå”. Hoda derimot forteller at hun er åpen overfor alle om sin formening om at alkoholbruk er ufornuftig, og at samfunnet totalt sett hadde tjent på å forby alkohol, og kan dermed ikke sies å påvirkes av de mulige negative konsekvenser en slik avvisning av alkoholbrukens positive sider kan føre til. Et viktig poeng i denne sammenheng, er at Maren og Siri tenker ut fra – og til en viss grad velger å forholde seg til de negative konnotasjoner det å avholde seg fra alkohol har fått etter avholdsbevegelsens storhetstid. Disse negative konnotasjonene knyttet til avhold, vekkes ikke hos Hoda. Med tanke på sin opprinnelse fra et muslimsk land, beskriver hun de som har vokst opp i Norge som velger å avstå fra alkohol slik: *“Det er det samme når du er nær en vulkan uten å bli brent, da er du smart. (...) Han beskytter seg godt. Han har tenkt og tenkt, lest, og han vet hvorfor han ikke gjør det.”* Hun har satt seg inn i perioden av norsk historie der avholdsbevegelsen stod sterkt, og snakker om den med stort engasjement. Hun utdyper sitt syn på alkohol med å henvise til andres og egne erfaringer med alkoholens negative sider.:

Jeg ser på alkohol som et farlig stoff, og jeg har blitt kjent med flere norske som ikke drikker. (...) En av dem sa til meg at hvis hun drikker, må hun tas til sykehuset, for hun blir veldig dårlig, og en jeg gikk på kokkeskole med her i Norge. (...) Han er veldig rolig og snill, men han var i fengsel mens han studerte (...), og grunnen til det er at når han drikker, bare bittelitt, blir han utrolig sur på folk (...), så han ble satt i fengsel fordi han slo en person. (...) Det er mye voldtekt på grunn av alkohol. (...) Jeg håper de fleste skjønner egentlig hvor farlig alkohol er. Det er flere familier som oppløses på grunn av alkohol. Jeg er en av de familiene, jeg er alenemor på grunn av alkohol.

Hoda har som Hanne, Eli og Maren opplevd alkoholmisbruk svært nært, og fått kjent på hva det påfører familien av smerte og vanskeligheter. Det viser seg også i deres forståelsesformer av alkohol. Jeg forstår alkoholens skadevirkninger som et bakenforliggende motiv alle åtte har felles for å avstå fra bruk. De opptas personlig av enkeltskjebnene som preges av alkoholbruk, eller som Lundin (2008) skriver avslutningsvis i sin studie av avholdsungdom, at “de tar innover seg” problemene forbundet med alkoholbruk. På bakgrunn av dette har jeg funnet hovedsakelig to motiver kvinnene har felles for å avholde seg fra alkohol: Synet på alkoholbruk som unødvendig, og opplevelsen av beruselse som noe ubehagelig, som de derfor vil unngå hos seg selv og andre.

Alkohol unødvendig, solidaritet en nødvendighet

Kvinnene ser alkohol som unødvendig for personlig utfoldelse og gledelige sosiale sammenkomster; for eksempel sier Hanne: *“Jeg skjønner ikke de der sammenkomstene hvor det skal flyte alkohol, jeg fatter det ikke. Det er så unødvendig. (...) Altså, syns jeg i hvert fall.”* Lundin (2008) finner det samme etter å ha analysert sine informanters argumentasjoner, at synet på alkohol som overflødig fremgår som det mest sentrale, basert på viljen til å være seg selv og være autentisk uavhengig av rusmiddelbruk. Fekjær (2008) beskriver hvordan vi tar i bruk alkohol for å oppnå bestemte sinnsstemninger. Kvinnenes formening om at alkohol er unødvendig, tyder på at de har andre «hjelpemidler» for oppnåelse av de samme sinnsstemningene. Samtlige gjentar flere ganger at de uansett ikke liker smaken på alkohol, og de fleste av argumentasjonsrekkene avrundes med det. Siri forteller at hun har prøvd å like alkohol, uten å klare det. Å like alkohol krever tilvenning. Spørsmålet er kanskje heller om kvinnene syns det er verdt det; å integrere alkoholens mening og rolle i sine liv. Åpner deres holdninger og meninger for muligheten? For Iman og Hoda vil det å like alkohol være en umulighet dersom de ønsker å følge sin religions påbud og forbud. For Ingvild vil det bety å takke farvel til et livslangt politisk og meningsfylt prosjekt.

Kvinnene setter spørsmålstegn til hvorfor alkoholbruk ikke er en større offentlig diskusjon. Ingvild beskriver vanskeligheten med å problematisere alkoholbruk som *“å banne i kirka.”* Eli sier det er som *“å røre ved en hellig ku”*. Jeg forstår det slik at kvinnene opplever at temaet er immunt for kritisk tilnærming. Ifølge Heiene (2000) bærer alkoholdebatten i Norge preg av å ha havnet i et “etisk vakuum”. *“I redsel for å bli stemplet som “moralistisk” eller “liberal”, alt etter hvor en havner i debatten og avhold eller måtehold, har enkelte etikere*

kanskje funnet det best å holde en lav profil” (Heiene 2000: 196). Sitatet kan på sett og vis illustrere at alkoholbruk «beskyttes» av menneskers uvilje til å få heftet ved seg uheldige karakteristika, og at mange, ikke bare etikere, ser det som best å ligge unna teamet. Heiene skriver at etikken har forsømt alkoholtemaet til tross for at det vekker sentrale, etiske problemstillinger som kan uttrykkes gjennom begrepsparene frihet – tvang, individ - fellesskap, fornuft – følelse. I all hovedsak handler det om spenningen mellom individuell frihet og det felles beste. Ansvar er et sentralt begrep i etikken som Lingås (2000) trekker frem som en korrigerende og supplerende norm til vår tids fokusering på individets frihet til blant annet alkoholbruk. Marens reaksjon idet hun fikk visshet om alkoholproblemer i storfamilien, kan forstås som et uttrykk for en ansvarsfølelse:

På videregående (...) da jeg bestemte meg for å slutte og ikke drikke noe mer, så var det mer fordi at jeg følte at, ja, det var ikke godt, og det var ikke noen grunn til at jeg *skulle* drikke. Men senere så har jeg hatt (et familiemedlem) blant andre som har hatt alkoholproblemer, og da føler jeg at det på en måte overfor (navn på personen) sin familie som ser hvor mye alkohol kan gjøre med et menneske og alle de rundt - hvor mye det på en måte skader dem. Så (...) føler jeg på en måte at det er, ja, et svik overfor dem å drikke. (...) At det blir galt overfor dem og overfor nærmeste familie.

Å avstå fra alkohol på dette grunnlaget, kan forstås som tilknyttet en moralsk holdning. Ifølge Bauman og May (2004) kommer en moralsk holdning til uttrykk ved å ta hensyn til andres behov og å legge bånd på seg selv. En stor del av kvinnenens fortellinger som omhandler ønsket om avhold, handler om alkoholbrukens negative konsekvenser både i form av dets rolle i utføring av kriminelle handlinger, men også grunnet den psykiske, fysiske og sosiale avhengigheten som alkoholbruk skaper for noen. De er imot at alkohol skal være nødvendig for personlig utfoldelse og for at visse sosiale arrangementer skal anses som vellykkede.

Rusens ubehag

På ulike måter uttrykker alle åtte at de erfarer beruset atferd som noe som står i motsetning til forutsigbar og trygg atferd; men også i motsetning til “ekte” atferd; at man som beruset ikke “opptrer som seg selv.” (Maren) Det er med på å skape en uvilje til å bruke alkohol og til å være tilstede blant mennesker som drikker seg tydelig beruset, som vi skal se i sjette kapittel.

Iman reagerte med frykt og forskrekkelse da hun så naboen sin sterkt beruset:

(Jeg spør om hun husker tilbake til sitt første møte med alkohol) «Vent litt, jeg må huske. Ja, ja! Naboen (ler) Jeg bodde i (navn på sted) nær (navn på by) i nord. (...) Jeg husker naboen, klokka var tolv nesten, det var sommer. Og vi ventet på salah maghrib (kveldsbønnen) og vi hører noen som skriker der ute, og, synger, og gjør alt MULIG. Åh, og vi sa: «Pappa, hva skjer?» Og vi alle var våkne for vi ventet på salah, ikke sant. Og han sa: «Nei, nei. Bare glem det». Og jeg og min søster, vi går til vinduet og ser.

«Hva skjer?» Og hun synger og tar av seg klærne, og.. «Hva gjør hun, hva gjør hun?» Pappa sa: «Hun drikker» Og den dagen vet jeg hva alkohol er; hva man gjør hvis man drikker (ler) Det er en annen verden. (Jeg spør om hun noen gang snakket med nabodama?) Nei, jeg ble REDD! (Vi ler) Neste dagen jeg så henne var hun normal, men jeg ble redd! (ler) For jeg husker den dagen ikke sant, forrige kvelden, hun sang og jeg ble så redd. Men hvis hun hilste på meg, ja, ok.

Erfaringen resulterte i at Iman anså alkoholbruk som noe så upassende at det var som tilhørende “en annen verden.” Iman sa naboens atferdsendring gjorde henne redd: Også Maren sier hun føler seg utrygg i møte med sterkt berusede dersom hun befinner seg i byen sent på kvelden, og har alltid hatt en frykt for å bli full: *“Jeg har bestandig vært veldig redd for å være full; redd for å miste kontrollen over meg selv og kroppen min. (...) Jeg har smakt, men aldri drukket meg full (ler).”* På ferie i Sveits fikk hun et sterkere inntrykk av at den norske drikkemåten bærer preg av at “det virkelig skal drikkes når det først skal drikkes”. Hun forteller at hun observerte at de eneste på skihotellet som var overstadig beruset var de norske i reisefølget hennes. Ifølge SIRUS-forsker Sturla Nordlund (2012) preges det norske drikkemønsteret fortsatt av at *“vi drikker relativt sjelden, men at vi til gjengjeld drikker ganske store mengder alkohol per drikketilfelle.”* Det har også ført til mer alkoholskader enn mengden konsum burde tilsi, sammenlignet med andre land (ibid). Kvinnenes erfaringer reflekterer at alkohol anses som en nødvendig del av sosiale sammenkomster mellom kolleger på norske arbeidsplasser. De forteller at disse sammenkomstene ofte er preget av høyt konsum med sterk beruselse. Spesielt sterkt berusede menneskers tilnærminger og bekjennelser, knytter kvinnene til at de ofte ønsker å unngå situasjoner der konsumet blir høyt. For eksempel sier Mette:

Jeg syns, syns at det blir bedre og bedre i grunn (å ikke bruke alkohol). Man opplever jo, altså, ting blir så *sterkt* på en måte. Det som er fillevrøvl med venner ”åå jeg er så glad i deg”, og alt sånn der (...) blir jo borte i tåka. Mens når man har en samtale og er hundre prosent til stede (...) med et menneske som betyr noe for en så, betyr jo det så mye, mye mer. (...) Man vet at det er ekte, det er ikke alkoholen som snakker, det er.. mennesket som snakker.

Deres opplevelse av at grensene for hva som er akseptabel atferd og fremtoning ser ut til å flyttes med mengden alkohol innabords, dominerer en stor del av deres fortellinger, og som nevnt tidligere i kapittelet, er det tydelig at dette er et av de mest sentrale aspektene ved deres forståelse av alkoholbruk. Mette forteller at hun i tyveårene ofte var sjåfør for venner som skulle frem og tilbake fra fest: *“Alle kommer ikke sant, i fineste stas (...) og så det (...) rallpakket som kommer ut; det er jo helt begredelig. Rakna strømper og maskara som renner, og (...) når man er edru, så blir jo alt det der helt patetisk.”* Ingvild som bor midt i byen forteller hun bor midt i byen og hører gjennom vinduet mennesker krangle seg høylytte

hjemover på nattestid i helgene: *“Tenkt mange ganger, hva om jeg kunne ha filmet eller tatt lydopptak av de som går forbi og kjefter på hverandre. (...) Tenk om de ble konfrontert med det etterpå; da tror jeg det hadde vært ganske mange som syntes det ville ha vært ubehagelig.”* Siri spesielt reagerer på at noen bruker alkoholen som en unnskyldning for mindre heldige uttalelser eller handlinger, og at mange må ha alkohol for å klare å slappe av og for å våge å være seg selv: *“Det handler også om du tør å vise deg selv, for hvorfor har jeg blitt stoppet på en uteplass og trodd at jeg var full? (...) For vi tulla mye og flirte mye, så sier jeg OK, så jeg skal ikke kunne oppføre meg sånn edru? Men hadde jeg vært full, så hadde jeg kunnet gjort det.”* Den dobbeltstandard kvinnene mener å observere, kan forstås i lys av at samfunnets moraltenkning ifølge Fekjær (2008), gir rom for at atferd i beruset tilstand ikke gir de vanlige konsekvensene for selvbilde og omdømme som det ellers ville ha gjort. Det kan sees i lys av at alkoholbruken ifølge Turner (1969 referert i Sande 1996) åpner for et eget moralsk univers der det konvensjonelle oppheves, der alkoholbruk markerer en pause fra det strikt regulerte og spesialiserte samfunns- og arbeidslivet som en time-out (Gusfield 1987 referert i Schrupf 2003). Slik jeg forstår kvinnenens narrativer, innebærer deres motiver for å avholde seg fra alkohol en opposisjon mot bruksmåten de opplever blir akseptert i samfunnet: De uttrykker uenighet med at alkoholkonsum skal ha betydning for hvordan handlinger eller utsagn vurderes.

Oppsummering

Spørsmålet for dette kapittelet var hvordan kvinnene begrunner sine ønsker om avhold. Vi har sett at begrunnelsene er svært sammensatte. Faktorene oppvekst, religion, politisk ståsted, helsetilstand og helsefokus, smelter inn i deres meninger om alkohol som unødvendig og som smaker vondt, og med opplevelsen av beruselse som noe ubehagelig å møte på, og som altfor ofte fører til triste skjebner. Fortellingene viser at kvinnene inntar en solidarisk og ansvarsfull holdning, som de argumenterer frem som viktig og nødvendig. Det andre motivet dreier seg om å sikre egen velferd ved å distansere seg fra det ubehaget de opplever at tydelig beruselse vekker.

Jeg har funnet et hovedskille mellom kvinnenens ønsker om avhold. Avholdsformen preget av ambivalens ser for to av de fire kvinnene ut til å ha bånd til en oppvekst i avholdshjem, og/eller oppstått fra sykdom. Avholdet har deretter blitt styrket av andre ytre faktorer, som av negativt ladede reaksjoner på avholdet. De understreker at de omfavner individets frihet til

selvstendige valg ved å fremheve at de ikke er imot alkohol. De ser også ut til å omfavne “kosen” som den kontinentale drikkemåten kommuniserer. Den andre avholdsformen er preget av sikkerhet, der indre motiver fremheves for å motvirke at eventuelle ytre faktorer som religiøs tilknytning og avholdsoppvekst får virke som automatiske forklaringer. Disse fire kvinnene skiller ikke mellom lavt eller høyt bruk. Tre av kvinnene legger ikke skjul på sin avvisning av alkoholens meninger og roller. Hos Iman holdes den derimot konsekvent privat.

To av kvinnene som uttrykker ambivalens tilknyttet avhold, lar være å drikke grunnet opplevelsen av at det er *lettere*. Ved å drikke litt, opplever de at de igjen og igjen må forsvare et svært beskjedent og uforutsigbart bruk. Det oppleves som et enten eller; enten oppfyller man forventningene knyttet til måtehold, eller så oppfyller man forventningene til avhold. Kvinnene uttrykker motstand mot begge. Måtehold gir forventninger til et høyere og hyppigere konsum, og en vilje til å oppnå beruselse i visse sosiale situasjoner. Slik de ser avhold, betinger avhold en formening om at man er imot alkohol, noe de ikke er. At det oppleves lettere å opptre i sosiale situasjoner som en som ikke drikker, kan tyde på at de oftere opplever aksept for å avstå fra alkoholbruk, enn de opplever aksept for et bruk som ikke innfrir forventninger knyttet til måtehold. Situasjonen kan illustrere at det oppleves diskursivt vanskelig å frigjøre seg fra betydningene og forventningene begrepene avhold og måtehold har.

5. Reaksjoner på avhold

I forrige kapittel berørte jeg kvinnes syn på alkoholbruk som fører til tydelig beruselse. At beruselse vekket ubehag hos dem, var en av de sentrale faktorene som motiverte til avhold. Jeg vil i dette kapitlet redegjøre for hvordan kvinnene opplever å bli møtt i situasjoner der det har blitt visshet om avholdet. Fortellingene viser at de opplever å bli møtt av de samme reaksjonene uavhengig av deres ulike årsaker til å avstå fra alkohol, og at hvilke reaksjoner som vekkes er situasjonsbetinget. Jeg utforsker reaksjonene gjennom kvinnes opplevelser av dem, i lys av de sentrale verdiene likhet og konfliktunngåelse som ifølge Gullestad (1989) påvirker samhandling, spesielt i møte med fremmede.

Arbeidsplassen som en sentral arena

Erfaringene kvinnene forteller om, er hovedsakelig tilknyttet situasjoner på arbeidsplassen. Vaner og normer for alkoholbruk viser helt entydig at alkoholbruk ikke hører til arbeid. Derimot har det skjedd en utvikling av liberale normer om alkoholbruk tilknyttet arbeidslivet. (Nesvåg 2004). Blant annet økt fleksitid hvisker ut grensene mellom hva som hører arbeid og fritid til. Det har blitt flere formelle og uformelle sammenkomster der det kollegiale fellesskapet dyrkes. Omfanget av slike sammenkomster varierer dog med arbeidsplassene og de ansatte. Arrangement der målet er å styrke fellesskapet mellom kolleger og tilhørigheten til arbeidsplassen, er svært ofte dominert av alkoholserving, enten alenestående eller tilknyttet matserving. Det anses som den beste måten å oppnå målet på, samtidig som mange ikke kan tenke seg disse anledningene frie for alkohol (Leitao og Nesvåg 1998 referert i Nesvåg 2004). Kvinnes fortellinger kan i stor grad støtte oppunder utviklingen av alkoholbruk på norske arbeidsplasser. Spesielt kvinnene som uttrykker ambivalens om avhold, har mye å fortelle. En grunn kan være at de ferdes hyppigere på arenaer der alkohol konsumeres og dermed har flere anledninger å samle erfaringer fra. Det kan også skyldes at reaksjoner gjør sterkere inntrykk på de som i utgangspunktet har blandede følelser om det å avholde seg fra alkohol.

Konkrete forhandlingsinnlegg for konvensjonelt alkoholbruk

Spesielt kvinnene som uttrykker ambivalens om avholdet, forteller om en reaksjonsmåte som bærer preg av en insisterende leting etter å finne en mening med det å avstå fra alkohol. Jeg utforsker disse nærmere ved å benytte meg av Søndergaard (2000) sin forståelse av at ethvert

kulturelt uttrykk enten er forhandlingsinnlegg til fordel for – eller imot det konvensjonelle, enten det er reflektert eller ikke-reflektert. De direkte spørsmålene som ettersøker meningsfulle forklaringer på hvorfor kvinnene ikke omfavner alkoholens rolle og betydning i de spesifikke situasjonene de står i, kan forstås som kulturkonvensjonelle uttrykk enten det er bevisst eller ikke. Spørsmålene kan sees som bidragsytere til de krefter som toner ned forandring og bevegelse ved at de virker opprettholdende for det allerede eksisterende (ibid: 35). Bakgrunnen til denne forståelsen er at gjennom insisterende utspørring, settes kvinnene i en posisjon der de uavhengig av om de anser det som legitimt eller ikke, må gi en forklaring. For eksempel forteller Mette fra da hun flyttet til byen og ble en fremmed:

Da jeg begynte på videregående (navn på by), så kjente ikke folk til bakgrunnen min, så det var mange som spurte meg: ”Tilhører du en sekt?” (...) Og ikke hadde vi TV og mikrobølgeovn, og ikke hadde vi datamaskin, det var liksom veldig fjernt for folk. (...) Så spurte folk om det var fordi jeg var religiøs, men jeg var (...) *veldig*, veldig klar på at det ikke hadde noe med det å gjøre. Det var jo ikke det, jeg kalte meg ikke kristen da, men at det var på en måte en *logikk* i det (...), at det var helt *logisk* at det var teit å drikke! (ler) (...) Det betydde veldig mye for meg det der argumentet til mamma (...): Vi skulle være forbilder for de som hadde vokst opp i hjem som var (...) prega av alkohol og mishandling, og sånne trasige ting.

Spørsmålet om Mette hadde sekttilknytning, kan både vise til det Lundin (2008) beskriver som sterke stereotypiseringer av avhold, og at det er noen eksisterende aksepterte grunner for avhold som gjør at man unntas normen å drikke. Hun nevner gravide, kristne, bilkjørere og alkoholikere. Mette reagerer på utspørringen med å understreke det logiske (det er jo teit å drikke) og selvstendige valget som henvisningen til sekt kan tenkes frarøver individet. Igjen ser vi at hun i likhet med de andre, rasjonaliserer avholdet med å henvise til det solidariske ved å avstå fra alkohol. Motstanden mot å bli påtvunget avhold, kan forstås som et forhandlingsinnlegg mot det smale utvalget av aksepterte grunner for ikke å drikke. Ønsket om å være forbilder gjennom synliggjøring av avhold fant også Lundin (2008) blant sine informanter, grunnet viljen til å muliggjøre avhold for andre. Jeg skal komme nærmere inn på det i neste kapittel.

Direkte oppfordringer om å slutte seg til sosiale drikkesituasjoner ved å drikke, er en annen reaksjonsform jeg forstår som et forhandlingsinnlegg som støtter oppunder alkoholbruk. Det kan gjøre at situasjonen føles ekstra sårbar for den som står for et brudd på denne. Siri mimrer tilbake til en fest i forkant av en fest da hun var i tyveårene:

Da skilte jeg meg ut for jeg var den eneste av tolv jenter som (...) ikke hadde på kjole. (ler) (...) Så var det rett før (navn på fest) at hun ene sier at, hun kjenner meg ikke så veldig godt (...): ”Jeg skal ha fest (tidspunkt) og håper du kommer, men da håper jeg du drikker,” og jeg ble så satt ut, “*takk*” sa jeg bare, og gikk derifra når de snakket om

(festen). (...) Hvis det er et kriterium at jeg skal komme hvis jeg drikker, så kommer ikke jeg, og det var (...) nesten som om det var så utrolig godt ment. (...) Da tenkte jeg, jøss, det er ubetenksomt. (...) Men samtidig så sier det noe om holdninger, og du *skal* helst være lik.

Siri knytter jentas reaksjon til den mer generelle likhetstankegangen, som Gullestad (1989) beskriver som en overordnet verdi felles for de skandinaviske landene. Jeg får inntrykk av at utsagnet var sårt for henne selv om hun antok den for å være ureflektert og dermed ikke ondsinnet. Reaksjonen kan forstås som et uttrykk for en konform holdning, som ifølge både Krange og Øia (2005) har blitt en fluktmekanisme for majoriteten. Spesielt unges individuelle uttrykk holder seg innenfor godt markerte grenser for hva som er gjenstand for anerkjennelse og ikke. Sårheten reaksjonen ser ut til å ha ført til kan komme av opplevelsen av å få bekreftet andres uvilje til å anerkjenne avholdet, som igjen kan oppfattes som ikke å få sitt selvbilde eller sin identitet bekreftet. Jentas utsagn kan forstås som en utilgjengelighetsmarkering (Suttles 1972 referert i Gullestad 1989), som Gullestad beskriver med begrenset kontakt. Jentas utsagn kan forstås som at oppslutning om alkoholens rolle og betydning ved feiring, ble stilt som et kriterium for deltagelse på festen. Siri forteller om en lignende opplevelse fra da hun var student på Ølhallen: *“Han syntes ikke jeg passa inn der (...) «Fordi på Ølhallen skal man drikke øl.” Men jeg har ikke noe sånn der at jeg lar være å gå på Ølhallen fordi jeg ikke drikker øl, fordi der skulle vi møtes.”* Ved å håndtere denne type reaksjoner med å opponere mot det som er tatt for gitt, brytes forhandlinger for og imot det selvfølgelige ved forbindelsen mellom spesifikke situasjoner og alkoholkonsum.

Episoder som handler om oppfordring til å drikke trenger ikke føles sårt, som Maren forteller fra en hendelse der hun fikk plassert en drink mellom hendene hun ble bedt om å smake på da hun hadde sagt at hun ikke like smaken på alkohol: *“..så tar jeg å smaker en slurk, men så smaker jeg jo alkohol (ler), så må jeg konfrontere dem med det, men de kjenner det ikke, for de er vant til å drikke alkohol, sant, jeg har mye finere sanser overfor det enn de som er vant med å drikke.”* Hvorvidt oppfordringer oppleves som ubetenksomme, sårende eller uproblematiske avhenger mest sannsynlig av hvem som ytrer oppfordringen. For eksempel kan vi i siste avsnitt i dette kapittelet lese at Mette reagerte med skuffelse over en ufin kommentar fra “noen hun hadde ventet mer av.”

Avhold; et forventningsbrudd som vekker usikkerhet?

Lundin (2008) sine informanter (avholdsungdom) fortalte at andre endret atferd i drikkesituasjoner etter de fikk visshet om det var noen avholdne tilstede. Noen hadde villet forsvare eget bruk. Hun henviser til Lalander (1998 referert i Lundin 2008) som gjennom sin studie fant at avhold i seg selv virker moraliserende, og evner å påføre andre en følelse av skam over eget bruk. Mine informanter nevner ikke reaksjoner som tyder på dette. Derimot forteller de om reaksjoner de har tolket som uttrykk for usikkerhet, utrygghet og provokasjon. Ingvild reflekterer over mulige grunner til at tilstedeværelsen av edrue i drikkesituasjoner kan skape usikkerhet: *“..man vet at man ikke har hundre prosent kontroll når man har drukket. (...) Det tror jeg hvert fall i min generasjon at det sitter litt igjen at, fillern hvis jeg gjør eller sier noe dumt nå, så hører hun det, og hun ser det, ikke sant.”* Siris opplevelse kan sees i lys av det: *“Å-ja, har du ikke drukket noen ting”, og da tør de ikke snakke før de har blitt altfor fulle.* Siri har også opplevd reaksjoner hun har forstått som grunnet i provokasjon: *“Du kan være en hel kveld i lag med dem uten at de har oppdaget at du ikke drikker, og når de har oppdaget det, så blir de nesten litt provoserte.”* Alkoholbruk kan som nevnt forstås som en sentral del av sosiale sekulære ritualer der gjensidig involvering og bekreftelse gjør situasjonen hellig og harmonisk (Goffman 1973: 63 referert i Lundin 2008). En gjensidig involvering i drikkesituasjoner, innebærer også en omfavning av overgangen til et eget moralsk univers (Turner 1969, 1977 referert i Sande 1996), *“..en alternativ virkelighet på utsiden av virkelighetens alvor”* (Sande 1996: 7). At noen er til stede under disse ritualene som tilsynelatende gjensidig involverende, men som underveis eller i etterkant viser seg ikke å ha bekreftet denne overgangen gjennom felles alkoholbruk, kan gi en følelse av provokasjon og utrygghet. Muligens også en formening om at harmonien svekkes ved mangelfull felles oppslutning. I følgende utsagn summerer Siri opp reaksjonene her nevnt. Hun forteller også om en spesifikk hendelse som vekket provokasjon, muligens fordi avholdet hennes ble ansett for å være “truende”:

Av og til når folk drikker så blir de opphengt i at du *ikke* drikker. Sånn: ”Skal ikke du drikke? Kan du ikke bare ta deg *ett glass*? Kan du ikke bare ta litt? Kan du ikke bare la bilen stå?” Så jeg har valgt og ta bilen noen ganger. (...) Da sier jeg, ”jeg kjører”, og da skjønner folk. Også er det jo mange (som sier): ”Drikker du ikke fordi mora og faren din er alkoholikere?” Så tenkte jeg, nei, det er de ikke. Altså, jeg har vokst opp i et hjem hvor det drikkes alkohol, men (...) jeg har aldri sett de berusa. (...) (Det er) *veldig* mye sånn som folk lurer på: ”Er du kristen?” (...) Du kan sitte på en fest og når de begynner å bli fulle, så kan de si at: ”Ja, greit at du ikke drikker, men prakk det ikke på meg.” Men jeg prakker ikke det på dem; det er de som vil prakke alkoholen på meg. (...) Av og til så har folk problemer med å akseptere det.

Muligens kan utsagnet “prakk det ikke på meg” forstås i lys av det Gullestad (1989) skriver om hvordan enkelttrekk ved mindre prestisjefylte livsstiler, tas ut av kontekst og fordømmes moralsk. Utsagnet gir mening dersom begrepet avholds hos vedkommende vekket dets historiske røtter i avholdsbevegelsen, som blant annet i perioder fikk gjennom ulike forbud mot bruk av alkoholholdige varer. Men som Lundin (2008) fant, kan konsum av alkoholfri vin og øl mottas som at man støtter og bekrefter andres bruk og ikke motarbeider den. Det står ikke nødvendigvis mellom bruk av alkoholholdig drikke eller ikke når det kommer til opprettholdelse av harmoniske møter. Mannens reaksjon kan tolkes som et forsvar. Han kan ha oppfattet Siris avholdne deltagelse som et reflektert forhandlingsinnlegg imot alkoholbruken han i øyeblikket ville nyte i fred.

Reaksjoner opplevd som stigmatisering

Reaksjonene kvinnene beskriver som stigmatiserende, handler om opplevelsen av å bli forstått, sett og snakket til, bare på grunnlag av avholdet. Lundin (2008) sin diskusjon av reaksjonene informantene forteller om, handler om akkurat dette; hvordan “drikkende ser bort fra øvrige egenskaper og kjennetegn” i form av at avholdet tiltrekker seg oppmerksomheten. Jeg vil tolke kvinnenes erfaringer med denne type reaksjon i lys av Gullestads redegjørelse for “identitetskamp”, der vi gjennom livsstil uttrykker vår identitet, og blir tilskrevet identitet av andre. Som nevnt vil mindre prestisjefylte livsstiler vurderes negativt etter dets mangler (Gullestad 1989: 113). Å være deltagende i sosiale drikkesituasjoner med å avstå fra alkohol, kan vurderes ut ifra mangelen på omfavnelsen av det mer prestisjefylte og konforme måteholdet. Avhold kan være et eksempel på det Gullestad (1989) skriver, at små forskjeller på den måten likevel får stor betydning. Følgende utsagn av Siri viser at hun ofte har kjent på følelsen av at det hun har mellom hendene avgjør hvorvidt hun anses som en av alle eller en på siden, men ikke alltid:

Jeg har stort sett gått like mye ut som mine venner på kafe og pub og sånn, men bare det at jeg ikke har drukket alkohol, men så er jeg ikke med i den: ”Skal vi kjøpe ei ny runde øl,” så blir du ekskludert. Og noen har faktisk problemer med å skåle med Cola, og det tror egentlig ikke folk. (Hun forteller senere): Jeg har venner som har jobbet i administrasjonen i (navn på idrett) og vært mye ute på byen med folk hvor det alltid har føltes som at jeg var på sida, fordi jeg drakk ikke alkohol; hvor jeg aldri ble *inkludert* i det. En gang opplevde jeg at de hadde en ny mann som hadde begynt å jobbe, for plutselig snakket han til meg som jeg var til stede og lurte på hva jeg gjorde. (...) Han drakk og, men hvor han inkluderte meg.

Å bli ignorert eller oversett under felles skåler der alle løfter ølglassene, er altså en måte avhold vekker reaksjoner på, som kvinnene opplever som stigmatiserende. Påtrengende

utspørring om grunnene for avhold, og opplevelsen av ikke å bli regnet med når sosiale situasjoner planlegges og gjennomføres, er andre reaksjoner som tyder på at de tenkes på i de sammenhengene som en som ikke bruker alkohol. De opplever å bli forstått og tenkt på ut ifra denne ene mangelen; at de ikke drikker alkohol, som oppleves stigmatiserende. Hoda som vokste opp i Nord-Afrika og levde første halvdel av sitt unge voksne liv, opplevde i den konteksten (blant andre de italienske miljøene var en del av gjennom jobben sin) at spørsmålet om bruk eller ikke-bruk var irrelevant: *“Når du har godt humør bryr de seg ikke om det, for når de drikker, ser de ikke på dem som ikke drikker. (ler) (...) For jeg var ikke annerledes, jeg hadde godt humør.”* I norsk kontekst gjennom arbeids- og studieplasser har hun derimot erfart at spørsmålet om bruk eller ikke-bruk får konsekvenser for hvorvidt man oppnår tilgang til fellesskapet, i likhet med informantene til både Kahlbom (2012) og Schultz (2007) som også har minoritetstilhørighet. Hun har også kjent på følelsen av å bli oversett: *“Jeg merker og ser at jeg ikke er velkommen i alle diskusjoner. (...) Noen ser på deg at du ikke er sånn.. normal. (ler)”*

Lundin (2008) fant at egen overbevisning virker beskyttende mot stigma. Ved å holde fast ved at andre tar feil eller ved å si seg uenig i normene de skal ha brutt, virker ikke stigmatiseringen negativt inn på selvfølelsen. Det samme gjenfinner vi blant kvinnene, spesielt Hanne og Hoda uttrykker dette tydelig. Hanne mimrer tilbake til tiden hun kuttet ut alkoholen i forbindelse med sykdom, og kommer på ubehagelige utspørringer, men også: *“Da opplevde jeg vel kanskje noen ganger at jeg ble ikke invitert så mye ut eller hjem til dem, og da tenkte jeg det var nå helt ok, det.”* Hun understreker i denne sammenheng at hun aldri har hatt vanskeligheter med å si klart og tydelig ifra om hun merker tegn til press. Hoda som gir eksempler på at hun i enhver situasjon er åpen på sitt avhold, svarer følgende på spørsmål om hun opplever at det respekteres: *“Men jeg trenger ikke respekt fra dem fordi jeg ikke drikker alkohol. Jeg har ikke behov for det og jeg forventer ikke det. Jeg klarer å få mat selv om de ikke aksepterer det. (...) Når du kjenner at du har rett og de andre tar feil, så bryr du deg ikke.”* Mest sannsynlig vil også Hoda kunne bekrefte at det ideelle ville ha vært om hun fikk ble vurdert på bakgrunn av “hele seg”, og få bekreftet at hun anses som en likeverdig del av fellesskapene hun er en del av gjennom arbeid og studier. Mette viser i følgende utsagn sårheten av at avholdet i noen tilfeller virker dominerende for andres vurderinger. Her vises også følelsen av at avhold “er verdt det”:

Men av og til så opplever jeg det som sårt, det at folk på en måte ikke regner med meg, da, i sånne sosiale settinger. Og nå etter hvert så er folk så vant til at jeg ikke er med, at

det er ingen som spør heller. (ler) Så av og til litt vemodig, men.. (pause) (Jeg spør om hun likevel synes det er verdt det?) Ja, det er absolutt verdt det, og vi bruker og minne hverandre på det av og til, jeg og (navn på mannen), om hvordan det var da (navn på barnet) var liten og liksom, våkne søndag morgen og ha vært på byen på lørdag (...), helt forferdelig følelse. Og nå når vi står opp på søndag morgen og steker pannekaker og drar på sykkel tur og med begge ungene og (...), ja det er absolutt verdt det (ler). (...) Å føle seg frisk og pigg og i stand til å trække opp alle bakkene (...), nei, det ville jeg ikke ha bytta.

Mette trekker her frem en rusfri livsstil som noe verdifullt, der bakrus aldri vil hindre følelsen av å være pigg og frisk. Utsagnet kan forstås som en måte å veie betydningen av avholdets fordeler og ulemper; altså at avholdet fører til en redusert tilgang til sosiale sammenkomster der alkohol inngår, opp imot de fordelene hun opplever avhold fra alkoholbruk gir gjennom blant annet mer overskudd til seg selv og familien.

Reaksjoner som uttrykk for stor tilgjengelighet

Som nevnt opplever kvinnene å bli møtt av flere typer reaksjoner. Samtlige opplever også å bli møtt med reaksjoner jeg har forstått som uttrykk for at avhold er uproblematisk. Spesielt de tre eldste Hanne, Eli og Ingvild forteller at det å avholde seg fra alkohol er “no big deal”. Jeg utforsker disse reaksjonene ved å anse dem som uttrykk for «stor tilgjengelighet». Begrepet er Gullestads forståelse av «følelsesmessige nære relasjoner», som er en av tre «grader» for avstandsskaping (Suttles 1972 referert i Gullestad 1989). De andre er høflig avvisning som Gullestad definerer som symbolske gjerder, og den siste «begrenset kontakt» som Gullestad definerer som en viss utilgjengelighetsmarkering. Reaksjonene som har signalisert at avhold ikke spiller noen rolle, knytter de hovedsakelig til mennesker de står nære og føler seg like med, som kan betegnes med Gullestad (1989) sitt begrep “relevante støttespillere”. Det er mennesker som er villige til å nedtone ulikhet, gi bekreftelse og dele med dem opplevelsen av likeverd. Relasjonen mellom kvinnene og relevante støttespillere kan forstås som stor tilgjengelighet ved at de er åpne med hverandre og innvier hverandre i hverandres hverdag og følelsesliv. Gjennom nære kjennskap forholder de seg til hverandre uten å fokusere på ulikhet. Maren, som de fleste av kvinnene, uttrykker bevisst valg av omgangskrets. Som aktiv i flere miljøer der bruken av alkohol varierer, forklarer hun at hun bevisst har holdt seg mest til de i omgangskretsen som “*syns at det store ikke var helt det å drikke.*” Hun har også erfart at satsing på skisport, under sesongen vel og merke, møtes som en gyldig grunn for å takke nei til alkohol. Hun opplever også stort sett at det går greit å snakke om hvorfor hun ikke drikker og at hun føler seg trygg på det. Hanne tegner et varmt

og lunt bilde av sitt arbeidsmiljø: «*Vi er veldig glade i hverandre, vi viser hverandre det. (...) Vi er der for hverandre (...), vi er gode venner, hører aldri noen prate stygt om noen.*»

Verken ikke-bruk eller bruk vekker reaksjoner:

Jeg har prøvd en gang å (ler) drikke vin; rødvin. Jeg syns det var stygt. *Forferdelig (...)* Folk tar jo vin til maten og jeg bare «*herregud jeg tar meg vann.*» (ler) (...) (Jeg spør om hun takket nei til vin de gangene?) Å, ja. Ja da. (...) Det har aldri vært noe tema det at jeg har sagt nei, selv når vi er ute og spiser og sånt (...) (Jeg spør om de har vært flere som har sagt nei, eller om de har vært flere?) Nei, det er andre og, jeg tenker det er halvt om halvt. (...) Klassen har jo vært mange ganger ute (...) Vi har vært mye på kurs og vært ute og spist, og.. og med foreningen har vi vært ute og spist. (...) Jeg har aldri opplevd at det har vært (...) verken press eller ”skal ikke *du* ha vin”, eller.. Da har jeg bestilt vann, eller, brus. (...) Jeg har sett lite alkohol, egentlig. Vi har vært (på) mange samlinger der det ikke har blitt nytt alkohol.

Ved Hannes arbeidsplass er ikke alkohol ansett som en viktig ingrediens for kollegiale sammenkomster, noe som muligens kan knyttes til yrket som fokuserer på sunt kosthold og naturlige metoder for velvære og pleie. Ingvild forteller også at hun har opplevd lite av reaksjoner som tyder på press, selv om hun jobber (og har jobbet) på arbeidsplasser der alkoholbruk har vært vanlig ved jobberelaterte sammenkomster. Etter å ha levd med avhold hele livet, var det i møte med arbeidslivet hun kjente på følelsen av å skille seg ut: “*Det var vel egentlig da jeg begynte å jobbe, at en var på sånne fagforeningsturer, kurs og sånn, at en merka mer at man hørte til i en litt annen kategori (ler) (...), og at man da merker at folk blir litt annerledes når de drikker.*” Hun forteller at hun stor sett møter forståelse, og at hun også har opplevd at andre har reagert dersom noen har kommet med en ufin kommentar til at hun verken skulle ha alkohol eller kaffe: “*Men da reagerte de andre rundt meg; at det måtte jeg få lov til å gjøre som jeg vil med.*” Mette gir også et eksempel på omtenkksomhet knyttet til alkoholserving:

De fleste som jeg omgås er måteholdne med alkohol, altså. Eller jeg vil si, alle (...), jeg har ikke felles verdier med de som.. som ikke reflekterer over de tingene (Hun sier senere): De er veldig omsorgsfulle de vennene jeg har (...), fem, seks stykker. (...) Hun ene (har flere barn) så har jo veldig lite fokus på det, må man si, og er *veldig* sånn følsom i forhold til settingen ”er det greit og ikke greit.” (...) Det var hun som ringte og bad om unnskyldning fordi hun hadde invitert oss på en fest der de skulle servere vin (...). Hun var så redd for at (navn på ektemannen) skulle føle seg støtt av det. Men så sier jeg, det er ingen som blir støtt av å få en invitasjon, men vi kommer ikke. (...) Også er det foreldrene mine selvfølgelig. Det var en periode at de begynte og å ta seg et glass vin i ny og ne, men da jeg og (navn på ektemannen) plutselig (ikke lenger drakk) ville de hvert fall ikke at (navn på ektemannen) skulle oppleve at det var noe problem, at de skulle komme til å servere vin. (...) Det var bare å skru klokken tilbake liksom, så det var fint.

Omtenkksomheten kan forstås som en bevissthet omkring alkoholbruk som noe potensielt ekskluderende eller som noe potensielt ubehagelig dersom man selv ikke drikker. Eli har jeg

så langt ikke referert noe særlig til i dette kapittelet, da hennes fortellinger konsentreres rundt opplevelsen av å møte full aksept for at hun har det standpunktet hun har. Som nevnt er hun blant de eldste av kvinnene, og selv ser hun alderen som en grunn til at andre opplever hennes avhold som ubetydelig:

Jeg føler at jeg har hundre prosent aksept for det at jeg ikke drikker, og ikke sant, jeg er jo så gammel og. Jeg var jo godt voksen da jeg ble en kristen og sluttet å drikke. (...) Hvordan det er når du er femten, seksten år, det er da det kanskje kan være kritisk sånn i forhold til.. ja, selvtillit; i forhold til å gjøre det alle andre gjør, og ikke være utenfor. (...) Men jeg var jo 34 år når jeg ble en kristen, så jeg var jo egentlig forbi alt det der; det stadiet, så det har aldri egentlig vært noe sånt problem.

Kombinasjonen høy alder, tilhørighet til en menighet som innebærer et krav om avhold til noen av medlemmene, hennes sjefsstilling innenfor et seriøst yrke, og ikke minst hennes tydelige (men vennlige) autoritet, utgjør sammen et sterkt grunnlag for at hun unntas normen om å drikke som vi var innom tidligere i kapittelet. Gjennom erfaringene informantene til Kahlbom (2012) og Schultz (2007) har gjort seg, kan vi forstå at deltagelse i arbeidslivet som godt voksen ikke nødvendigvis gjør avhold uproblematisk. Som det er nødvendig å understreke, har deres informanter minoritetsbakgrunner fra land som Pakistan og Marokko som aktualiserer det de føler er et behov for å bli oppfattet som integrert, og at det å drikke litt alkohol i sosiale sammenkomster med kolleger er en av de viktigste måtene å gjøre det på (Kahlbom 2012). Også Schultz (2007) sine unge informanter opplever alkoholbruk som veien å gå til norske fellesskap, også i arbeidslivet, og at de derfor drikker nok alkohol til at de får innpass, men ikke så mye at det går utover egne grenser. For Kahlbom (2012) sine informanter som alle er voksne minoritetsansatte, hender det at balanseringen går i favør til det å få innpass, noe som gir en følelse av å lyve eller at de på en måte ikke er tro mot realiteten (siden de *egentlig ikke drikker*). I neste kapittel skal vi utforske nærmere kvinnenes fortellinger om hvor deres grenser går, og hvordan de forvalter sine avholdsstandpunkter i lignende situasjoner.

Lignende reaksjoner tyder på en vilje til å usynliggjøre ulikheten avholdet utgjør, og dermed legge til rette for opplevelsen av likeverd. Som Gullestad (1989) skriver, vil relevante støttespillere åpne seg for å tone ned eventuelle forskjeller. For eksempel sier Siri:

Jeg var hjemme hos noen (en kollega i et selskap). (...) Hun vet veldig godt at jeg ikke drikker alkohol og det er helt greit, hvor de har ordnet selvfølgelig noe alkoholfritt, og serverer på samme måte (...), så det merkes ikke (og) hvor du føler at det er så akseptert: "Vi har gjort like mye stas på deg som på de som drikker alkohol." Så det handler om at noen er bevisste på det. (...) Jeg opplever folk blir flinkere i slike sammenhenger.

Siri som hele sitt voksne liv har deltatt i sosiale møter der alkohol har inngått, forteller her at hun erfarer at stadig flere blir bevisste det faktum at ikke alle drikker alkohol, og at mangel på tilfredsstillende alternativer kan oppleves ubehagelig for de som ikke drikker. Hun forteller at hun i et selskap fikk servert alkoholfritt på lik måte som de andre fikk alkoholholdig drikke, som gav henne en følelse av at det var like akseptert å avstå fra alkoholbruk. Det kan forstås som en måte å usynliggjøre det avviket fra normen avholdet utgjør, som opprettholder følelsen av likeverd hos den som ikke drikker, i en drikkesituasjon. Lundin (2008) skriver mye om akkurat dette med å ta utgangspunkt i det felles ønsket det er å opprettholde harmoni i mellommenneskelige møter: at det å drikke alkoholfri øl eller vin, gjør at man er med på en likeverdig måte. Av kvinnene i denne studien er det få som har sagt noe som tyder på at de er åpne for det. For eksempel sier Eli: *“Eller så tenker de at.. «ja, men vi kan jo kjøpe ei flaske alkoholfri vin til deg, så får du drikke alkoholfri vin.» Og egentlig så syns jeg ikke man behøver gjøre det (...) fordi at det er en sånn tilnærma smak (...) som jeg bare ikke syns er noe god lenger.* At Eli tenker at det er unødvendig å tilby henne alkoholfri vin kan også være en bekreftelse på at hun, som vi kommer tilbake til i neste kapittel, opplever det som uproblematisk å delta i sosiale møter med en cola selv om de andre drikker øl. Eli forteller at i den grad hun har møtt reaksjoner på avholdet, har disse vært knyttet til hennes tro: *“Stakkars deg som ikke kan drikke fordi at du er med i (navn på menighet) liksom (vi ler).”* Det er heller det at hun er religiøs mange henger seg oppi, og at den religiøse tilknytningen virker “avskrekkende” på et eventuelt videre fokus på avholdet:

Jeg finner at folk syns egentlig at det er (...) mer rart at jeg er en kristen enn at jeg ikke drikker alkohol. (Vi ler) Faktisk. (...) Om de er redd for at jeg skal begynne å misjonere hvis det er folk jeg ikke kjenner.. så man *forfølger* det ikke (...) (ler). Når jeg tenker tilbake på hvordan jeg selv var (...) så ville jeg (...) tenkt at nå må jeg ikke si noe mer om det, for da begynner de kanskje (å) snakke til meg om Gud, og ”det må en jo unngå for enhver pris.” (ler)

Mette forteller at tradisjonen på hennes arbeidsplass med jobbfester med alkohol i sentrum, endret karakter etter ansettelse av ny sjef. Nå ble det tilført arrangementer basert på sunnhet, natur og fellesskap, som også åpnet for at de ansatte kunne ta med eventuelle barn. Hun beskriver kontrasten på holdningene til hennes tidligere og nåværende sjef:

Han opplever jeg har en mye mer sånn forståelse i forhold til det at noen velger å avstå fra alkohol, og at noen ikke føler seg så komfortabel i sånne settinger. (...) Så derfor så vurderer jeg å gå på (...) sommeravslutning, da (...) med de ansatte; nettopp fordi at fokuset er litt endra.(...) Det er fokus på maten og det sosiale, og drikkinga er mer sånn i en bisetning på en måte. Det (...) opplevde jeg vel at de to forrige kvinnelige sjefene, at, de var ikke så tydelige på det. (...) Hva var det hun sa, da jeg sa at jeg ikke drakk.. (...) *“Da går jeg jo glipp av så mye”!* Og da liksom fra en dame som er adskillig eldre enn meg, som har store barn og sånn. Jeg ble utrolig skuffa over den kommentaren der. Tenkte (...) siden hun var ti år eldre enn meg (...) og hadde jo en høyere stilling og ja,

kanskje litt mer sånn *vidsynt*, da!(ler) (...) Jeg har ikke vært på mye sånne sosiale tilstelninger (...) etter at jeg begynte der. Det må jeg innrømme.

Den nye sjefens endringer på arrangementene som mest sannsynlig er ment å virke styrkende på det kollegiale fellesskapet og på tilknytningen til arbeidet og arbeidsplassen, forstår jeg her som en tilpasning til ulikheter blant de ansatte hva gjelder alkoholbruk, og for å innføre ordninger som ikke gjør at denne ulikheten får utslag i form av ubehag eller uteblivelse blant noen av de ansatte. Mette forteller her at hun på grunn av den nye sjefens innsats vurderer å delta på den kommende sommerfesten.

Reaksjoner som uttrykker stor tilgjengelighet, forstår jeg altså som positivt ladede reaksjoner basert på de nære og følelsesmessige relasjonene som kvinnene har med menneskene de forteller om. Tilbakemeldinger kvinnene har fått om at avholdet inspirerer til utprøving og/eller etterfølgelse, kan også nevnes i denne sammenheng. For eksempel Maren forteller om venninner som har sagt at de ønsker å kutte ut alkoholen og røyken, og heller gjøre noe annet i helgene. Maren har ønsket de velkommen hjem til seg på lørdagskveldene, men som hun sier: *“.. de faller veldig ofte tilbake til det å drikke igjen, men.. de vet i hvert fall at.. det står en åpen invitasjon hvis de ikke har noe annet å gjøre. Hvis de ikke vil drikke.”* Siri forteller hun har en følelse av at mange ikke ønsker å drikke så mye alkohol. At avhold kan anses som inspirerende av ulike årsaker, kan blant annet forstås med det faktum at den enkeltes alkoholbruk påvirkes av andres bruk; at vi regulerer eget konsum etter hvor mye eller lite de andre i situasjonen konsumerer (Fekjær 2008). Som vi skal komme tilbake til, forteller Ingvild at hun er bevisst dette. Hun har tatt nytte av den kunnskapen i sosiale situasjoner ved å være blant de første som bestiller drikke. Hun ser at det kan gjøre det lettere for andre oppmøtte å velge alkoholfrie alternativer.

Oppsummering

Jeg har i dette kapitlet forsøkt å redegjøre for mangfoldet av reaksjoner kvinnene forteller de møter, samt hvordan kvinnene opplever disse. Arbeidsrelaterte sosialiseringarenaer viser seg å være den mest sentrale arenaen for disse møtene. Jeg har definert “reaksjoner” bredt i den forstand at jeg har inkludert alle de ulike måtene kvinnene forteller de har blitt møtt i sosiale situasjoner der avholdet har blitt aktivert. Hovedtendensen er at kvinnene møtes med de samme reaksjonene uavhengig av bakgrunnen for avholdet, og at hvilke reaksjoner som slår inn når, avhenger av den spesifikke situasjonen.

Insisterende spørsmål som krever meningsfulle begrunnelser for å avstå fra alkoholbruk, og oppfordringer til å delta i sosiale møter med å drikke, er to former for konkrete forhandlingsinnlegg for konvensjonelt alkoholbruk. I respons til dette viser kvinnene at de kan reagere med å opponere mot det smale utvalget av aksepterte begrunnelser, og det mer eller mindre opplevde kriteriet det er å drikke i situasjoner der det drikkes, ved å understreke deres rett til deltagelse uavhengig av alkoholkonsum. Erfaringene viser at disse situasjonene kan føles såre, men ikke nødvendigvis, og at den spesifikke situasjonen og hvem som ytrer spørsmålene eller oppfordringen, er avgjørende.

Andre reaksjoner tyder på at kvinnes delttagelse i drikkesituasjoner der avholdet har blitt aktivert, oppleves som reflekterte forhandlingsinnlegg imot konvensjonelt alkoholbruk, og at det kan skape følelser av usikkerhet og provokasjon.

Reaksjoner kvinnene har opplevd som stigmatiserende, skyldes oppmerksomhet de får som konsentrerer seg om avholdet i stedet for å bli vurdert på bakgrunn av sine helhetlige personligheter. Eksemplene de gir er å bli oversett i felles skåling, møte påtrengende utspørring, utestengelse fra diskusjoner og ikke å bli invitert. Dette kan sees som det Gullestad (1989) kaller opprettelse av symbolske gjerder; implisitte avvísninger som gjør sosiale grenser subtile. Reaksjonene kan også eksemplifisere det Gullestad (1989) skriver om at selv om vi snakker om likhet, så organiserer vi for ulikhet.

Kvinnene søker bevisst mot mennesker som Gullestad beskriver som relevante støttespillere – de som åpner opp for å dekke over mulige forskjeller og gi bekreftelse. De positive reaksjonene de forteller, relateres til sosiale møter i samhandling med slike støttespillere som kvinnene har nære relasjoner til. For eksempel uttrykkes bevissthet om at avhold kan være en liten forskjell som kan få stor betydning, ved at alternativ drikke uten alkohol, blir servert på samme måte som alkohol. Det viser en vilje til å bidra til at kvinnene skal unnsnippe mulige negative konsekvenser som avhold kan ha, sett opp imot forventninger om bruk av alkohol. Interessant er det å se at i stedet for at ulikhet omfavnes ved at den også kommer til syne, så dekkes den over ved at alkoholfri drikke ikke gjøres synlig. Det kan bekrefte hva Gullestad (1989) skriver er eksistensen av en norm om at likeverd forutsetter likhet.

6. Forvaltningsstrategier i sosiale møter der alkohol inngår

Hvordan forvaltes avholdsstandpunktet? Hvilke avveininger og prioriteringer er det kvinnene gjør i drikkesituasjoner? Jeg velger å forstå måtene som kvinnene håndterer drikkesituasjoner som ulike forvaltningsstrategier der de søker å balansere hensynet “til den unike og relasjonelle siden ved sine selvbilder” (Gullestad 1989). Ønsket er å sikre følelsen av harmoni i sin egen fortelling om seg selv, samt harmoni i sosial interaksjon. Vi skal se at selv om enkelte av kvinnene holder seg konsekvent til noen få forvaltningstyper, skifter andre mellom de ulike på bakgrunn av grundige situasjonsvurderinger av risiko, nytte og egenvelferd.

Forhandlingsinnlegg imot konvensjonelt alkoholbruk

Foruten om Iman, forteller alle kvinnene om situasjoner der de i drikkesituasjoner forvalter avhold med å tydeliggjøre sine ulike grenser for omgang med alkohol. Jeg forstår dette som en form for forhandlingsinnlegg imot konvensjonelt alkoholbruk på den måten at de bevisst bidrar med å skape bevissthet om at det selvfølgelig ikke er det selvfølgelig for alle, og at de med åpenheten flytter grensene og gjør rommet for diversitet større. Hanne og Hoda er de av kvinnene som ikke legger noe mellom i noen situasjoner; som generelt er uredde når det kommer til alkoholspørsmålet og de mulige konsekvenser det måtte innebære for sosial interaksjon. Hanne sier: *“Hvis de spurte to ganger, da spør jeg om det må være drikkepress for å kunne.. Så jeg har bare klart det, sagt ifra når det gjaldt at jeg ikke ville ha noe å drikke, for det er ikke bra,”* og argumenterer med enhver sin rett til selvbestemmelse for å slippe å bli møtt med forventinger om konsum. Mens Hanne tydeliggjør grensene for sin vilje til å avstå under drikkesituasjoner, passer Hoda på å unngå disse situasjonene. Hun stiller alkoholfritt samvær som et kriterium for deltagelse:

Vi hadde eksamen og alle rundt på skolen snakker om: ”Når vi blir ferdige med eksamen skal jeg drikke meg full” Jeg spør: «Hvorfor skal du drikke deg full?» «Bare for å slappe av». Men du skal våkne etter det, du skal ikke være full hele tiden. (Lang pause. Jeg spør hva de svarer da?) Ja-a (...) hver kultur har sin måte å.. For eksempel de sier det er noen som har hasj for det.. men ikke alle hasjer (ler) (Hun forteller senere fra andre situasjoner) Det er noen som spurte meg om jeg skulle være med dem en lørdag og spise. «Ja, jeg kan være med, men ikke noe alkohol». Så hvis de vil at jeg skal være med dem, så OK, folk vil ikke dø uten å drikke en lørdag. De sa «helt greit, helt greit», for en av dem drikker ikke. (...) Jeg har opplevd en gang i Italia, en person som inviterte meg på middag. Først reagerte jeg på røyk; jeg sa «nei, jeg vil ikke, jeg tåler ikke røyk,» så røyker han ikke i bilen. (...) Se på respekt, folk som vil invitere deg og respektere deg: «Det skal ikke være alkohol på bordet» (sa hun), og for italienere; middag uten alkohol på bordet er *ikke* middag. (...) Det var ikke alkohol, men vann og Cola (...) og de tulla med: «Det er nå litt alkohol i Colaen.» (ler) Men det gikk veldig

bra, godt humør og.. (...) De inviterte to ganger (...) og de sa til meg, takk for at de ikke hadde drukket alkohol (ler).

Hoda tydeliggjør at hun er åpen for deltagelse dersom alkoholbruk er fraværende. Situasjonen hun her nevner, var i jobbsammenheng i opprinnelseslandet, men i følgende sitat snakker hun om sin tidligere arbeidsplass i Tromsø: *“Men hvis de hadde spurt meg om å dra tur på fjellet, hadde jeg blitt med. (Jeg spør om de noen gang har spurt om det?) Nei, bare tur på natten. (ler)”* I det siste utsagnet bekrefter hun sin interesse for sosialisering, mens hun i første situasjon vil fremheve hvordan hun ble utvist respekt for å velge annerledes hva gjelder alkoholbruk, og at samværet ble organisert deretter.

Siri som selv alltid bringer egen drikk grunnet diabetesen, forteller at hun gjorde arrangørene av et julebord bevisste på at de ikke hadde ordnet et eneste alkoholfritt alternativ, da hun registrerte at det var en til utenom henne som ikke drakk alkohol: *“Dere er nødt til å ha noe alkoholfritt for det er ikke alle som drikker, og det kan være ubehagelig for dem (å bli stående uten en velkomstdrikk).”* Med å argumentere med følelsen av ubehag viser også Siri til nødvendigheten for å inkludere alle gjennom likeverdig servering. Maren forteller om morens håndtering av å vinne en vinflaske på jobbens vinlotteri, ved å tydeliggjøre sin uenighet om det selvfølge og gledelige ved å ha en vinflaske som premie:

Men moren min, hun er veldig sånn der, «Men ja, da skal du be om en alkoholfri vinflaske, da.» For hun vant vinlotteri en gang på jobben sin (...) så sa han (sjefen): «Ja, da kan du dra og bytte den til en alkoholfri vin.» Hun bare; «Nei du får ikke meg til å gå på vinmonopolet (...), jeg går ikke dit. Du får ta og bytte den hvis jeg skal ha vin.» Og da, han: «OK.» Det var en overlege da, på arbeidsplassen hennes, og han tok den med og fiksa en vinflaske til henne (...), og da tok hun den med på julebordet, og for første gang i livet hadde hun med seg vinflaska med på julebordet (vi ler) (...) Hun har bein i nesen og sier fra (...), men jeg orker ikke bry meg med det. Men hun mente det at det var en selvfølge at broren min for eksempel (...); han var beste selger og fikk en vinflaske (...): *Andre* uka si på ny arbeidsplass skulle si fra om at «nei, men jeg skal ha alkoholfri» (ler)(...) Han sa at: «Du kan tro hvordan inntrykk jeg skaper da på en ny arbeidsplass og skal (...) liksom kreve det av dem.» Det turte ikke han å gjøre, og det tror jeg kanskje ikke jeg heller hadde; jeg hadde kanskje turt det hvis at det var kjempeviktig for meg. Men han tok bare imot den og takket og så laget han mat av den vinen; koke bort alkoholen, sant. (...) Ja, moren min har veldig sånn (...) avholdsforhold til alkohol. (Hun sier senere): Når de skal arrangere for eksempel julebord, så ofte hiver hun seg med i komiteen så hun har fått styrt og hatt litt annet enn drikking på programmet ved at hun selv har engasjert seg. Men jeg er selv kanskje litt mer sånn som, ja, heller lar de styre også heller få et halv-dårlig program utenom drikkingen, også tar jeg heller en tidligere kveld. (ler) (...) De har kanskje drukket litt i løpet av kvelden, men hun har gjort noe for at de skal synes at det virkelig har vært en super kveld uten at alkohol var grunnen til det, og jeg tenker at kanskje etterhvert når jeg har litt mer overskudd og litt mindre baby og bæsje, og mat og sånn (vi ler) (...) så kunne jeg godt tenke meg å gjøre en del sånne ting. (...) Jeg tror jeg har ganske mye å komme med (...), for eksempel vært med på å arrangere julebord. (...) Tvilstomt at vi hadde fått igjennom at de ikke skulle hatt alkohol på julebordet, men på en annen side

ville jeg kanskje klare å få til et av de mest vellykkede julebordene, og grunnen til det er ikke alkoholen som (ler) blir konsumert, men heller noe annet som foregår utenom det.

Maren forstår sin mors forhold til avhold som noe “veldig” – muligens som noe sterkere enn hennes, som hun skildrer med å si: *“Det turte ikke han (broren) å gjøre (si at han skulle ha en alkoholfri vin slik moren gjorde), og det tror jeg kanskje ikke jeg heller hadde; jeg hadde kanskje turt det hvis at det var kjempeviktig for meg.”* Vurderingen av hvor viktig avholdet er kan forstås som en vurdering av behovet og nytten det har i forhold til hva det kan innebære av risiko for annet de anser verdifullt, som i brorens situasjon gjelder å skape et godt inntrykk på ny arbeidsplass, og som for Maren, kan bli for krevende opp imot livet som småbarns mor der fokuset er et annet. Om vi husker tilbake til den narrative etikkens fokus (Heiene 2005) vurderer vi handlinger og holdninger også opp imot hvem vi er, vil være og etter målene vi har satt oss. Maren inspireres av moren, og hun ser for seg at hun i fremtiden vil bidra under planlegging av arrangementer som julebord med opplegg som flytter fokuset fra alkohol til andre fellesaktiviteter.

Ingvilds form for åpenhet i sin forvaltning av avholdet, uttrykkes blant annet ved at hun er tydelig på at hun bestiller alkoholfri vin eller øl:

Det har vært en del middager det har vært flere av oss, da (ler) (...) Hvis jeg har vært rask med å bestille alkoholfritt, så har du nesten hørt at andre også har bestilt alkoholfritt. Jeg tror det kanskje er lurt å være litt tydelig og være litt raskt ute med å bestille. (Jeg spør om hun aktivt forsøker å påvirke?) Jeg passer på å være veldig tydelig på at jeg skal ha noe alkoholfritt, ja. M-m, jeg er faktisk ikke så veldig glad i alkoholfri rødvin heller, men jeg pleier å bestille det bare av prinsipp, eller alkoholfritt øl (...), og det er det jo mange som har funnet ut etter hvert at det går det faktisk an å drikke, til NØD, hvis man kjører (ler).

Lundin (2008) sine unge Juvente-informanter forteller om det å drikke alkoholfritt som en måte å usynliggjøre avholdet på og slik stille på lik linje i fellesskapet med de andre. Slik jeg forstår Ingvilds utsagn så er ikke hun blant de som kjenner et behov for å usynliggjøre avholdet. Derimot sier hun at hun har et ønske om å muliggjøre alkoholfri kveldshygge også for andre, og at det å drikke alkoholfri vin og øl gjør steget lettere enn om det var en cola hun bestilte. Eli kan også dele sine synspunkter dersom anledningen byr seg: *“Jeg kan godt argumentere ut ifra et ikke-kristent ståsted og si (...) så mye galt som skjer på grunn av folks alkoholbruk og gråsonemisbruk (...), og det kan jo ikke folk argumentere imot, for det vet jo alle.”* Som nevnt i fjerde kapittel, henviser kvinnene til alkoholbrukens negative konsekvenser for å løfte solidaritetsprinsippet avholdet kan utgjøre. Hvorvidt andre forstår og aksepterer den argumentasjonen, avhenger av hvor langt inn i den enkeltes privatliv man er

åpen for at et solidaritetsprinsipp skal virke. For majoriteten trenger det ikke få utslag i ens eget forhold til alkohol, i den grad at det resulterer i avhold. Muligens kan en slik argumentasjon virker mer truende enn rasjonell, som jeg kommer inn på i neste og siste kapittel.

Ønsket om å utfordre og påvirke kan være motoren bak åpenhet om ens synspunkter og tydeliggjøring av egne grenser for omgang med alkohol. Hovedtendensen er at kvinnene som uttrykker sikkerhet om avhold, møter enhver drikkesituasjon med åpenhet og tydeliggjøring av sine grenser, selv om grensdragningene blant dem varierer stort. Med avhold knyttet til politisk og/eller religiøs overbevisning gjelder ikke dette bare sikring av egen velferd, men også som Lundin (2008) fant blant sine unge avholdsinformanter, er åpenheten og tydeliggjøringen også knyttet til et ønske om å bidra til samfunnsendring. Men dette ønsket trenger ikke knyttes til politisk eller religiøs overbevisning. Siri og Mette er spesielt opptatt av individets frigjøring fra rusmidler, i den forstand at man kan utfolde seg og hygge seg i sosial omgang med andre voksne uten alkoholbruk. Denne viljen til å praktisere sine formeninger om det man mener alle burde gjøre, er et uttrykk for integritet som Taylor (referert i Vetlesen og Henriksen 2003), beskriver som virkende beskyttende mot markedet, men som i denne sammenheng kan forstås som beskyttende mot bekymringer for eventuelle negative konsekvenser av åpenhet om avhold.

Skutle, Buvik og Iversen (2009) beskriver kvinnelige ledere sine håndteringer av jobbrelevante drikkesituasjoner som “overlevelsestrategier”, der det handler om *ikke* å drikke for mye. Blant kvinnene som uttrykker ambivalens om avholdet, er grensdragningene svært like. Deres avholdsforvaltning domineres av ønsket om å overleve deltagelsen. Deres «overlevelsestrategier» handler om å balansere hensynet til seg selv samt fellesskapet. I følgende avsnitt presenteres disse.

Unngåelse av ulikhet og ubehag

Vi har sett nærmere på avholdsforvaltning preget av åpenhet grunnet ønsket om å påvirke, men også som uttrykk for viljen til å være tro mot personlige grenser. Kvinnene forteller også om strategier som kan sees som “innretting” etter normene. Jeg har funnet tre tendenser relatert til dette: Å dra tidlig hjem for slik å unngå konfrontasjon og ubehag, å opprettholde konformitet ved å drikke alkohol eller alkoholfritt, eller ved å ta i bruk aksepterte årsaker for

avhold. Jeg vil utforske hvorvidt denne avholdsforvaltningen er med på å gjøre de sosiale grensene og uformelle reglene subtile, slik at kvinnene kan sies å være med på å opprettholde betydningene og rollene tilskrevet de ulike posisjoneringene i forhold til alkoholbruk.

Tidlig hjem

Som presentert i fjerde kapittel er en av kvinnenes felles motiver for å avholde seg opplevelsen av beruselse som noe utrygt og ubehagelig siden “folk ikke er seg selv.” Felles for alle kvinnene som deltar i drikkesituasjoner, er å dra før konsumet blant deltakerne når tydelig beruselse. Viljen til deltagelse skyldes ønsket om å sosialisere seg med kolleger og venner; å ta sin plass i fellesskapet og være med på å styrke det. Mange situasjoner oppleves så viktige at det ikke føles som det er rom for å avstå. Spesielt Maren vektlegger dette, men at ofte uteblir eller drar tidlig hjem, siden alkoholbruk står i sentrum for begivenhetene. Maren sier:

Når klokka begynner å passere tolv, så begynner de å bli så fulle at da er det veldig greit å dra *hjem*, og veldig mange ganger velger jeg å gjøre det: Bli med dem, men så drar jeg hjem (...) når jeg syns det begynner å bli nok, når de blir så fulle at det ikke er artig og være der lenger. Men det påvirker jo selvfølgelig at jeg drar ikke så ofte.

Hanne som sier det er mange år siden hun sist deltok på fest der beruselsen stod sentralt, sier hun stort sett har dratt i halv tolv- tolvtiden før folk har blitt ordentlig beruset, og knytter det i likhet med Ingvild til et ønske om å bruke tiden annerledes, som på “*..lystbetonte ting som jeg har lyst til å gjøre, som jeg liker å gjøre, med folk jeg er glad i og som jeg har noe til felles med.*” Maren poengterer også flere ganger at hun ikke vil delta på en jobbfest om hun heller ønsker å besøke familie utenbys. Mette og Siri som fremstår som de av kvinnene som har vært mest til stede i situasjoner der alkohol konsumeres, beskriver hvordan det oppleves sterkt og krevende å være tilstede i drikkesituasjoner som edru når andre er beruset. Siri sier:

Noen tenker at det ikke er slitsomt å være edru, for da er du i god form dagen etter. Jeg våkner aldri bakfull, men du får og utrolig mye inntrykk (...) og du vet ikke helt hvor du har folk. Alkohol forandrer personer og det syns jeg også er ubehagelig. (...) Jeg kan si det sånn at noen folk kan oppleve meg som avvisende, for jeg liker ikke at folk som har drukket seg fulle (...) skal komme og klemme så mye på meg. (...) Jeg bruker å tenke noen ganger at det folk sier til meg i fylla, det er ofte sant, men jeg forholder meg ikke til det så mye. (...) For mange, de forteller masse. (...) Noen folk kan bli veldig lei seg, og trist, fortelle om ting de har opplevd. Noen blir glad og noen blir trist, og det tar du jo også innover deg.

For Mette gjelder det både ønsket om å skåne seg for en følelse av å være ubekvem, som å skåne sine venner og relasjonene dem imellom:

Så jeg har prøvd å forklare det til noen da, hvert fall mine nære venner hvis de inviterer meg på fest. Det er greit, jeg kan komme og spise sammen med dem og være der en

stund, men når alkoholkonsumet har kommet til et visst nivå, så trekker jeg meg, så går jeg hjem. Og det er ikke bare for egen del, men også for dem sin del, fordi at det er folk som jeg ser opp til ikke sant, folk som jeg syns mye om. Hvis de gjør dumme ting i fylla mens jeg er til stede, så vil det påvirke mitt forhold til dem, mitt syn på dem, og det vil jeg jo ikke (...). Og de nære vennene mine forstår det godt, og de fleste av vennene mine har jo også (...) små barn selv og har også endret vaner i forhold til det å bruke alkohol. Så.. ja, det har for så vidt vært veldig uproblematisk. (Hun forteller senere at faren velger samme strategi): Han føler seg veldig beklemmt, og han er også sånn som forsvinner veldig tidlig. Han spiser maten også drar han hjem. Men det er mye av de samme tingene; Folk kommer bort og snakker om hvor fantastisk alt har vært og (...) musikken som han har skrevet og.. og det baller på seg, det blir *mer og mer* flåsete jo lenger utover kvelden du kommer, så han føler ikke at det er noe ekte i det.

Mette forteller om den gangen hun fikk en nedtur etter å ha deltatt på noe som ikke var slik hun hadde sett for seg:

Jeg var på en, en fest hos en venninne i desember som på en måte jeg hadde trodd det var noen venner og litt mat og sånn, så var det mer et vorspiel jeg kom til. (...) Hun omgås mye sånne dere kunstnerfolk (...) så jeg følte meg også veldig *fremmed* i det der (...) (Så kom alkoholen på toppen så ble alt bare veldig feil (...), men heldigvis så møtte jeg en kunstner fra (stedsnavn), som var en tidligere venn (av en) som var Au Pair hos oss (...) så jeg følte på en måte at jeg hadde et vettig menneske å snakke med. Også forsvant jeg ut klokka elleve eller noe sånn som jeg bruker. Men (...) da fikk jeg en nedtur når jeg kom hjem; jeg husker jeg grein da (...), det føltes så veldig, veldig feil å komme dit i den settingen. Jeg trodde det var noe helt annet jeg kom til. (...) Altså hun er jo sånn yrkeskvinne (...), og hun står veldig hardt på det der at (å) drikke seg full en gang i ny og ne med gode venninner, det må hun gjøre, liksom for å slippe kontroll litt. Hun har kontroll hele tiden på en måte. Så den argumentasjonen der, den.. klarer jeg ikke helt å følge, men..

Mettes reaksjon på å ha kommet til venninnen hun trodde skulle være en koselig venninnemiddag, viser hvor sensitivt og sårbart det kan oppleves å være tilstede om man føler seg som en fremmed og dermed utenfor fellesskapet. Hun forteller at hun tok det opp med venninnen i etterkant, som tyder på at skuffelsen først og fremst var knyttet til opplevelsen av at grensene hennes ikke ble ansett som betydningsfulle. Mettes erfaring viser hvordan avholdsforvaltning kan være i en pågående prosess der den gis form under forhandling i de spesifikke møtene det blir aktivert, der ens egne og andres grenser testes og utprøves og tas inn i kommende vurderinger av eventuelle deltagelser.

Avledningsmanøvrering

Selvstendighet skriver Gullestad (1985, 1989, 1992 referert i *ibid*: 1996) bærer med seg sårbarhet og risiko, og kan føre til man stiller seg nølende til å gå inn i sosiale sammenhenger der man ikke er sikker på om selvbekreftelse finner sted. Kvinnene forteller om ulike måter å formulere seg- og handle på i drikkesituasjoner som jeg forstår som måter å unngå aktivisering av avholdsstandpunktet. Det gir kvinnene anledning til å opprettholde konformitet og stille på

lik linje med alle involverte. De forteller om ulike måter å gjøre dette på. Iman velger å unngå temaet så langt det er mulig. Hun forteller om den gangen hun ble konfrontert av en kollega i arbeidstiden i etterkant av en jobbfest:

En mann (kollega) sa til meg: «Jeg vet det, du er muslim, derfor kom du ikke (til festen). Jeg sier. «Ja, men likevel vil jeg ikke komme for jeg er opptatt». Han sa: «Men har du ikke drukket før? Jeg sa: «ALDRI». Men han sa: «Jo da, det finnes muslimer som drikker, hvorfor drikker ikke du?» Hva skal du svare da, at noen muslimer drikker? (...) Jeg sa til han: «Det er opp til personen, du kan velge.» Han sa OK. (...) Hvis jeg sier sånn (at islam forbyr alkohol), tror de jeg er VELDIG religiøs (ler) (...) ALDRI vil han forstå meg. Hvis jeg skal forklare han må det ta tre timer, hva islam er, og etterpå hvorfor vi har forbud mot alkohol (...); han kan ikke forstå sånn (hun knipser med fingrene) (...) Noen tror jo ikke på Gud heller. Hvordan skal du diskutere med dem da, hvis de ikke tror på Gud?

Kollegaens spørsmål viser at religion ikke nødvendigvis ses som en god nok grunn til å avholde seg. Studier har vist at muslimske arbeidstakere opplever det slik i drikkesituasjonene (Vårt Land 26.11.2011), noe som kan sees i lys av kryssforventningene minoritetsansatte står overfor hva gjelder integrering. Iman, Hoda, Hanne, Eli og Ingvild, er de mest konsekvente i sin avholdsforvaltning på den måten at de holder seg til samme strategi. For Iman er det mest viktig å opprettholde bildet av seg selv som moderat muslim og en omgjengelig kollega, som flere av Kahlbom (2012) sine muslimske informanter.

Å bestille alkoholfri øl eller vin, eller å bestille ett glass vin, er strategier som noen av de andre kvinnene forteller om. Disse strategiene muliggjør en fortsatt tilstedeværelse innenfor det konforme. Maren forteller: *“Jeg husker at jeg har blitt spurt om ikke jeg skal smake, om jeg bare skal ha litt (...), hvor jeg bare har valgt å ta et alkoholfritt alternativ fordi at det føles så mye lettere: Slippe og svare på om jeg skal ha påfyll, slippe og si at nå har jeg drukket nok.”* På bakgrunn av hva hun har sagt om sin redsel for hva andre skal trekke av konklusjoner de gangene hun tidligere har drukket litt, er det å drikke alkoholfritt i denne sammenheng en måte å unnsnippe fortsettende mas på. Flere av Lundin (2008) sine informanter velger å drikke alkoholfri øl eller vin. Ved å gjøre det, omfavner de der og da alkoholens symbolske meningsdimensjon for å kunne unngå et negativt utenforskap (ibid). Siri har ved noen tilfeller bestilt et glass vin og sittet med det en hel kveld:

Jeg hadde sikkert drukket mer alkohol hadde jeg ikke blitt syk da jeg var 18 år, men samtidig tror jeg ikke at jeg hadde drukket så veldig mye alkohol. (...) Jeg har ikke lyst til det og nå liker jeg det ikke engang. (...) Men jeg har jo (...) virkelig prøvd å tilfredsstille andre blant annet med å øve meg på å drikke konjakk og kaffe, og rødvin og ikke *klare* det, og som mine venner sier: ”Men da er det ingen vits” og da tenker jeg hvorfor skal jeg gjøre det for å tilfredsstille andre? Men samtidig så sier jeg jo at jeg gikk i (et selskap) der jeg tok et glass vin bare for å slippe. Jeg hadde det der, jeg drakk det i løpet av kvelden, så man lar seg påvirke. (...) Er du sliten så kan det godt hende at

du bare ikke orker de konfrontasjonene. (...) Så sitter jeg ved siden av en som ikke drikker alkohol. Han er totalt avholdsmann og det var veldig interessant, for når hun ene ble veldig full så slapp jeg unna de spørsmålene (...), hvor hun (...) begynte å mase på han hvorfor han ikke drakk. (...) Så jeg tenker at folk må ha en grunn. Du må ha en grunn for ikke å drikke, men du må ikke ha en grunn for å drikke.

Siri forteller her fra en episode der hun selv unnslopp oppmerksomhet grunnet sitt avhold ved å sitte med et vinglass, der hun ble vitne til at en mann som ikke drakk bli utspurt om grunnene, som i forrige kapittel ble tolket som mer eller mindre ureflekterte forhandlingsinnlegg for den konvensjonelle alkoholbruken. Opposeringen mot at man må komme med en grunn for ikke å drikke, snakker flere av kvinnene om, også Ingvild. Selv om Ingvild ikke legger noe imellom, forteller hun at er bevisst måten hun ordlegger seg slik at hun ikke setter i gang en stor diskusjon, da det ikke alltid føles passende:

Hvis folk spør meg, så sier jeg, "nei jeg er født sånn (...), bruker det ikke." (Jeg spør om hun noen gang har oppgitt en annen grunn fordi hun for eksempel ikke har orket ta diskusjonen?) Nei-nei det har jeg ikke, men jeg har vært frista mange ganger for å se, at jeg har vært alkoholiker, så jeg kan ikke drikke. (Jeg ler) (...) Vi var i Roma en gang, en gjeng damer, også var det ei som kjente meg mye bedre enn de andre, da. Vi var ute og spiste lunsj, og jeg skulle på do. (...) Jeg veit ikke om hun ene spurte hun andre om hvorfor jeg ikke drakk. (...) Hvert fall så sa hun, hun er god til å jule, da; "nei vet du hva, Ingvild har vært alkoholiker, så hun kan ikke drikke, hun," og hun andre hadde blitt så lei seg og så rar og visste ikke hva hun skulle si, guri, "kanskje jeg har sagt noe galt en gang" (...) (Jeg ler). Og da jeg kom tilbake så var det litt sånn merkelig stemning ved bordet, så kom det for en dag da, hva det var som hadde skjedd, og jeg holdte på å le meg i hjel, men tror hun fikk seg en liten sånn (...) aha-opplevelse: At det *kan* være forskjellige grunner til at folk ikke drikker. (...) Så kan du jo si, har folk noe med det? Når folk spør meg hvorfor jeg ikke drikker, har de noe med hvorfor jeg ikke drikker? Kan jeg også si bare, "hvorfor drikker du?" Altså, jeg er litt sånn ambivalent til det, skal du måtte forklare hvorfor du ikke bruker alkohol? Jeg kan si, "nei alkohol, det er et rusmiddel, jeg bruker ikke rusmidler, verken alkohol eller hasj", ikke sant, men da vil jeg jo få i gang en stor diskusjon. (...) Jeg gidder ikke, altså. (...) Egentlig så syns jeg ikke det er så interessant å diskutere med folk når de ikke er edru. (...) Det blir litt sånn der og da, og så betyr det ikke noe. Det er nå egentlig mange grunner man kan oppgi. Noen er akseptable og andre ikke så akseptable (...), men det å si at man er det på grunn av politiske årsaker, eller at hvis ikke jeg drikker, så kanskje noen andre drikker litt mindre, ikke sant. Det er ikke så enkelt for folk å svelge, stort sett.

Ingvild velger å kommunisere avholdsstandpunktet på en måte som gjør at diskusjon, som også kan forstås som førende til en potensiell konflikt, unngås. Som nevnt beskriver Gullestad (1989) konfliktunngåelse som en overordnet verdi i den norske kulturen. I likhet med Maren og Siri, påpeker Ingvild sin erfaring med at ikke alle grunner er like lette å svelge, og at et politisk motiv som grunner i betydningen av totalkonsumet, går innunder disse. I stedet henviser hun til sin personlige preferanse for å avstå, som også er en del av bakgrunnen for å avholde seg fra alkohol. Å unngå utspill av moralladde motiver i form av at de teoretisk sett innebærer formeninger om hva andre burde gjøre, ser ut til å være en felles

forvaltningsstrategi for disse kvinnene, for å verne om sitt selvbylde. Man kommer uheldig ut om man oppfattes som noen som blander seg inn i andres valg og livsførsel, slik vi kan forstå Vetlesen og Henriksen (2003), som skriver at det har blitt noe umoralsk i seg selv å rette kritikk mot andre.

En annen strategi er å oppgi grunner til avholdet som lett aksepteres, som både Siri, Mette og Maren gir eksempler på å ha gjort. For eksempel sier Maren: *“Hadde det vært bare fordi jeg ikke vil eller liker, så (ler) er ikke det en god nok unnskyldning.”* Som nevnt tidligere har hun erfart at både satsing på idrett og graviditet er aksepterte grunner. Selv om hun er mest tilbøyelig med å henvise til at hun ikke liker smaken, opplever hun at det ikke oppfattes som god nok grunn. Siri forteller at hun både har brukt bil og diabetes som unnskyldning for at hun ikke drikker. Det har gjort at hun har kjent på følelsen av å lyve:

Jeg syns du møter *mange* situasjoner (...) hvor folk pålegger deg ting på grunn av at du velger å ikke drikke alkohol, og da er det lett å ta bilen, for bilen er en god unnskyldning, faktisk. Og det tenker jeg skal ikke være nødvendig. (...) Vi sier det er mye blant ungdom, men det er like stort blant voksne (...), men samtidig så blir man eldre, så jeg tenker at det bryr meg mindre. Men jeg kan velge noen ganger å ikke orke å gå på ting hvis jeg vet at det blir.. ja, det spørres hvor godt jeg kjenner dem. Folk som kjenner meg; alle vet det er sånn det er og jeg er med på ting. (Hun sier senere): Jeg har latt være å drikke alkohol i 25 år og jeg har hatt diabetes i ti. (...) Når man går ut, så er det ikke bestandig man har lyst til å snakke med alle om det (...), og når jeg sier det er i forhold til diabetes så forstår folk: ”Ja, det påvirker blodsukkeret,” men det er egentlig ikke hovedgrunnen min; derfor så føler jeg at jeg av og til *lyver* og det liker jeg heller ikke. (...) Man skal ha en forståelse for at folk tar de valgene man vil (...), men det har veldig mange vanskeligheter med. Og jeg tror ikke fordi de dømmer deg, men det er ofte at de selv gjerne ville ha latt være.

Ønsket om å unngå å snakke om bakgrunnen for å avstå, er en spesifikk årsak til at Siri benytter seg av andre grunner til å avstå fra alkohol, som å kjøre bil. Hun forteller at det å henvise til grunner som egentlig ikke er “hovedgrunnen”, gjør at hun føler at hun lyver. Det kan på den måten sees å skape et “nytt” moralsk dilemma. For Mette startet avholdet med en forverret helsesituasjon. Hun forteller her hvordan sykdommen i noen tilfeller er “unnskyldningen hun tyr til”:

Men det må foregå i *veldig* kontrollerte former altså, hvis ikke så trekker jeg meg ut. (...) Jeg må jo ta hensyn til helsa mi hele tida, så det jeg tåler veldig dårlig er det å være våken lenge utover natta, sånn at jeg bruker ofte det også som en unnskyldning for å trekke meg tidlig. (...) (Jeg spør om hun opplever det som en måte å unngå eventuell diskusjon på) (...) Den unnskyldningen der tyr jeg til kanskje når det er folk jeg ikke vil bruke så mye tid på (ler) Mens folk som jeg liker, som jeg ønsker å bruke mer tid på, de kan jeg sette meg ned og snakke lenge med, liksom. (Hun sier senere): De kollegene (...) som jeg vil tilbringe noe av fritiden min sammen med, de tilbringer jeg jo fritid sammen med. Altså, det er flere av dem som jeg går tur sammen med og.. ja, tar ungene med i skøytehallen, og.. (...), men det er jo på en helt annen måte enn det å sitte og..

drikke.(ler)..Ja, og de som har fokus på alkoholen, de har jeg på en måte ikke noe til felles med uansett, så det å bruke en hel kveld sammen med dem og se på at de.. ja, det er helt uinteressant. Så jeg har blitt litt mer selektiv på hvem jeg orker å bruke tid på, da. Når man drikker, så er man ikke så selektiv på det. Så lenge man er med andre som drikker, så har man det gøy, ikke sant. Men man går ikke på *kafé* med fyllekompiser. Man går på kafe med gode venner eller gode venninner, og har en fin samtale med dem.

At avholdsforvaltningen påvirkes av hvem man står overfor i interaksjonen, om det er fremmede eller relevante støttespillere (jfr. Gullestad 1989), kan forstås gjennom Mettes vurdering av hvilke bakgrunner og motiver som kan kommuniseres problemfritt, altså på en måte som ikke forstyrrer måten hun vil bli forstått av andre. Utsagnet viser også tilstedeværelsen av en mer grunnleggende formening om at konsum som fører til beruselse er noe forstyrrende for nære og fine møter og samtaler, og at utspill av dette forutsetter nok tid og rett situasjon. Å uttale seg kritisk om alkoholens verdi og symbolfunksjon i sekulære ritualer som eksempelvis julebordet, kan være en måte å utfordre og true. I neste avsnitt presenteres kvinnes argumenter for og imot deltagelse i sosiale møter der alkohol inngår. Disse meningene viser grunnlagene for valg av forvaltningsstrategier.

Tilgjengelighet og tilstedeværelse

Alle utenom Iman og Hoda fremmer viktigheten av å møte opp uavhengig om alkohol drikkes. Først og fremst fordi man ønsker å være der det skjer, selv om det kan by på utfordringer. Ingvild vil motbevise fordommer:

Jeg syns jo det har vært viktig i jobbsammenheng og sånn, å stille opp når det har vært fester og for å vise at det går an å være med selv om man ikke drikker. Det syns jeg er kjempeviktig. Det er kanskje derfor at folk bare har vent seg til at sånn er bare hun; det er liksom ikke snakk om å prøve å pushe verken det ene eller det andre. (...) Hvis jeg som avholds bare sa det at nei, jeg har ikke lyst til å være der fordi dere drikker til maten, da hadde det vært veldig, veldig dårlig eksempel for avholdssaken for å si det sånn. (Senere forteller hun): Hvis ikke det er en selvfølge at alle er med, for da er jeg selvfølgelig med, men ellers så syns jeg det er (ler) hyggeligere å gå hjem og ha fredagskvelden hjemme med mannen min, rett og slett altså. Men jeg kan godt være med ut på fredagspils eller noe sånn, gå og ta en Cola eller kopp kaffe sammen med dem. Det er greit (...), så går jeg hjem etter en times tid, og så fortsetter de andre.

Ingvild uttrykker her at hun anser seg for å være en representant for avholdssaken, og at det er helt prekärt av den grunn at hun deltar og ikke som hun sier, er med på å ekskludere seg selv. Av samme grunn konfronterer hun heller aldri noen med hva de har gjort eller sagt under beruselse, så fremt det ikke har blitt tatt opp av andre først. Iblant har hun tatt med seg kolleger som har fått litt for mye innabords, og kjørt dem hjem før hun selv dro hjem. Eli forvalter sitt avholdsstandpunkt på samme måte, og bekrefter sin ikke-dømmende holdning

med å si: «Jeg har jobba så lenge i lag med kollegaene mine også at jeg er veldig glad i dem, at, jeg kjenner bare på at ok, denne gangen drakk de litt for mye og det var det, liksom.» Også Maren anser det som viktig å møte opp. Som yngre var det fordi: “Jeg ville ikke være noen festbrems og ikke være med fordi at jeg ikke drakk. For da ble jeg den kjedelige, som aldri ville være med på noe, og det ville jeg ikke. (ler)” Nå er hun stort sett med så lenge det ikke kommer i veien for annet. Slik Ingvild vil kvele fordommer om avholdne, føler Maren et behov for å kvele fordommer om kristne:

Ikke det at jeg har veldig kristen familie og sånn at vi nødvendigvis ikke skal drikke (...): Du kan drikke, men du trenger ikke drikke deg full. Men mine foreldre drikker ikke noe særlig og heller ikke mannen min, så vi bestemte oss for å ikke ha alkohol i bryllupet (...), og vi hadde.. ja, en super dag og veldig mange gjester syns at det var kjempekoselig. (...) (Jeg spør om noen reagerte?) Nei, det var ingen som sa det, for tror de fleste visste det på forhånd (...) Jeg tror de heller ville ha blitt overrasket om vi hadde hatt egen bartender, og.. ja. Kanskje ikke hvis det hadde vært litt vin i glassene (...), men bestemoren min ville hvert fall ha reagert veldig sterkt på det (ler). Jeg hadde en bestemor som reagerte på at onkelen min hadde alkoholfri øl i bursdagen sin. Det syns hun ikke noe om, for hun tenkte at det var øl! ”Nei det er alkoholfri øl.” *Nei-nei*, det er helt unødvendig når du hadde brus, liksom (ler), de har liksom ikke forståelse for det der. (ler) (...) På noen områder er de jo ganske (...) konservative. (...) Det som er vanskelig er at samfunnet har jo endret seg en del. (...) Jeg føler man er nødt til å tilpasse seg litt samfunnet. (...) Hvis jeg ikke var i lag med mine kolleger utenom arbeidstiden fordi at de drakk, aldri møtt dem utenom arbeidstida og ikke ville hatt noe med dem å gjøre, sant, så ville jeg aldri kunne fortelle dem hva jeg tror på; jeg ville aldri ha sluppet til på den måten (...), for jeg ønsker å fremstå for dem som en person som de ser at det går faktisk an å ha et liv selv om du tror på noe. (ler) Sant, og da føler jeg litt sånn behov for at de skal se det, at det er mulig. Mens min bestemor, ville kanskje ha sagt at; ”nei, du kunne godt holdt deg borte fra alt det.” Men sånn som i forhold til min tro (...), jeg tror jo at Jesus var rundt overalt, med sitt vesen for å vise andre (...) hvem han trodde på. (...) Hadde han ikke vist seg blant de som ikke var kristne, så ville han ikke fått flere til å bli kristne (ler), sant. (...) Du kan ikke (...) bare gå i kirka på søndagene og kun være i lag med dem som går der, for da vil du aldri få flere til å komme dit, i forhold til et trossperspektiv på det å drikke, da.(ler)

I relasjon til bestemoren som ville ha rådet Maren til å holde seg unna alt som har med alkohol å gjøre, argumenterer Maren for hvordan det å møte opp til tross for drikking, kan sees som en nødvendig samfunnstilpasning. For å være et godt eksempel og for å gjøre tilgjengelig Jesu lære må man være der mennesker oppholder seg. Jeg forstår både Ingvild og Marens ønsker om å motarbeide fordommer, som ønsker om å løfte seg opp fra negativt ladede identitetstilskrivning som de opplever at avhold fra alkohol på bakgrunn av politisk overbevisning og tro, kan føre til. Insistering på deltagelse og anseelsen av verdien det har, kan forstås som uttrykk for det Gullestad (1989) kaller “identitetskamp”. Begrepet viser til våre forsøk på å forme andres inntrykk av oss til noe positivt, ved at vi fremhever de relasjonelle aspektene ved våre selvbilder, og toner ned det ved oss som skiller seg ut (ibid). I innskrivingsprosessen av avhold som et positivt innslag i deres selvbilder, blir det prekärt å

avstå fra enhver form for utfordrende utspill da dette kan oppfattes som negativt for både deres selvbilder (i kraft av at de blir “over-moralske”) og for avholdssaken (ved at moralsk grunnlag for avhold anses å svekke fremfor å muliggjøre økt oppslutning). Kan kvinnenes ønske om å motarbeide fordommer om avhold og religiøsitet være med på å immunisere alkoholens mening og symbolfunksjon (den konvensjonelle alkoholbruken) for videre refleksjon?

Det er spørsmålet om tilstedeværelse eller ikke i sosiale møter der alkohol inngår, som skiller de to ulike måtene avhold gir mening på, forvaltes og inngår i identitetskonstruksjonene deres. Hoda som i likhet med Iman velger å avstå helt fra sosiale møter der alkohol inngår, setter ord på hvorfor hun unngår deltagelse:

Da jeg begynte å praktisere begynte jeg å være lenger unna områder der alkohol ble brukt. Det er fordi jeg begynte å lese: Det er ikke bra å være på plasser der det serveres alkohol. Islam vil ikke at vi som er muslimer skal være nær alkohol eller der det serveres. Kanskje for å sende en melding til andre folk at vi ikke er med dere fordi vi ikke syns det er noe bra for helsa deres. Hvis vi er med dem, da motiverer vi dem. Men nå ser jeg på alkohol med vitenskap. (...) Det er ingenting i religionen som er forbudt uten bevis for det. (...) Alkohol er gift, her er beviset, derfor har Islam forbudt det. (...) Når jeg sier ord fra Gud, fra Allah, at det ikke er lov, vil ikke folk akseptere; så OK, her er bevis fra forskere (...); hva skal de si, nei, det er ikke gift? (Hun sier noe senere) Jeg ble usosial, men (...) sosial, det er ikke bare med alkohol. Så.. Jeg er sosial med mine barn. Skal vi ha flaske på bordet for å være mer sosial? (...) Hvis folk som tenker på (...) å inkludere folk som kommer fra andre kulturer(...): (Jeg) ser ikke at de mister sin identitet ved å inkludere. Å inkludere betyr å være sosial med dem. Å være sosial med dem er også å akseptere at de ikke kan drikke: «Ja, helt greit, denne gangen trenger vi ikke drikke. Vi kan være sosial med dem og være en plass hvor det ikke drikkes alkohol.» (...) Å tvinge meg til å drikke for å være sosial, være med dem der det serveres alkohol og de drikker.. nei. Og flere av dem mister kontrollen (...) og mister respekt, og helt sikkert de kan begynne å tulle med (...) min religion, min tro, også plutselig jeg blir sur, (og) de svarer: Det blir ikke noe sosialt der, det blir krig der (vi ler). Nei, det er grunnen til at jeg ikke er der alkohol er (Men som hun sier senere, er hun gjerne sosial) Jeg brukte å skrive meg opp, hvis de skal samle penger for å kjøpe gave (til medstudent), men ved siden av skriver jeg «(...) Hvis det skal være for alkohol, skal jeg ikke være med dere.» Men om det er mat eller gavekort, kan han kjøpe hva han vil, men i mitt hode: Alkohol kan jeg ikke bidra til.

Hoda argumenterer for uteblivelse ved å argumentere med at tilstedeværelse vil være en måte å motivere til alkoholkonsum på, selv om man selv ikke drikker. Ingvild og Maren anser derimot deltagelse som viktig, fordi det gjør det mulig å påvirke. Da kan de vise at avhold fra alkohol ikke hindrer gode opplevelser og selskapeligheter. Som Maren sier, må man være der folk er for å kunne inspirere andre til det samme. Hoda trekker også inn et annet aspekt ved å avstå fra disse møtene der alkohol konsumeres. Det handler om unngåelse av muligheten for å møte kritikk om sin religion og bekleddning, som hun uttrykker at hun ikke vil la gå uten å

protestere. Hoda vil også understreke at alkoholbruk ikke er avgjørende hva gjelder innpass i jobb- og studierelaterte miljøer: *“Jeg skal si deg noe, jo flinkere du er i din jobb og i din utdanning, jo mer du er velkommen, jo mer er folk opptatt av å lære av deg.”* Med å fremheve sin vilje til å delta så lenge alkohol ikke er i bildet, både viser hun til, og opprettholder sin i utgangspunktet store tilgjengelighet. Det er ikke det at hun ikke har interesse av å sosialisere seg med andre. Iman deltar heller ikke i situasjoner der alkohol inngår, men hun deler ikke Hodas åpenhet om bakgrunner og motiver for det. Som nevnt har Iman lite kunnskap om alkohol og alkoholbruk. Det viser seg blant annet i hvor sterkt hun reagerte på lukten av alkohol, som hun fortalte om da jeg spurte om alkohol noen gang hadde vært et tema på jobben:

Oh God, jo! Da jeg begynte der (...): Vi hadde flyttet til nye lokaler og de skal ha litt fest (...) og de inviterte meg. Det var fra klokka fem, til tolv. Noen sitter til tre hørte jeg, og de bare drikker, drikker og drikker (...), de brukte kantina der oppe. Og når jeg kom om morgenen, herregud så sterk lukt! Åh, det er første gang jeg har luktet alkohol (...): Den var så STERK! Jeg bare åpnet vinduet, døra; alt.

Måten Iman uttrykker seg om alkohol, minner om måten Schultz (2007) finner at spesielt jenter med minoritetsbakgrunn fra afrikanske og asiatiske land snakker om alkoholbruk som noe myteinnsunnet, og med skrekk. Iman sier også at hun blir med på sosiale arrangementer om hun har tid, dersom alkohol ikke er innblandet. Hun viser til fellesfrokosten som fant sted med kolleger fra selskapets andre kontorer rundt om i byen. Men hun kjenner på følelsen av ikke å ha noe til felles med kollegene sine. Muligens forsterkes den følelsen ved at oppmerksomheten hun får i disse sammenhenger, grunner i hennes ulikhet fra de andre. Hun sier hun blir stilt spørsmål om sin bekledning og matpreferanser, og merker at mange spørsmål henger i luften. Hun forteller at hun fikk stor oppmerksomhet siden hun var den første ansatte i bedriften med hijab. Hun opplever at både sjefen og kolleger viser en åpenbar interesse for å inkludere henne i fellesskapet. Selv om hun opplever at hun blir respektert og trives på jobb, kommenter hun flere ganger avstanden hun føler: *«Hva skal vi snakke om? Ingenting.»* Hun balanserer hensynet til egne prinsipper og bildet av seg som en sosial kollega ved å spise halvparten av lunsjene i felleskantinen med de andre og resten på kontoret. De minoritetsansatte mennene og kvinnene som Kahlbom (2012) har intervjuet, opplever at alkohol har betydning for vennskapelig sosialisering med etniske nordmenn. Det blir av den grunn viktig å *fremstå* som integrert, ikke nødvendigvis å være det. Å fremstå integrert fant Kahlbom (ibid) var en sentral tilpasningsstrategi blant informantene, da de ønsker at alkoholspørsmålet i minst mulig grad skal virke negativt inn på deres rolle som arbeidstaker. Iman fremstår som mer integrert enn hun muligens føler seg ved å unngå å delta der alkohol

serveres, og ved å unngå temaene som aktiverer hennes ulikhet, der iblant spørsmålet om alkohol.

Samtlige av kvinnene har felles at de foretar en forhåndsvurdering av arrangementene de står overfor, før de bestemmer seg for å delta. Vi har sett at kvinnene forholder seg ulikt til sosiale møter der alkohol inngår, og at de har ulike grenser for hvordan deltagelse i disse kan håndteres. Det som derimot viser seg, er at kvinnenens grensedragninger for deltagelse i vinlotteri er lik (Siri nevnte ingenting om vinlotteri). Iman opplever at kolleger prøver å få henne med på vinlotteriet, men at hun selv anser det som ubetydelig og uaktuelt: *“..det er haram. Du sitter med alkohol foran deg (...), men de forstår ikke det. Men det er vanskelig å jobbe med noen du ikke kan forstå, eller som ikke forstår deg, ikke sant. (...) Altså, du kan ikke forklare.”* Hun velger derfor å avvise disse innbydelsene på en høflig måte med å si at hun er opptatt. «Høflig avvisning» er en av måtene å uttrykke avstandsskaping på (Suttles 1972 referert i Gullestad 1989). Gullestad (ibid) forstår høflig avvisning som oppsett av symbolske gjerder: Man ønsker å verne om ens sosiale identitet. En konsekvens av dette, er sosiale grenser og skillelinjer gjøres subtile. Imans høflige avvisning av deltagelse i vinlotteriet kan sees som enda et eksempel på dette. Hun er med på å dekke over det hun oppfatter som et mer grunnleggende skille mellom henne og kollegene, i stedet for å kommunisere det og slik gjøre det til gjenstand for forhandling og tilpasning. Eli som er med på det meste, eksemplifiserer sine grenser med deltagelse i vinlotteri:

Føler jo at jeg blir veldig respektert, at folk har både akseptert og respekterer det at jeg ikke drikker alkohol. (...) Hvis vi har julebord (...) så går jeg (...) og OM det skulle være sånn at folk sier at nå skal vi gå på Skarven og ta en fredagspils, så går jeg med også drikker jeg Farris eller Cola. (...) Jeg har ikke noen problemer med det (...), men hvis det ble sånn hos oss, altså nå tar jeg bare som et eksempel, som er på veldig mange arbeidsplasser; at man har et sånt fredags-vinlotteri, så ville jeg ikke være med på det. Da ville jeg si, nei, det har ikke jeg lyst til å være med på, selv om det skulle være sånn at det var min tur og vinne så fikk jeg pengene isteden. (...) Men altså, folk skulle gjerne ha hatt det på min arbeidsplass (...) men jeg ville ikke være med på det.

Mest sannsynlig skyldes denne grensedragningen at deltagelse vil innebære involvering i systematisk og regelmessig innkjøp, utdeling og konsum, og en oppslutning om positive forventninger til å vinne, og at det oppleves som en større involvering i alkohol enn man er åpen for. Maren setter ord på hvordan vinlotteriet kan oppleves ekskluderende for ansatte som ikke drikker:

Det har jo vært et samtaletema det vinlotteriet, hvem vinner den flasken og såne der ting (...), men for min del så bryr jeg meg ikke om hele vinlotteriet, for det er ikke noe som jeg har interesse av å vinne. (Ier) (...) Hadde det vært loddtrekning på noe annet, så hadde jeg gjerne vært med (...), så noen ganger stusser jeg litt på da hvorfor de velger å

ha noe som ekskluderer en del av de ansatte. (...) De kunne hatt en annen premie som var mer spennende *for alle* å vinne, tenker jeg. (...) Altså, en vinflaske koster jo fort to hundre kroner, så hvorfor ikke kjøpe et gavekort på to hundre kroner på en butikk, for eksempel?

Ingvild sier det samme, og avslutter med å si at det mest sannsynlig ikke hadde vært oppfattet like spennende om det var en fruktkurv som var premie. Hun sier at hun har bidratt med baking av kaker til festene overskuddet brukes til, som kollegene var svært positive til. Som Østnor (2000) skriver, er drikking bare en av de sammenbindende faktorene i avgrensede kollektiver. Å spise er en annen sentral faktor. Ved å bidra med dessert kan Ingvild veie opp for avvisningen av drikkingen og deltagelse i lotteriet. Hun avviser en norm men oppfyller andre som handler om tilpasning for å bidra til – og være en del av fellesskapet.

Oppsummering

Jeg har i dette kapitlet forsøkt å si noe om hvordan kvinnene forvalter avhold fra alkohol. Jeg mener å finne i hovedsak to måter å forvalte avhold på. I den ene møter kvinnene enhver sosial situasjon med åpenhet og tydeliggjøring av egne grenser for involvering i – og omgang med alkohol. Den andre forvaltningsmåten preges av å være under pågående forhandling og endring på bakgrunn av kvinnes oppsamlede erfaring av grensesettinger, da rammebetingelsene ikke er gitt slik de er i større grad for de som har tilhørighet i religion eller avholdsorganisasjon. Disse er ikke gjensidig utelukkende. Noen veksler mellom disse forvaltningsmåtene, men hovedtendensen er at skillet går parallelt med skillet mellom de som uttrykker seg sikkert eller med ambivalens om avholdet. Forvaltningsstrategiene de ambivalente tyr til, viser en situasjon-til-situasjonsvurdering av behovet, nytten og verdien av å gå for åpenhet eller konformitet. Kvinnes fortellinger viser betydning av deres større fortellinger om seg selv. Som Heiene (2005) skriver, vurderer vi handlinger og holdninger opp imot historien om hvem de er, vil være, og målene de har satt seg, noe som er fokuset i den narrative etikken.

Spørsmålet om tilstedeværelse eller uteblivelse i sosiale møter der alkohol inngår, knyttes til ulike formeninger om hva som er den beste måten å forvalte avhold på. Hvordan presentere avhold som noe verdig etterfølgelse? Det handler også om å løfte seg opp fra negativt ladede kategorier som avholdet kan plassere en i, og om å fremheve sine likheter med det konforme. Slik kan deltagelse i sosiale møter i denne sammenheng forstås som identitetskamp, som Gullestad (1989) skriver sosiale møter ofte handler om. Hoda og Iman er de eneste som

konsekvent uteblir fra møter der alkohol inngår. Som allerede stående i en mer eller mindre utsatt religiøs minoritet, er de vant til å skille seg ut, og vant til å måtte forklare seg om aspekter ved deres liv som avviker fra det konforme. De møter også forventninger om å integrere seg. Som spesielt Kahlbom (2012) sin studie viser, er alkoholbruk en viktig måte å fremstå som integrert på.

Åpenhet om avholdet og tydeliggjøring av grenser, kan sees som reflekterte forhandlingsinnlegg imot konvensjonelt alkoholbruk ved at de søker å invitere til refleksjon rundt det selvfølgelige ved alkohol. Ved å synliggjøre “avviket” avholdet kan utgjøre, kan avholdet bli tatt i betraktning og tatt høyde for. Slik kan rommet gjøres større hva gjelder posisjoner og meninger det er mulig å ha. For eksempel har kvinnene utfordret drikkepress med en henvisning til individets selvbestemmelsesrett. Flere har i sosiale situasjoner påpekt mangel på tilretteleggelse for mennesker som ikke drikker alkohol, med å ha tilgjengelig likeverdige alternativer hva gjelder drikkevarer.

Fortellingene tyder på at kvinnenes avholdsstrategier i ulik grad preges av å ville unngå konfrontasjon eller ubehag, som andres alkoholbruk kan føre til. De fleste kvinnene velger å delta på de fleste situasjoner der alkohol inngår, og dra hjem før konsumet tas opp. De forteller om flere måter å unngå å dra til seg oppmerksomhet på bakgrunn av avholdet. En annen måte er å bestille alkoholfri øl eller vin. En forteller at hun har takket ja til et glass vin som hun har sittet med hele kvelden. Kvinnene har felles valget om noen ganger å ty til unngåelse ved å utspille mer aksepterte bakgrunner og motiver for å avholde seg. Slik unngår de å kommunisere forståelser og meninger om alkohol som kan oppfattes truende og utfordrende. Ved å underkommunisere mer sentrale motiver for å avstå fra alkohol, bidrar de på sett og vis til videre immunisering av alkoholens rolle og symbolfunksjon. Det kan gi en følelse av å være utro mot egne motiver og meninger, noe som kan sees som et “nytt” moralsk dilemma.

7. Avsluttende og oppsummerende refleksjoner

Studien har tatt for seg følgende problemstilling: Hvilken betydning har moral for hvordan avhold fra alkohol forvaltes og forhandles i sosiale møter der alkohol inngår? Jeg har tilnærmet meg avholdsfenomenet slik det eksisterer gjennom ulike kvinners ønsker om å avstå fra alkoholbruk. Jeg har vært opptatt av å se deres ulike forståelser av alkohol og forvaltningsvalg i lys av elementer ved den rådende alkohol- og avholdsdiskursen; forestillinger om avholdsbevegelsen, måteholdet og verdiprioriteringer. Med utgangspunkt i analysene i de foregående kapitlene vil jeg her reflektere over hvordan moral har betydning for hvordan avhold snakkes om og forvaltes. Intensjonen er å bidra til kunnskap om hva det betyr å avstå fra alkoholbruk i dag, og hvordan avholdsforvaltning preger - og preges av forhandlinger om både identitet og samhandlingsformer. Intensjonen er også å bidra til økt forståelse for hvordan vi håndterer sensitive temaer, spesielt under samhandling med mennesker som inntar posisjoner og standpunkter som kan sees som avvikende fra det konforme. I følgende avsnitt definerer jeg forståelsen av moral som studien bygger på.

Relevante verdikategorier

Ifølge Tranøy (1998) utgjøres “allmenmoralen” av tre viktige moralske begreper: Verdier (som handler om godt og ondt), normer (som handler om riktig og galt) og dyder (knyttet til å gjøre noe godt og riktig). Moral kan altså sies å være nært knyttet opp til det konvensjonelle og konforme. Enten vi søker oss imot eller bort fra det konforme, vil moral ha betydning for våre identitetskonstruksjoner. Vi er ikke bare hva vi selv ønsker vi skal være, men hvordan vi vurderes av andre. Avhold fra alkohol kan, idet avholdet blir et tema i sosiale møter, oppleves av kvinnene og/eller av andre som et avvik fra det konforme; et avvik som kan oppleves både positivt og negativt, eller veksle fra det ene til det andre innenfor en gitt situasjon. På bakgrunn av dette, kan studiens problemstilling som står formulert øverst på denne siden, omformuleres til hvordan avholdsforvaltning begrenses og/eller muliggjøres av moralske og sosiale standarder tilknyttet konvensjonelt alkoholbruk. Innenfor narrativ etikk, anser man fortellinger som nyttige for å fange opp hva som er av moralsk relevans (Heiene 2005). Jeg foreslår fire “verdikategorier” som kvinnenens fortellinger trekker på, som kan tas i bruk som verktøy for å studere betydningen av moral. Som Lingås (2000) skriver, er det viktig å kjenne til verdiene, siden verdiene er “bakteppet for enhver etisk refleksjon.” “Verdikategorier” er en omskriving av Gullestad (1989) sitt begrep kulturell kategori, som hun presenterer i en

analyse av skandinavisk kultur. De består av positivt verdiladete begreper med nærliggende betydninger. Begrepene innebærer standarder for hva som er viktig og riktig, og virker derfor strukturere for våre tanker, følelser og handlinger. «Fred og ro» er et eksempel på en kulturell kategori, som Gullestad (1989) definerte på bakgrunn av informantenes gjentagende bruk av dem i diverse kontekster. Begrepene ble tatt i bruk for å beskrive en positiv sinnstilstand, gode trekk ved en person, og for å angi retningslinjer for samhandling, for å unngå konflikter. Allmenmoralen forstår jeg som liggende på et høyere nivå som omfavner de kulturelle kategoriene. Som Tranøy (1998) skriver, trekker vi på elementer fra allmenmoralen i utformingen av vår personlige moral. Kvinnenes fortellinger ser ut til å antyde hvilke sentrale verdimeslige prioriteringer de gjør tilknyttet avholdsforvaltning, basert på det de oppfatter det er rom for å være, mene og utleve. De fire “verdikategoriene” jeg foreslår basert på analysen av kvinnenes avholdserfaringer, er integritet og moralsk selvråderett, konformitet og trofasthet, ansvarlighet og solidaritet, og trygghet og forutsigbarhet. Jeg vil i de videre avsnittene vise til hvordan moral får betydning gjennom de spenninger og dilemmaer som skyldes prioriteringer som enten sammenfaller med, eller avviker fra, egne eller andres forventninger.

Ambivalensen vi deler; moralske holdninger til alkoholbruk

Som jeg har forsøkt å skrive frem, preges enkeltmenneskets – og samfunnets forhold til alkohol av ambivalens. Ambivalensen kommer av ønsket om å balansere enkeltmenneskets rett til “integritet og moralsk selvråderett”, med behovet for “ansvarlighet og solidaritet”. Man vil verne om fellesskapets beste ved å jobbe imot uansvarlig bruk av alkohol, på en måte som ikke gjør at individet opplever å bli fratatt selvbestemmelse. Ulike formeninger om hvor grensene skal trekkes, er noe av det som sensitiverer temaet. Majoritetens oppslutning til måteholdet kan vise at verdier, normer og dyder tilknyttet alkoholbruk oppleves tydelige og meningsfulle. Som presentert i første kapittel, har måteholdet stor oppslutning i befolkningen. Mens 10 prosent står for bruk av halvparten av det totale alkoholforbruket, og rundt 10 prosent avstår fra alkoholbruk (Fekjær 2008), står 80 prosent tilbake som til tross for ulike bruksmåter, forstås å ha et måtehold. Ved å utgjøre det “normale” kan måteholdet sies å definere det som kan beskrives som den “akseptable” moralske holdningen til alkoholbruk, som vi vurderer eget og andres alkoholbruk (eller dets fravær) etter. Det er ikke bare mennesker som ikke bruker alkohol, som kan reagere moralsk på hvordan alkoholbruk fremstilles eller tas i bruk. Vetlesen og Henriksen (2003) skriver at selv om vi i vår tid ikke

har gode grunner til å bry oss om andres moral- og verdisyn og kan møte motstand om vi gjør det, er det rom for å reagere i møte med utlevelser av moralske verdier som ikke sammenfaller med det konvensjonelle. Jeg vil vise hvordan TV-serien “Fylla,” sendt høsten 2013 på NRK1, vekket negative reaksjoner grunnet måten alkoholbruk fremstilles.

“Fylla” ble markedsført som en populærvitenskapelig guide til alkohol som vil gi svar på hvorfor “driking er en stor og viktig del av vår kultur.” Kritikken rettes mot mangel på å inkludere alkoholbrukens negative sider, som en av deltagerne skrev en kronikk etter å ha sett resultatet: *“Det er fint at NRK ønsker å være relevant for ungdom. Men at man ikke tør å ha med baksiden av alkohol, lukter feighet lang vei”* (Strisland i VG, 20.11.13). Pressesjefen i Rus & Samfunn kommenterer at serien først og fremst kommuniserer hvor ufarlig folk syns alkoholen er (Renland intervjuet av Nysether og Storhaug, VG, 30.10.13). Programsjefen i NRKs eksterntredaksjon er ikke enig i at serien ikke inkluderer alkoholens negative konsekvenser: *“’Fylla’ skal fortelle nøytrale fakta og vise effekten av alkohol (...) NRK har ikke laget et program om samfunnsmessige konsekvenser av alkohol. Vi har bevisst ikke ønsket å drive skremselspropaganda”* (Basberg intervjuet av Møllen, NRK, 21.11.13). Måten serien vil formidle nøytrale fakta om alkoholens virkning, er å følge ulike festglade mennesker der de drikker seg sterkt beruset. Kritikken rettet fra flere hold, grunner i en uenighet i vinklingen NRK har valgt. Eksempelvis Olaug Vervik Bollestad fra kristelig folkeparti, stortingsrepresentant i Helse- og omsorgskomiteen anser serien som dårlig underholdning da den kan oppfattes krenkende og støtende for mennesker som har alkoholproblemer. De kan ikke relatere seg til de positive konnotasjonene til alkoholrus som serien spiller på (Bollestad intervjuet av Nysether og Storhaug, VG, 20.11.13). Ved å vektlegge respekt og omtanke for menneskene som lider under eget eller andres uansvarlige bruk, kan den unge deltakeren, stortingsrepresentanten og andre som stilte seg kritiske til NRKs storsatsing, sies å prioritere “ansvarlighet og solidaritet.” Programsjefens formening om at en inkludering av alkoholbrukens samfunnsmessige konsekvenser ville ha vært skremselspropaganda, gjør at serien kan sees som et symbol på kampen imot moralisering; et uttrykk for at serien tar utgangspunkt i en vektlegging av individets moralske selvråderett. Kritikken viser en formening at selv om alkoholbruk er et privat anliggende, så finnes det en grense. Alkoholbruk er ikke *bare* privat.

Uenigheten om hvordan serien skal forstås og bedømmes, skyldes vektlegging av ulike elementer ved allmenmoralen, eller den “akseptable” moralske holdningen til alkoholbruk.

“Avvikende” verdiprioriteringer kan skape reaksjoner. Det kan illustrere hvordan vi i en rekke situasjoner tar valg og standpunkt ved å veie relevante verdier i mot hverandre. *“Ikke minst i den nåværende fasen av moderniteten ser det ut som om kunsten å leve moralsk er å være i stand til å leve med spenninger, motsetninger, dilemmaer, paradokser og ambivalens – og å finne løsninger som ikke formuleres som et enten - eller, men som et både – og”* (Gullestad 1996). Serien kan likevel ikke sies å ha skapt stor oppmerksomhet. Ambivalens, et sentralt begrep i denne studien, kan forstås som unngåelse av å ta stilling til ulike moralske dilemmaer. En sentral årsak kan være at det oppleves vanskelig og risikabelt. Hva vi er åpne for å tenke, mene og utleve er én faktor, en annen faktor er hva andre er åpne for å anerkjenne.

Betydninger av moral for kvinnenes måter å snakke om avhold

Ingen av kvinnene nevner begrepet moral, heller ikke i sine andre former, som moralsk, umoralsk, over-moralsk eller dobbel-moralsk. Begrepet kan beskrives som vanskelig og tabubelagt. Jeg vil likevel trekke frem to ulike måter moral kan anses som innvirkende på kvinnenes måter å snakke om avhold på, som må ses i lys av at avholdsdiskursen bygger på negative konnotasjoner til avhold. Kvinnenes fortellinger bekrefter at de negative konnotasjonene fortsatt er virksomme ved at mange tenker om avhold som mer enn hva det nødvendigvis er. Forvaltningsstrategiene deres handler i stor grad om å håndtere “avholdspakken.”

Å understreke hva man “ikke er”

Moral kan ha betydning for hvordan kvinnene snakker om avhold ved at det blir viktig å kommunisere at de *ikke* er “over-moralske” eller dømmende. For kvinnene som holder på en ambivalens til avhold (Siri, Mette, Maren og Hanne) er det spesielt viktig å tydeliggjøre at de ikke er imot alkohol. Ambivalensen forstår jeg som et uttrykk for uviljen til å ta et standpunkt grunnet mangel på tilhørighetsfølelse til posisjonene de opplever det er rom for å ha. De ønsker å drikke *mindre* enn hva de anser måtehold påfører dem av forventninger (et høyere og hyppigere forbruk og beruselse). Samtidig vil de ikke nødvendigvis avstå *helt*, som et avholdsstandpunkt påfører dem av forventninger. De er heller ikke imot alkohol, som de anser et avholdsstandpunkt betinger. Det interessante er at selv om de opplever deltagelse i sosiale møter der alkoholbruk inngår som *lettere* når de presenterer seg som “en som ikke drikker”, så holder de på ambivalensen. Ambivalens kan dermed sies å være en sentral måte kvinnene

muliggjør valget om å avstå fra alkoholbruk, uten at de tilskrives personlige karakteristika de ikke identifiserer seg med (som dømmende og over-moralsk). Kvinnene som har tatt et tydelig avholdsstandpunkt (Ingvild, Hoda, Eli og Iman), problematiserer ikke avholdsbegrepet. Jeg har foreslått at årsaken er deres tilknytning til avholdsorganisasjon og religion der avhold integreres i en større sammenheng. For dem blir det viktig å tydeliggjøre at de har respekt for at andre velger å ha et alkoholbruk. Det veier opp for at de ikke skiller mellom lavt eller høyt konsum og anser alkoholbruk som poengløst. De tydeliggjør at de ikke er dømmende eller over-moralske ved å understreke at de ikke ønsker å gjøre vold på enkeltmenneskets “integritet og moralske selvråderett.” Å avstå fra alkohol betyr ikke nødvendigvis at man vil påtvinge andre mennesker det samme.

Å være “opptatt av sin neste”

Den andre måten moral kan sies å ha betydning for kvinnenens måter å snakke om alkohol på, er å argumentere for avhold fra alkohol som noe edelt. De trekker på aspekter ved allmennmoralen som handler om en grunnleggende omsorg for - og hensyn til samfunnets svakerestilte. Avhold kan sies å beskrives med en prioritering av “ansvarlighet og solidaritet.”

Nordlys hadde gjort en reportasje på hjemløse. Husker du det? Og det ble kjempedebatt, så det viser seg at folk flest er opptatt av sin neste, opptatt av hvordan folk har det, opptatt av.. at folk ikke skal lide nød. Folk ble opptatt av alle de kvinnelige rusmisbrukerne som bare måtte selge kroppen sin for å ha en plass å sove om natta, eller for å få rus. Sånn levde dem. Det var det livet de hadde, og ingen mulighet hadde dem til å komme ut av det. (Eli)

Ved å vise til det folkelige engasjementet i reportasjen om byens hjemløse kvinner, trekker Eli på verdikategorien som uttrykker vår iboende empati og omtanke for andre mennesker. Med det fremheves avholdets relasjonelle aspekt, og moralens iboende omtanke for våre neste. “*En menneskelig relasjon er moralsk hvis den fremkaller en følelse av ansvar for den “andres” velferd og velbefinnede*” (Bauman og May 2004: 57). Avholdet gjøres på denne måten til noe gjenkjennelig, slik at “avviket” avholdet kan utgjøre, reduseres og ufarliggjøres, i kombinasjon med en understreking av individets ukrenkelighet og selvbestemmelse. Ved at ulikheter reduseres, gjøres mulighetene større for anerkjennelse og bekreftelse (jfr. Gullestad 1989 og Krange og Øia 2005)

Betydninger av moral for kvinnenens avholdsforvaltning

En stor del av fortellingene omhandler deres deltagelse i situasjoner der alkoholbruk inngår. Som nevnt i andre kapitler, har alkoholbruk i flere sosiale sammenhenger en sentral og

fellesskapsbindende rolle. Flere av disse møtene kan betegnes som sekulære ritualer (Sande 1996) som ved gjensidig involvering og bekreftelse blir hellige og harmoniske (Goffman 1973: 63 referert i Lundin 2008). Jeg vil vise til to sentrale måter moral har betydning for hvordan kvinnene forvalter avhold, og forhandler seg frem til en levelig balanse mellom hensyn til egen velferd (trygghet og forutsigbarhet) og plikten overfor fellesskapet (konformitet og trofasthet).

Kunsten å prioritere

Kvinnene har opplevd at avvisning av alkoholbruk har skapt usikkerhet og provokasjon hos andre. Verdikategorien “konformitet og trofasthet” kan eksemplifiseres med dugnadsånden, en særnorsk tradisjon: Alle har et ansvar for fellesskapets beste, og alle skal med. Trofasthet handler om at man ofrer det som skal til for å stille opp og at man er til å stole på. Samtlige av kvinnene fremhever glede over - og vilje til å være en del av jobbfellesskapene. På den måten utviser de trofasthet til fellesskapet. Nesten alle er villige til å inngå kompromisser med egne behov og velferd for å delta på arrangementer der de vet alkoholbruk står sentralt. En stor del av disse kvinnenes forvaltningsstrategier, som viktigheten av å møte opp, kan sies å bygge på en prioritering av fellesskapet fremfor ens personlige behov for “trygghet og forutsigbarhet.” Å dra hjem før alkoholkonsumet tar seg opp, er en sentral forvaltningsstrategi for å unngå ubehag. Det kan forstås som at kvinnene underveis tar et prioriteringsskifte for å verne om egen velferd. Alle kvinnene forteller om episoder der de har opplevd det å avstå fra alkohol som uproblematisk, og for de to eldste, Eli og Hanne, gjelder det tilnærmet alltid. Flere fortellinger handler likevel om situasjoner der en ubalansert prioritering skaper negative reaksjoner hos andre, eller en sår følelse hos dem selv over å ha brutt egne grenser. Janteloven kan være et uttrykk for konformitet, som handler om at man helst ikke skal utfordre eller ta for stor plass. Man skal ikke tro at man er noe bedre enn andre. Som spesielt Siri setter ord på, kan det å avstå fra alkohol oppfattes som om man prøver å heve seg over andre. Det kan oppfattes som et moralsk avvik som symboliserer at det konvensjonelle og konforme ikke “er bra nok”. Siri forteller:

(Da) jeg gikk (navn på undervisningssted), så ble noen faktisk ganske provosert(e) fordi at jeg ikke drakk, og fordi at jeg var sånn ganske sporty (...), hvor en på en fest ble sint på meg, for som han sa (ler): ”Du er ei helvetes jente (...); ikke drikker du og ikke røyker du, også er du så *jekkli* sporty.” Og da måtte jeg si ”OK”, da skjønnte jeg plutselig hvorfor. (Siri)

Muligens har vedkommende funnet Siris livsstil som provoserende; ingen røyk, ingen alkohol, og sporty. Kan negative reaksjoner skyldes en irritasjon over at noen utlever eller prioriterer “for mye” av det gode?

Den urørlige kjernen av grenser og prinsipper

I forrige avsnitt foreslår jeg at moral manifesteres i kvinnes avholdsforvaltning ved at det blir viktig å innfri plikten overfor fellesskapet uten å la det gå utover egen integritet. Som nevnt holder flere av kvinnene seg konsekvent til en strategi preget av åpenhet og avslappethet om avholdet og tydeliggjøring av egne grenser. For eksempel stiller kvinnene seg avvisende til å delta på vinlotteri. Iman og Hoda uteblir konsekvent fra arrangementer der alkoholbruk inngår, og er dermed de eneste som konsekvent prioriterer “integritet og moralsk selvråderett”. Mens Hoda tydeliggjør grensene sine ved å si at hun er med på gavespleising så lenge det ikke kjøpes alkohol, velger Iman unngåelse. Imans unngåelse og uteblivelse kan forstås som “opprettelse av symbolske gjerder³” som gjør muligheten for anerkjennelse og bekreftelse utydelig og i beste fall delvis. Ifølge Gullestad (1989) er en konsekvens av symbolske gjerder at sosiale grenser gjøres subtile: Avstand mellom Iman og kollegene opprettholdes og dekkes over. Unngåelse kan likevel føre til refleksjon over det forutinntatte. Arbeidsplasser forventes i ulik grad å ta høyde for ulike hensyn og livsførsler blant kollegene for å skape et godt arbeidsmiljø, og stilltiende uteblivelse kan sette i gang refleksjoner over hvorfor, og hvordan det kan gjøres noe med. Selv om Iman og Hoda kan sies å nedprioritere verdikategorien “konformitet og trofasthet” ved å utebli fra arrangementer der begrensede fellesskap skal feires, ser de ikke ut til å bli ansett som umoralske. Det har jeg foreslått kan sees i sammenheng med at de allerede står i en synlig og utsatt minoritet, og blir møtt med utgangspunkt i den antatt dyperegående ulikheten.

“Moralsk korrekt” unngåelse

Moral viser seg å ha betydning for de fleste kvinnes avholdsforvaltning, ved at alkoholbruk oppleves som et tabubelagt samtaletema. Kvinnes fortellinger viser at de justerer seg etter det. Det er sjeldent det passer å ta diskusjonen om alkohol, og det er heller ikke alltid man orker. Løsningen blir å unngå negative reaksjoner, som ved å legge frem mindre sentrale begrunnelser for avholdet, som er forståelige og ufarlige. Slik opprettholdes harmonien i møtene, som Skinhøy kaller forbrødringsritualer (Skinhøy 1993 referert i Sande 1996). Som

---

³ Gullestad (1989) sin forståelse av Suttles (1972 referert i ibid)

Ingvild og Eli antyder, kan en kritisk tilnærming til alkoholbruk oppleves ekstra tabubelagt dersom man avstår fra alkoholbruk. Ingvild forteller om en kvinnelig politimesters oppfordring til folk om å ta vare på seg selv på byen: *“Hun tør å si det som veldig mange av oss andre har sagt lenge, men som vi ikke når frem med vi, da. Som er litt sånn å banne i kirka.”* Å unngå å ta opp de større spørsmålene blir det moralsk korrekte. “Modernitetens standardisering” (Krangle og Øia 2005) virker inn på noen av kvinnenes avholdsforvaltning ved at de søker å bevege seg innenfor grensene for hva som er akseptert. Ved å unngå å utfordre, unngås aktivisering av ulikhet og følelsen av å føle seg fremmed. Ved bruk av unngåelsesstrategier, oppfattes heller ikke avhold som et forhandlingsinnlegg imot konvensjonelt alkoholbruk: Det blir ingen brytning som Søndergaard (2000) skriver, mellom ulike posisjoner og meninger. Slik kan kvinnene sies å bidra til en videre immunisering mot dyperegående refleksjon rundt alkoholbruk, til tross for ønsket om å inspirere til rusfrihet. *«Hvis en ikke forankrer studiene av ideologiske og verdimeslige strømninger i befolkningen i klare oppfatninger om de mer rigide strukturene, er det lett å tolke overfladiske trender som om de går dypere enn de faktisk viser seg å gjøre.»* (Gullestad 1989: 108). Uten å beskrive avhold som en overfladisk trend, kan man stille spørsmålsteget til hvorvidt avholdsforvaltning opprettholder konvensjonelt alkoholbruk – eller er med på å utfordre og endre alkoholens plass i viktige sosialiseringer.

Forhandlinger om alkoholens symbolske mening i et fremtidsperspektiv

I andre kapittel refererte jeg til Sidsel Eriksen (1999) sin studie der hun viser hvordan offentlig drikking historisk sett har vært et mandighetssymbol, og edruelighet i privatsfæren et kvinnelighetssymbol. Hun beskriver hvordan offentlig alkoholbruk ble sterkt svekket da kvinnene i økende grad gikk vekk fra koden som definerte kvinnelighet. Med å drikke offentlig satte de seg i en forhandlende posisjon der de utfordret grensene for sitt kjønns frihet og handlingsrom, som først og fremst hadde en stor symbolverdi. Jeg foreslår at alkoholbruk kan sees som et symbol på integritet og moralsk selvråderett som får styrket posisjonsverdi dersom motsatsen (avhold) symboliserer ufrihet. Er oppslutningen stor om synet på avhold som over-moralsk, vil alkoholbruk få en styrket posisjonsverdi som moralsk forsvarlig. Er oppslutningen stor om synet på avhold som usosialt, vil alkoholbruk få en styrket posisjonsverdi som “sosialt lim” (begrep hentet hos Porsfeldt 2003 referert i Kahlbom 2012); et symbol på at man utviser trofasthet overfor fellesskapet. Et aktuelt spørsmål kan omhandle mulige konsekvenser av en utbredelse av avhold, enten det skyldes en styrket avholdsbevegelse eller økt innvandring fra kulturer der avhold er normen. Vinteren 2013 tok

en kontroversiell muslimsk gruppering i England til gatene for å demonstrere imot andre muslimers kjøp og salg av alkohol (Turwill, Daily Mail 14.12.13) Samme vinter ble det kjent at en av Storbritannias største matvarekjeder åpnet opp for at ansatte som av religiøse grunner fant det problematisk å selge alkohol eller svinekjøtt, kunne henvise kunder til neste kasse (Mendick, The Telegraph 21.12.13). Begge hendelsene har skapt sterke reaksjoner. Ikke bare alkoholbrukens posisjonsverdi som noe positivt og prestisjefyllt anses som truet, men også individets moralske selvråderett og samfunnets grunnleggende verdifundament. En økning - og utbredelse av ulike former for alkoholrelaterte tilpasninger til mindre konforme posisjoner, kan forstås som reflekterte forhandlingsinnlegg imot konvensjonelt alkoholbruk, som utfordrer alkoholens positive symbolverdi. Vil en konsekvens være en svekket symbolverdi, eller vil konsekvensen være en ytterligere bekreftelse på at “avholdspakken” stemmer – som virker styrkende på alkoholens positive symbolverdi?

Utfordringer og potensialer

Jeg møtte på spesielt to sentrale utfordringer under analysearbeidet. Med en narrativ tematisk tilnærming har fokuset vært å bevare - og ta utgangspunkt i kvinnenes lengre resonnementer om avhold og alkohol. Med lange narrativer bygget på lengre samtaler med åtte informanter, bygger studien på et konsentrert utvalg av en overveldende mengde tekst. Styrken ved tilnærmingen har vært å kunne gi informantenes egne stemmer og erfaringer god plass. Utfordringen har vært å gå fra narrativ til narrativ uten å ha hatt anledning til å ta tak i alle elementene de bærer på. En styrke er likevel at kvinnenes fortellinger er gjort tilgjengelige for andre som har interesse av å studere avholdserfaringer.

En annen sentral utfordring har vært å forholde seg til de ladede begrepene og termene som følger med alkoholfeltet, og ikke minst grunnet koblingen til moral. Hadde det gått an å skrive om dette temaet uten å ta i bruk verken moral, avhold, måtehold, drikke, fyll, og andre lignende begreper? Med boken “Tegnet på kroppen” gjør Søndergaard (2000) en analyse av danske studenters kjønnskonstruksjoner der kjønnskategoriene mister “faste konturer og stabil substans.” Slik boken markerer “provokativ nytenkning” om kjønnets betydning, kan en lignende kreativ fremgangsmåte gjøre det mulig å bryte med de begrensninger, forenklinger og polariseringer som ladde og tatt-for-gitte begreper kan bringe med seg inn i analysen. Selv om jeg tok begrepene i bruk, har jeg en tro på at denne studien er et nyttig bidrag. Studien

bygger på kompleksiteten, ambivalensen og sensitiviteten som alkoholfeltet rommer, og viser betydningene som de overnevnte begrepene har for kvinnenes avholdsforvaltning.

Til slutt

Jeg vil som Ravndal (2008) oppmuntre til videre utforskning av ulike kvinners relasjoner til alkoholbruk. Som nevnt er det fortsatt lite systematisert kunnskap om relasjoner ulike kvinner har til alkohol. Spesielt avholdsforvaltning er et lite utforsket felt. Underveis i analysen påpekte jeg en rekke sammenfallende funn mellom erfaringene til kvinnene i denne studien, erfaringene til ungdom med innvandrerbakgrunn (Schultz 2007) og minoritetsansatte (Kahlbom 2012). På tross av ulike etniske og sosiale bakgrunner, opplever mennesker som ikke drikker alkohol å bli møtt med de samme reaksjonene, og tar i bruk de samme forvaltningsstrategiene i sosiale møter der alkoholbruk inngår. Det viser at avhold kan oppleves utfordrende uavhengig av tilhørighet i majoriteten eller i en minoritet. En viktig forskjell er som Schultz (2007) skriver, at spørsmålet om alkoholbruk for innvandrerungdom knyttes til eksperimentering med norsk kultur og norske væremåter. Som Kahlbom (2012) skriver, handler vurderingen av deltagelse og opptreden i drikkesituasjoner om hvor integrert man bør fremstå for å få innpass, for å opprettholde harmoni i situasjonen, og for å gi et positivt førsteinntrykk. Avholdsungdommene Lundin (2008) har intervjuet og kvinnene i denne studien, har mange felles erfaringer. En del av grunnen til det, er et noenlunde likt forskningsdesign. Vi fokuserer begge på bakgrunner for avhold, reaksjoner de møter, og forvaltningsstrategier. Forskjellen ligger i valg av teori og informanter. Lundin (ibid) gjorde en grundig studie av organisert avholdsungdoms erfaringer. Hun studerer hvorvidt et avholdsstandpunkt kan kalles et stigma, og bruker funnene i en utforskning av alkoholbruk som mening og symbol. Jeg ville utforske mangfold blant kvinner i Norge som avstår fra alkohol ved å studere mønstre og diversitet i deres meninger om avhold og alkohol, og valg av forvaltningsstrategier. Med et forhandlingsperspektiv hentet hos Søndergaard (2000), og teorier om identitetskonstruksjoner og håndtering av ulikhet hentet hos Gullestad (1989, 1996), studeres den gjensidige påvirkningen mellom kvinnenes avholdsforvaltning og identitetsforhandlinger. Flere studier med utgangspunkt i ulike mennesker som velger å avstå fra alkohol, hadde vært nyttig for å komme frem til mer sofistikerte analyser av avholdserfaringer, og hvordan alkoholbruk står overfor kontinuerlig forhandling.

Litteraturliste

- Abu-Lughod, L. 1991. «Writing Against Culture» kap. 8 i Fox, R.G. (red): *Recapturing Anthropology – Working in the Present*. US: University of Washington Press
- Aldridge, Ø. OsloBy. 29.9.2012. “Det er ingen sykdom å være avholds.” Hentet 02.09.13. Kl. 11:16. <http://www.osloby.no/oslopuls/Det-er-ikke-en-sykdom-a-vare-avholds-7002840.html#.UiRU9Ta-0yo>
- Av-og-Til. Uten alkohol. www.avogtil.no. Tilgjengelig 04.09.13. Kl. 13:42.
- Bauman, Z. og May, T. 2004. *Å tenke sosiologisk*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Bull, B. 2000. “Forventninger til kirkens rolle i edruskapsarbeidet,” i. Heiene, G.(red) *In vino veritas? Rusmidler og etiske utfordringer*. Kristiansand: Høyskoleforlaget
- Buvik, K. og Frøyland, K. 1/2010 AKAN publikasjon. *Fra papp til pynt? – dialog med ansatte og ledere om et kvinneperspektiv på arbeidsrelatert alkoholbruk*.
- Duckert, F., Lossius, K., Ravndal, E. 2008. “Dilemmaer og utfordringer” i Duckert, F.(red) *Kvinner og alkohol*. Oslo: Universitetsforlaget
- Duckert, F (red) 2008. *Kvinner og alkohol*. Oslo: Universitetsforlaget
- Eng, H. 2009. “Homo- og queerforskning” i Lorentzen og Muhleisen. *Kjønnforskning – en grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eriksen, Sidsel. 1999. *Alcohol as a Gender Symbol. Women and the alcohol Question in Turn-of-the Century Denmark*. Research Foundation, Toronto, i: “*Scandinavian Journal of History*” Vol.24 Issue 1. s.45-73). Hentet 07.09.13. Kl. 15:28 <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03468759950115845#.UjG22ca-0yo>
- Fekjær, H.O. 2008. *Rus. Bruk, motiver, skader, behandling, forebygging, historikk*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Fuglsang, L. og Olsen, P.B. (red) 2004. *Videnskapsteori i samfundsvidenskapene. På tvers av agkulturer og paradigmer*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Gullestad, M. 1989. *Kultur og hverdagsliv: På sporet av det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullestad, M. 1996. *Hverdagsfilosofier*. Oslo: Universitetsforlaget
- Hattrem, E. Dagbladet. 08.01.2013. *Unge avholdsfolk har minst sex og er mest deprimert*. Hentet. 13:24. Kl. 08:14 <http://www.dagbladet.no/2013/01/08/nyheter/innenriks/alkohol/helse/25134499/>
- Heiene, G., 2000. “Rusmidler: Etiske dilemmaer og utfordringer.” I Heiene, G.(red) *In vino veritas? Rusmidler og etikk*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Heiene, G. 2005. *Prinsipiell etikk*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Heradstveit, D. og Bjørge T. 1987. *Politisk kommunikasjon: introduksjon til semiotikk og retorikk*. Oslo: TANO
- Holmila, M., og Raitasalo, K. 2004. *Gender differences in drinking: why do they still exist?* http://scholar.google.no/scholar_url?hl=no&q=http://www.researchgate.net/publication/7402848_Gender_differences_in_drinking_why_do_they_still_exist/file/3deec519dd2ef90729.pdf&sa=X&scisig=AAGBfm20iCF_kEUgeGcoLDgdsAG3gNhmJQ&oi=scholarr&ei=SdcuUo5g5qbgBN6DgJgF&ved=0CC0QgAMoADAA Hentet 10.09.13. Kl. 15:41
- Horverak, Øyvind og Bye, Elin. K 2007. *Det norske drikkemønsteret*. SIRUS: Oslo. Hentet 13.11.13. Kl. 10:05. http://www.sirus.no/Det+norske+drikkem%C3%B8nsteret.E2x322-8_Bp77BFv3TR9D6CJ1KWASMdVPL28nMhPLZB9MtY05hRvI2L.ips
- Helsedirektoratet. 10.04.12. *Utfordrer til hvite uker*. Tilgjengelig 05.01.2014. Kl. 14:18 <http://helsedirektoratet.no/Om/nyheter/Sider/utfordrer-til-hvite-uker.aspx>
- Johansen, K.E. og Vetlesen, A.J. 1996. *Etikk – i historie og samtid*. Oslo: Universitetsforlaget

- Kahlbom, I. 2012. *De setter pris på at du integrerer deg, liksom. Dialoger om sosial inkludering og alkoholbruk i det etnisk mangfoldige arbeidslivet*. Akan publikasjoner. 1. utg. 2012. Hentet 25.08.13 12:04. <http://www.akan.no/filer//rappida.pdf>
- Krange, O., og Øia, T. 2005. *Den nye moderniteten*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Kvale, S og Brinkman, S. 2010. *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag
- Latour, B. 2005. *Reassembling the social: an introduction to actor-network-theory*. Oxford: Oxford University Press
- Lindmo. NRK1. 15.01.13. <http://tv.nrk.no/serie/lindmo/muhu11000113/12-01-2013>. Tilgjengelig 05.01.14. Kl. 14:11
- Lingås, L.G. 2000. "Motiv og resultat. Om yrkesetikk i arbeid med rusmiddelmissbrukere." Heiene, G.(red) *In vino veritas? Rusmidler og etikk*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Lundin, S.H. 2008. *Jeg vil jo ikke være en sånn turistattraksjon, fordi jeg ikke drikker. En kvalitativ studie av unge menneskers erfaringer med å opptre som avholds i møte med drikkekultur*. Masteroppgave i sosiologi. Universitetet i Oslo. Hentet 28.07.13 Kl. 11:25. <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/15817/Lundin.pdf?sequence=4>
- Marvasti, A.b. 2004. *Qualitative research in sociology*. London: Sage Publications
- Mendick, P. The Telegraph. 21.12.13. *Muslim staff at Marks & Spencer can refuse to sell alcohol and pork*. Hentet 05.01.14. Kl. 20:47 <http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/retailandconsumer/10532782/Muslim-staff-at-Marks-and-Spencer-can-refuse-to-sell-alcohol-and-pork.html>
- Møllen, J.A. NRK. 21.11.13. *Mener NRK glorifiserer fylla i "Fylla."* Hentet 30.11.13. Kl.18:10. <http://www.nrk.no/sorlandet/mener-nrk-glorifiserer-fylla-1.11372123>
- Månsson, E. 2011. *Drinking as a Feminine Practice: Post-feminist Images of Womens's Drinking in Swedish Women's Magazines*. Hentet 09.09.13. Kl. 11:53.
- Nesvåg,S. 2004. *Alkoholkultur i arbeidslivet*. Rapport RF – 2004/255. Hentet 28.07.13. Kl 12:34. [http://www2.iris.no/Internet/sn.nsf/wvDocId/731AEDDF66397191C125702D0027B7E6/\\$file/Avhandling+SMN.pdf](http://www2.iris.no/Internet/sn.nsf/wvDocId/731AEDDF66397191C125702D0027B7E6/$file/Avhandling+SMN.pdf)
- Nielsen, H.B. 2009. "Kjønn og identitet" i Lorentzen, J., og Muhleisen, W.(red) *Kjønnforskning – en grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget
- Nilssen, T. 2012. *Analyse i kvalitative studier. Den skrivende forskeren*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nord- Trøndelag politidistrikt. 18.05.2011. *Alkohol bidrar til utrygghet og voldsbruk*. Hentet 10.08.2013. Kl. 11:11. https://www.politi.no/nord_trondelag/aktuelt/nyhetsarkiv/2011_05/Nyhet_9936.xml
- Norheim, E. NRK. 26.04.2013. "Avholdsbevegelsen trenger et løft." Hentet 02.09.2013. 11:18. <http://www.nrk.no/ytring/avholdsbevegelsen-trenger-et-loft-1.10995662>
- Nysether, M.H. og Storhaug, S. VG. 30.10.13. *Rusekspert skeptiske til NRKs nye storsatsing*. Hentet 5.12.13. Kl. 14:06. <http://www.vg.no/rampelys/artikkel.php?artid=10136560>
- Postholm, M.B. 2005. *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kausstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ravndal, E. 2008. "Kvinner og alkohol" I Duckert, F.(red) *Kvinner og alkohol*. Oslo: Universitetsforlaget
- Reinås, K. 1994. "Alkoholen som kriminalitets- og voldsproblem" Hentet 04.10.13. 13:52. <http://www.fmr.no/cparticle78414-10591.html>
- Riessman 2008. *Narrative Methods for the Human Sciences*. Sage publications: London.
- Rossow, Ingeborg. Publ. 12.12.2010, hentet 22.08.13, kl 12:23. *Alkoholforskning i og utenfor*

- Norge. <http://www.fmr.no/alkoholforskning-i-og-utenfor-norge.4859874-172283.html>
- Sande, A. 1996. "Drikkekultur, og sosial endring." Trykket i "En samling artikler om samfunnsendring, samværsformer og rus." Utgitt av Det norske totalavholdsselskap. Kongsberg trykk AS.
- Sandvik, B. 2008. "Å være innlagt på rusklinikk" i Duckert, F(red): *Kvinner og alkohol*" Oslo: Universitetsforlaget
- Schultz, J.H. 2007. *Ungdom og rus: Innvandrerungdom møter norske rusvaner*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Silverman, David 2006. *Interpreting qualitative data*. SAGE Publications
- Skutle, Arvid. Buvik, Kristin og Iversen, Erik. 2009. "Et glass vin etter jobben?" *Rusmiddelvaner i det kvinnedominerte arbeidslivet. Prosjektrapport*. Stiftelsen Bergensklinikkene og Akan Kompetansesenter.
- Søndergaard, D.M. 2000. *Tegnet på kroppen*. København: Museum Tusulanums Forlag.
- Storvoll, E.E., Rossow, I., og Rise, J. 2013. "Changes in attitudes towards restrictive alcohol policy measures: the mediating role of change in belief", trykket i *Journal of Substance Use*. Hentet 10.09.13, kl. 09:44.
<http://informahealthcare.com/doi/pdf/10.3109/14659891.2012.728671>
http://www.sirus.no/filestore/Automatisk_opprettede_filer/sirusrap.3.10.pdf
- Strisland, R. VG 20.11.13. Kronikk: *Feige "Fylla"*. Hentet 5.12.13. Kl. 14:10.
<http://www.vg.no/nyheter/meninger/artikkel.php?artid=10137157>
- Thagaard, Tove 2006. *Systematikk og innlevelse*. Fagbokforlaget: Bergen.
- Tranøy, K.E. 1998. *Det åpne sinn. Moral og etikk mot et nytt årtusen*. Oslo: Universitetsforlaget
<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14680777.2012.713865>
- Turwill, W. Dailymail. 14.12.13. *Muslim protestors demand restaurants and shops stop selling "evil" alcohol warning them they face 40 lashes if they carry on.* Hentet 05.01.13. Kl. 20:54. <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2523658/Muslim-campaigners-protest-sale-alcohol-popular-East-London-area.html>
- Vetlesen. A.J. og Henriksen J-O. 2003. *Moralens sjanser i markedets tidsalder*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- VG. 08.01.2013. (Navn til journalist står ikke oppført) *Ensomhet, depresjon og lite sex på unge avholdsfolk*. Hentet 12.09.13. Kl. 14:30
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10072233>
- Våge, I. Vårt Land. 16.01.2013. *Støre sier nei til alkohol*. Hentet 02.09.2013. 11:34.
<http://www.vl.no/samfunn/store-sier-nei-til-alkohol/>
- Vårt Land. 16.11.2011. *Muslimere presses til å drikke*. Referanser til boken "Manda morra rus." av Buvik m.fl. Hentet 05.01.14. Kl. 20:59. <http://www.vl.no/samfunn/muslimere-presses-til-a-drikke/>
- Widerberg, K. 2001. *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget
- Westerveld, J. og Grundseth D.W. Aftenposten. 28.8.2009 "Måtehold kan være bedre enn avhold". Hentet 02.09.2013. 10:51.
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article3238430.ece#.UiRN4za-0yo>
- Widnes, H.C, og Gamst, A.R.S. 10.01.2013. Dagbladet. "Avhold gjør deg ikke deprimert". Hentet 02.09.2013. 10:53.
<http://www.dagbladet.no/2013/01/10/kultur/debatt/debattinnlegg/alkohol/avhold/25169244/>
- Waage, T. 1994. *Samfunnsforskning til nytte og besvær. – Om vitenskapeliggjøring av folk sine liv*.
- Øia, T. 2013. *Ungdom, rus og marginalisering*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Østnor, L. 2000 "Alkoholen – vår tids frihetssymbol? Noen etiske perspektiver." I

Heiene, G.(red) *In vino veritas? Rusmidler og etikk*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Vedlegg

1. Fra transkripsjon til narrativ

- R: Ja, angående det – den *termen* avhold, på en måte er ganske negativt lada for mange, da.
- E: Ja.
- R: Men.. opplever du noe særlig til det, eller hvordan.. Ja, hva kan du..
- E: Ja-a.. Det er jo.. ”Å ja, du er avholds du” liksom, for å sei det på den måten, men.. Det er kanskje en av grunnan til at jeg ofte sei ”jeg drikk ikkje”. Heller enn å sei at jeg er avholds.
- R: M-m.
- E: Men, kanskje fordi jeg ikkje har følt meg.. som avholds, fordi at jeg av og til har smakt, tidligere. Så.. og jeg har jo liksom ikkje sånn at.. Hvis jeg sjøl bare hadde bestemt meg for det, en eller anna gang, at jeg skulle drikke.. et glass vin, eller smake på et glass med vin, fordi at mannen min fikk ei vinflaske på jobb, og han hadde lyst til å ta seg et glass – så kunne det godt hende at jeg hadde smakt.
- R: M-m.
- E: Det er ikkje sånn at eg meine at det er så forbudt for meg å drikk.. å ta alkohol i min munn, på en måte.
- R: M-m. Skjønner.
- E: Så, derfor har jeg vel ikkje på en måte ikkje sagt.. kalt meg for avholds, fordi at jeg.. føler at det kan slå tilbake på meg sjøl, at ”du er ikkje avholds. ”fordi du tok deg en munnfull med vin i forrige uke”, liksom (ler litt)
- R: (ler litt) Ja-a, nemlig.
- E: Men, det går kanskje tre år mellom kvar gang eg.. har prøvd å ha alkohol i min munn, og det er aldri sånn at jeg har sutte og drukke alkohol.
- R: Nei, ikke sant.
- E: Jeg tror kanskje ikkje at eg kommer til å gjøre det heller. Men eg skal ikkje sei at eg *aldri* kommer til å smake alkohol igjen. Det.. på en måte. På ei anna side så føler jeg meg ganske avholds fordi at eg.. altså.. (ler litt) Og jeg veit, ja.. Jeg skal ikkje sei det sikkert, men eg tror ikkje eg kommer til å drikke alkohol.
- R: M-m.
- E: Nei, men det er ikkje sånn at jeg.. har lovd meg sjøl og aldri i mitt liv smake på alkohol. Det har mer blitt sånn fordi at eg ikkje liker det.

Narrativ

(Jeg spør hvorvidt hun opplever at termen avhold er negativt ladet) «Å-ja, du er avholds du», liksom, for å si det på den måten, men det er kanskje en av grunnene til at jeg ofte sier «jeg drikker ikke», heller enn å si at jeg er avholds. Men, kanskje fordi jeg ikke har følt meg som avholds, fordi at jeg av og til har smakt, tidligere (...) og hvis jeg selv bare hadde bestemt meg for det, en eller annen gang, at jeg skulle (...) smake på et glass med vin fordi at mannen min fikk en vinflaske på jobb, og han hadde lyst til å ta seg et glass – så kunne det godt hende at jeg hadde smakt. Det er ikke sånn at jeg mener at det er så forbudt for meg (...) å ta alkohol i min munn (...) Så derfor har jeg vel ikke på en måte (...) kalt meg for avholds, fordi at jeg føler at det kan slå tilbake på meg selv, at «du er ikke avholds, fordi du tok deg en munnfull med vin i forrige uke», liksom (vi ler). Men, det går kanskje tre år mellom hver gang jeg har prøvd å ha alkohol i min munn, og det er aldri sånn at jeg har sittet og drukket alkohol (...) På en annen side så føler jeg meg ganske avholds fordi at jeg (*ler*) (...) Jeg skal ikke si det sikkert, men jeg tror ikke jeg kommer til å drikke alkohol. (...) Det er ikke sånn at jeg har *lovd* meg selv og aldri i mitt liv smake på alkohol. Det har mer blitt sånn fordi at jeg ikke liker det.

2. Informasjonsskriv og intervjuforespørsel

Jeg er masterstudent i samfunnsplanlegging og kulturforståelse ved Universitetet i Tromsø og holder nå på med den avsluttende oppgaven. Temaet for oppgaven er alkohol, avhold og arbeidsliv. Jeg vil undersøke hvordan yrkesaktive kvinner som av ulike årsaker avstår fra å drikke alkohol, erfarer det å leve med et avholdsstandpunkt i et samfunn der majoriteten er brukere av alkohol. Spørsmålet om hvilken betydning alkohol har i vårt samfunn i dag, har i liten grad blitt belyst med erfaringene til dem som ikke drikker.

For å finne ut av dette, ønsker jeg å intervju 4 – 6 yrkesaktive kvinner i alle aldre, der spørsmålene vil dreie seg om ens egne refleksjoner og fortellinger knyttet til det overnevnte. Som en del av oppgaven vil jeg belyse og utforske de eventuelle likhetene og forskjellene mellom kvinnenens erfaringer. Det er mulig at deltagerne samles til en refleksjonsfora(de som har lyst) for en felles og åpen refleksjon over temaet. Jeg vil bruke båndopptaker og ta litt notater mens vi snakker sammen, og vi blir sammen enige om tid og sted.

Du bestemmer selv hva du ønsker å svare på og det er frivillig å delta i prosjektet. Det vil si at du på hvilket som helst tidspunkt kan trekke deg uten å gi nærmere begrunnelser. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen utgangen av 2012. Du vil få anledning til å se over sammenfatninger underveis, og få en kopi av den til slutt ferdige studien.

Dersom du har lyst til å være med på intervjuet, er det kjempefint om du skriver under på den vedlagte samtykkeerklæringen og sender den til meg via mail eller vanlig post. For alle mulige spørsmål eller tanker, kan du ringe meg på(...), eller sende e-post til (...) Du kan også kontakte min veileder (...) ved Institutt for Sosiologi, statsvitenskap og samfunnsplanlegging på telefon (...)

Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

De beste hilsener, Rahma Søvik.

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt informasjon om studien av alkohol, avhold og arbeidsliv og ønsker å stille på intervju

.....
Signatur, dato og telefonnummer

3. Intervjuguide/Temaliste

Innledning: Presentasjon av meg selv og påminnelse om informasjon om prosjektet og deltagelse i det.

Vil du begynne med å si noen ord om deg selv? Som om din bakgrunn, utdanning, familie og interesser?

Hva gjorde at du bestemte deg for å avstå fra å drikke alkohol?

Hva opplever du at folk generelt tenker om folk som ikke drikker?

Hva tenker du om begrepet avhold?

Når opplever du, at det at du *ikke drikker*, blir en sak, om det noen gang blir det: Kan du gi et eksempel på en slik situasjon?

Hvordan forholder du deg til disse sjansene for at avholdsstandpunktet blir aktualisert; er det for deg ønskelig, eller egentlig ikke? Og hvis ikke; hva gjør du for å unngå at det blir et tema?

Kan du beskrive et typisk sosialt arrangement tilknyttet jobben?

Har eventuell tilstedeværelse av alkohol noe å si for deg? Hvordan innretter du deg i slike situasjoner?

Hva er i dine øyne den ideelle sosiale samling med jobben, eller generelt med folk? Kan du gi en beskrivelse?

Avrunding: Informerer om at jeg sender transkripsjonen når det er klart, om vedkommende er interessert i å se gjennom og gi tilbakemeldinger. Vil også si at vedkommende kan ta kontakt når som helst, og at jeg tar kontakt om det er noe som trengs oppklaring i.